

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt och till vissa lagar som har samband med den

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt ändras.

De allmänna bestämmelserna om innehållet i vårdnad om barn och umgängesrätt ska preciseras. Det föreslås nya bestämmelser bl.a. om vårdnadshavarnas skyldighet att skydda barnet mot våld, att vårda relationer med personer som står barnet nära och att medverka till att umgängesrätten tillgodoses. Det föreslås också en komplettering av vilka faktorer som ska beaktas när ett ärende som gäller vårdnaden om barn och umgängesrätt avgörs.

Enligt förslaget ska det tas in bestämmelser om att föräldrarna kan avtala om eller en domstol besluta att barnet ska bo växelvis hos vardera föräldern. Nytt är också att det för barnet kan fastställas rätt att träffa en person som står barnet särskilt nära. Det föreslås flera olika sätt för att säkerställa umgängesrätten, såsom att ett domstolsbeslut om umgängesrätt under vissa förutsättningar ska kunna förenas med vite.

Urvalet av avtal som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt ska breddas. Enligt propositionen är det i fortsättningen möjligt att i ett avtal som fastställs av socialnämnden komma överens också om uppgiftsfördelningen mellan vårdnadshavarna, om vilka personer som tillsammans med föräldrarna är vårdnadshavare och om rätten att få uppgifter.

Det föreslås flera ändringar vars syfte är att stärka barnets rätt att få sin röst hörd och delta i behandlingen av ärenden som rör honom eller henne. Det tas också in mer detaljerade bestämmelser om hörande av barn i olika förfaranden.

I syfte att påskynda rättegångsförfarandet ska det föreskrivas om en skyldighet att behandla ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt skyndsamt och ordna sammanträde utan obefogat dröjsmål. Dessutom ska bestämmelserna om inhämtande av utredning av socialnämnden preciseras. Det föreslås också en bestämmelse om att en uppenbart ogrundad ansökan om ändring av ett avtal eller ett beslut ska avslås redan i ett skriftligt förfarande.

I propositionen föreslås det dessutom ändringar i vissa bestämmelser i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt, lagen om underhåll för barn, lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar och rättegångsbalken. Mindre ändringar förslås också i vissa andra lagar.

Lagarna avses träda i kraft tidigast vid samma tidpunkt som moderskapslagen, som träder i kraft den 1 april 2019.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2019 och avses bli behandlad i samband med den.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLL	2
ALLMÄN MOTIVERING	5
1 NULÄGE	5
1.1 Lagstiftning och praxis.....	5
1.2 Den internationella utvecklingen	6
1.3 Lagstiftningen i utlandet	8
1.3.1 Hörande av barn och barns deltagande i rättegång.....	8
1.3.2 Rätt att träffa någon annan än sin förälder	11
1.3.3 Växelvist boende	14
1.3.4 Umgängesrätt och ansvar för umgängeskostnaderna	16
1.3.5 Skyldighet att informera om planerad flyttning (relocation).....	16
1.4 Bedömning av nuläget	17
2 MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN	17
2.1 Målsättning	17
2.2 De viktigaste förslagen.....	18
2.2.1 Vårdnad och boende.....	18
2.2.2 Barnets rätt till umgänge	20
2.2.3 Barns delaktighet stärks	22
2.2.4 Snabbare rättegångar	24
3 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	25
3.1 Ekonomiska konsekvenser.....	25
3.1.1 Konsekvenser för statens ekonomi.....	25
3.1.2 Konsekvenser för kommunalekonomin.....	26
3.1.3 Konsekvenser för privathushållens ställning.....	28
3.2 Konsekvenser för myndigheterna	28
3.2.1 Konsekvenser för domstolarna	28
3.2.2 Konsekvenser för socialväsendets uppgifter	28
3.2.3 Förändrade uppgifter i samband med erkännande av föräldraskap på rådgivningsbyrå.....	29
3.3 Samhälleliga konsekvenser	29
3.3.1 Konsekvenser för barnen	29
3.3.2 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män	30
3.3.3 Konsekvenser för jämlikheten.....	30
3.3.4 Konsekvenser för medborgarnas ställning	30
4 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	31
4.1 Beredningsskeden och beredningsmaterial	31
4.2 Remissyttranden och hur de har beaktats.....	32
4.3 Moderskapslagen	33
5 SAMBAND MED ANDRA PROPOSITIONER.....	33
DETALJMOTIVERING	34
1 LAGFÖRSLAG	34
1.1 Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt	34
1 kap. Allmänna stadganden.....	34
1.2 Lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt	66
1.3 Lagen om underhåll för barn.....	67
1.4 Lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar	69

1.5	Rättegångsbalken	70
	10 kap. Om forum i tvistemål	70
	12 kap. Om parterna	70
	17 kap. Om bevisning	70
1.6	Förvaltningsprocesslagen	70
1.7	Äktenskapslagen	70
1.8	Adoptionslagen	71
1.9	Lagen om förmyndarverksamhet	71
1.10	Religionsfrihetslagen	71
1.11	Barnskyddslagen	71
1.12	Lagen om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn samt om tillämpning av konventionen	71
2	IKRAFTTRÄDANDE	72
3	FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING	72
	LAGFÖRSLAG	75
	1. Lag om ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt	75
	2. Lag om ändring av lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt	85
	3. Lag om ändring av lagen om underhåll för barn	86
	4. Lag om ändring av 10 § i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar	87
	5. Lag om ändring av rättegångsbalken	88
	6. Lag om ändring av 19 a § i förvaltningsprocesslagen	89
	7. Lag om ändring av 23 a § i äktenskapslagen	90
	8. Lag om ändring av 63 och 95 § i adoptionslagen	90
	9. Lag om ändring av 11 § i lagen om förmyndarverksamhet	91
	10. Lag om ändring av 3 § i religionsfrihetslagen	92
	11. Lag om ändring av 46 § i barnskyddslagen	92
	12. Lag om ändring av 10 § i lagen om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn samt om tillämpning av konventionen	93
	BILAGOR	95
	PARALLELLTEXT	95
	1. Lag om ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt	95
	2. Lag om ändring av lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt	114
	3. Lag om ändring av lagen om underhåll för barn	116
	4. Lag om ändring av 10 § i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar	118
	5. Lag om ändring av rättegångsbalken	119
	6. Lag om ändring av 19 a § i förvaltningsprocesslagen	121
	7. Lag om ändring av 23 a § i äktenskapslagen	122
	8. Lag om ändring av 63 och 95 § i adoptionslagen	123
	9. Lag om ändring av 11 § i lagen om förmyndarverksamhet	125
	10. Lag om ändring av 3 § i religionsfrihetslagen	126
	11. Lag om ändring av 46 § i barnskyddslagen	127

12. Lag om ändring av 10 § i lagen om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn samt om tillämpning av konventionen.....	128
---	-----

ALLMÄN MOTIVERING

1 Nuläge

1.1 Lagstiftning och praxis

Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) trädde i kraft den 1 januari 1984. Efter att lagen stiftades har den ändrats huvudsakligen genom kompletteringar till den del internationella fördrag och det nationella genomförandet av Europeiska unionens lagstiftning har gett anledning till det: det har tagits in bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område samt bestämmelser om återlämnande av barn och förfarandet vid fastställelse av beslut som har meddelats i en främmande stat (kapitlen 46). Kompletteringar har också gjorts genom de bestämmelser om medling i vårdnads- och umgängestvister i domstol (3 a kap.) som trädde i kraft den 1 maj 2014. Enligt dem ska kommunen ordna sakkunnigtjänster för medling av vårdnadstvister i domstol. Staten betalar ersättning till kommunerna för anlitan- de av sakkunnigtjänster.

I samband med den reform av de grundläggande fri- och rättigheterna som trädde i kraft 1995 togs det in en bestämmelse i grundlagen om att bemöta barn som individer. Enligt gäl- lande 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn bemötas som jämlika individer och ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva.

Oftast ordnas ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt genom ett avtal som socialnämnden fastställer. Enligt den senaste statistiken från Institutet för hälsa och välfärd ingicks det 47 283 av socialnämnden fastställda avtal om omvårdnad om barn, boende och umgängesrätt 2016. I 15 procent av boendeavtalen kom man överens om växelvist boende ge- nom ett avtal om utvidgad umgängesrätt.

Enligt justitieministeriets statistik avgjordes ca 3 200 ärenden gällande vårdnad om barn och umgängesrätt per år under 2015—2017. Ungefär hälften av ansökningarna gällde en ändring av ett tidigare avgörande om vårdnad eller umgängesrätt. Den genomsnittliga behandlingsti- den för samtliga fall var 6 månader, ca 4 månader för ostridiga fall och ca 9 månader för stri- diga fall. Behandlingstiden varierar dock mycket från fall till fall.

En del av fallen är ostridiga och avgörs i ett skriftligt förfarande. Antalet stridiga ärenden gäl- lande vårdnad och umgängesrätt uppgick till sammanlagt 3 964 i tingsrätterna under 2015— 2017, ca 1 300 fall per år. En del av dem utmynnade i förlikning under behandlingen. En del av de återkommande fallen utvecklas till svåra, kroniska konflikter med ständigt nya proces- ser.

År 2016 gjordes det sammanlagt 1 179 utredningar som domstolen begärt av socialnämnden. Antalet utredningar har varit jämnt under 2010—2016.

På grund av den ändring i lagstiftningen som trädde i kraft 2014 har medling i domstol i ären- den som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt börjat utnyttjas betydligt mer. Justitiemi- nisteriets statistik visar att av de ärenden gällande vårdnad om barn och umgängesrätt som be- streds 2015—2017 behandlades sammanlagt 1 383 fall i medlingsförfarande, dvs. över en tredje- del av alla stridiga fall.

I hovrätterna avgjordes sammanlagt ca 200 ärenden om vårdnad om barn och umgängesrätt per år under 2014—2015. Denna ärendegrupp började i oktober 2015 omfattas av tillstånd till fortsatt handläggning, dvs. för att besvaren ska handläggas i hovrätten krävs tillstånd till fort-

satt handläggning. År 2016 beviljades tillstånd till fortsatt handläggning i sammanlagt 146 fall som gällde vårdnad om barn och umgängesrätt. År 2017 var antalet 128 fall.

Ett av regeringens pågående spetsprogram är programmet för utveckling av barn- och familjetjänster (LAPE). Syftet med projektet är att reformera barn- och familjetjänsterna under 2016—2018 så att de bättre motsvarar behoven hos barnen, ungdomarna och familjerna. Programmet leds av social- och hälsovårdsministeriet och undervisnings- och kulturministeriet. För stödet vid genomförandet av programmet svarar Institutet för hälsa och välfärd. En utvecklingshelhet inom ramen för programmet är att utveckla en familjecentralsmodell och införa den. Som en del av denna helhet utvecklas tjänster för skilsmässosituationer. Också stödet för föräldraskap och parrelationer stärks. En målgrupp i den utvecklingshelhet som gäller tjänster på specialnivå och krävande tjänster är utdragna och svåra vård- och umgängestvister.

I samband med finansministeriets projekt Framtidens kommun utreddes frågan om en person i framtiden kan ha två hemkommuner. (Framtida multilokalitet i Finland — Utredning om medlemskap i två kommuner, Finansministeriets publikation 3/2018). Enligt utredningen är principen om en hemkommun utgångspunkt för flera system som baserar sig på befolkningsregisteruppgifter och statistik (bl.a. beskattning och statsandelssystemet). I flera tjänster skulle en allmän bestämmelse som möjliggör två hemkommuner försvåra ordnandet av tjänsterna och också förorsaka gränsdragningsproblem när det gäller hur olika rättigheter och skyldigheter för personer och kommuner ska bestämmas.

En arbetsgrupp som tillsattes av social- och hälsovårdsministeriet i december 2017 har utrett lagstiftning som gäller förmåner och tjänster för barn och familjer och hur lagstiftningen tillämpas när barn bor växelvis hos föräldrarna. Arbetsgruppens slutrapport publicerades i maj 2018 (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 18/2018).

1.2 Den internationella utvecklingen

Föreanta nationerna

Finland har ratificerat Föreanta nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter (FördrS 60/1991). Enligt artikel 3 i konventionen ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata värdfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Enligt artikel 9 ska konventionsstaterna respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller bägge föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa. Enligt artikel 12 ska konventionsstaterna tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Enligt artikel 18 har föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare det främsta ansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa ska för dem komma i främsta rummet. Enligt artikel 19 ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld.

FN:s kommitté för barnets rättigheter övervakar att konventionen om barnets rättigheter respekteras. Kommittén publicerar allmänna kommentarer om hur artiklarna i konventionen ska tolkas. Kommittén har publicerat allmänna kommentarer bl.a. om tillämpningen av artiklarna 3 och 12: allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd och allmän kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet.

Finland har ratificerat FN:s konvention om avskaffande av alla slags diskriminering av kvinnor (FördrS 68/1986). I konventionen förbjuds diskriminering av kvinnor och i dess 16 artikel

förpliktas konventionsstaterna att avskaffa diskriminering av kvinnor i alla frågor som gäller äktenskap och familjeförhållanden och särskilt, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa lika rättigheter och skyldigheter bl.a. när det gäller vårdnad om barn. I konventionen framhävs att barns bästa alltid ska komma i första hand.

Europarådet

Finland har ratificerat den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 19/1990). Enligt artikel 8 i konventionen har envar rätt att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens, och offentliga myndigheter får inte störa åtnjutandet av denna rättighet med undantag av vad som är stadgat i lag och i ett demokratiskt samhälle och är nödvändigt med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande, förebyggandet av oordning och brott, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller skyddandet av andra personers fri- och rättigheter.

Finland har ratificerat den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter (FördrS 13/2011). Konventionens syfte är att stärka barns rättigheter till den del de ger barnet möjlighet att delta i rättsliga förfaranden som berör dem inför domstol eller förvaltningsmyndigheter som utövar motsvarande makt. De fördragsslutande staterna ska ange minst tre grupper av familjerättsliga mål och ärenden inför en rättslig myndighet på vilka konventionen ska tillämpas. De grupper som Finland har angett är rättsliga förfaranden som gäller fastställande av faderskap, adoption och domstolsbehandling vid omhändertagande.

Finland har också ratificerat Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, nedan *Istanbulkonventionen* (FördrS 53/2015). Enligt artikel 31 i konventionen ska parterna vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att förekomsten av sådant våld som faller inom ramen för konventionen beaktas när frågor om vårdnad av barn och barns umgängesrätt ska avgöras. Enligt konventionen ska parterna vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att utövandet av umgängesrätt eller vårdnad inte äventyrar brottsoffrets eller barnens rättigheter och säkerhet.

Europarådet antog 2003 en konvention om kontakt med barn. Syftet med konventionen är att ange vissa principer som är tillämpliga på umgängesrätten, fastställa garantier för att umgängesrätten utövas på lämpligt sätt och förbättra barns möjligheter att hålla regelbunden kontakt i synnerhet med sina föräldrar men eventuellt också med andra personer med vilka barnen har nära familjeband. Konventionen omfattas delvis av Europeiska unionens behörighet och beslut om att ansluta sig till konventionen fattas i Europeiska unionens råd. Tills vidare har enighet om anslutning inte nåtts.

År 2011 antog Europarådets ministerkommitté riktlinjer för ett barnvänligt rättsväsende. Riktlinjerna innehåller praktiska anvisningar som syftar till att barn ska bemötas effektivt och korrekt inom alla delområden av rättsväsendet, dvs. inom civil-, förvaltnings- och straffrätten. Genom anvisningarna främjas och skyddas bl.a. barns rätt till information, rätt att företräddas och rätt att delta i rättegångar och andra förfaranden. Vidare ges barnen möjlighet att få sin röst hörd inom rättsväsendet i alla skeden av förfarandet.

År 2012 antog Europarådets ministerkommitté en rekommendation om delaktighet för barn och unga under 18 år CM/Rec(2012)2. Rekommendationen innehåller principer och åtgärder för att stärka barns rätt att fritt uttrycka sina åsikter, bli hörda och delta i behandlingen av ärenden som berör dem.

År 2015 antog Europarådets ministerkommitté en rekommendation om förebyggande och avgörande av tvister vid ett barns flyttning CM/Rec(2015)4. Rekommendationen gäller sådana flyttningar som sker inom landet eller är gränsöverskridande och som kan försvaga kontakten mellan barnet och en förälder eller andra personer.

Haagkonferensen för internationell privaträtt

Finland har ratificerat den i Haag 1996 ingångna konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn (FördrS 9/2011), nedan *1996 års Haagkonvention*. Den har satts i kraft genom lag 435/2009. Konventionen innehåller bestämmelser om myndigheters internationella behörighet, tillämplig lag och erkännande och verkställighet av beslut i ärenden som gäller skydd för barn och egendom som tillhör barnet. I konventionen har det dessutom skapats ett system för samarbete mellan centralmyndigheterna.

Europeiska unionen

Artikel 24 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna innehåller bestämmelser om barnets rättigheter. Enligt artikeln har barn rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd. De ska fritt kunna uttrycka sina åsikter. Dessa åsikter ska beaktas i frågor som rör barnen i förhållande till deras ålder och mognad. Vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner, ska barnets bästa komma i främsta rummet. Enligt artikeln har dessutom varje barn rätt att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.

Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000, nedan *Bryssel IIa-förordningen*, innehåller internationellt privaträttsliga bestämmelser som ska tillämpas bl.a. vid gränsöverskridande ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt. I förordningen föreskrivs det också om ett system med centralmyndigheter för samarbete mellan myndigheterna. Den 30 juni 2016 antog kommissionen ett förslag till rådets förordning om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsfrågor och frågor om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn COM(2016) 411 final. I förslaget föreslås det att Bryssel IIa-förordningen ses över så att det utarbetas en ny, omarbetad version av den. En redogörelse för förslaget finns i statsrådets skrivelse U 52/2016 rd. Förslaget är under behandling i en rådsarbetsgrupp.

1.3 Lagstiftningen i utlandet

1.3.1 Hörande av barn och barns deltagande i rättegång

Sverige

Bestämmelser om vårdnad om barn och umgängesrätt finns i 6 kap. i föräldrabalken (1949:381).

Barnet är inte part i en process som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt. Barnet hörs i allmänhet via socialmyndigheten i samband med att förhållandena utreds (6 kap. 19 § 4 mom.). Det hör till undantagen att barnet hörs personligen i rätten: barnet får höras om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras (19 § 6 mom.). Barnet hörs i allmänhet inte heller separat när rätten fastställer ett avtal mellan föräldrarna. Avtalet mellan föräldrarna anses i allmänhet vara förenligt med barnets bästa.

Rätten ska se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda. Innan rätten fattar sitt beslut ska socialmyndigheterna ges tillfälle att lämna upplysningar. Har socialmyndigheterna tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning, är nämnden skyldig att lämna rätten sådana upplysningar (19 § 1 och 2 mom.).

Om rätten anser att det behövs en närmare utredning, får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att verkställa den. Rätten får fastställa riktlinjer för utredningen och bestämma en viss tid inom vilken utredningen ska vara slutförd. Om det behövs, får rätten förlänga denna tid. Dessutom ska rätten se till att utredningen bedrivs skyndsamt (19 § 3 mom.). Behovet att ange en tidsfrist bedöms alltid från fall till fall och tidsfristens längd är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Omkring 3—4 månader har ansetts vara en rimlig tid för en utredning.

Den som verkställer utredningen ska när redovisning lämnas till rätten ge ett förslag till hur vården, boendet och umgänget ska ordnas i det aktuella fallet (19 § 4 mom.). De undantag som nämns i förarbetena är t.ex. särskilt känsliga fall. Om utredaren lämnar ett rekommendation till beslut, ska han eller hon också ge en konsekvensbeskrivning av vad beslutet innebär för barnet.

Socialstyrelsen har utfärdat anvisningar om hur utredningsarbetet ska utföras i ärenden som gäller vårdnad, boende och umgänge. Enligt anvisningarna ska socialmyndigheterna så snabbt som möjligt efter att de fått utredningsuppdraget ta kontakt med barnets föräldrar i syfte att ordna ett första samtal. Föräldrarna ska informeras om syftet med utredningen och om att också barnet och eventuellt andra personer kommer att höras och träffas personligen under utredningen. Socialmyndigheterna samtalat med föräldrarna bl.a. om barnet och föräldraskapet, och föräldrarna får också framföra sina åsikter bl.a. om barnets nuvarande situation och framtida arrangemang. Utredaren ska dessutom samtala med barnet och kan vid behov ta kontakt med en s.k. referensperson. Med referensperson avses en person som känner barnet väl och som kan ha viktiga upplysningar om barnets angelägenheter och situation.

Rätten har möjlighet att utfärda ett interimistiskt förordnande om vårdnad, boende eller umgänge för den tid rättegången varar (20 §). Rätten har möjlighet att inhämta upplysningar från socialnämnden, s.k. snabbupplysningar, innan den utfärdar förordnandet. Det innebär att socialmyndigheterna kontrollerar uppgifter om föräldrarnas bakgrund i sina egna register och eventuellt också i polisens register, om det visar sig finnas behov av det. Dessutom samtalat socialmyndigheterna med föräldrarna och eventuellt också med barnet. Rätten ger vanligen en mycket kort frist för snabbupplysningar.

Norge

En central författning i Norge är barnlagen (Lov om barn og foreldre, barnelova). Bestämmelser om barnets deltagande i beslutsfattande som gäller barnet finns i 31—33 §. Enligt 31 § ska barn som har fyllt sju år före beslutsfattandet ha rätt att säga sin mening i frågor som rör honom eller henne, t.ex. om hos vilken föräldrar barnet vill bo. När barnet har fyllt 12 år ska det fästas stort avseende vid dess åsikt.

I 7 kap. i barnlagen finns paragrafer som gäller domstolsbehandling av barnärenden. I 61 § föreskrivs det om beslut som hänför sig till förberedelse av fallet. Genom bestämmelsen kan domaren medan ärendet förbereds utnyttja olika sakkunniga som är insatta i barnärenden, t.ex. barnpsykologer, samt vid behov inhämta upplysningar av barnskydds- och socialmyndigheterna. Enligt 4 punkten i paragrafen kan domaren samtala med barnet antingen ensam eller biträdd av en sakkunnig. Rätten kan också låta den sakkunnige samtala ensam med barnet.

Danmark

I 34 § i föräldraansvarslagen (Forældreansvarsloven) föreskrivs det om beaktande av barnets åsikt i ärenden som rör vårdnad, boende och umgängesrätt. Någon särskild åldersgräns finns inte. Barnets åsikt kan utredas t.ex. via samtal eller i form av en barnsakkunnigs undersökningar. Så sker dock inte i det fall att det innebär olägenhet för barnet.

I 42 kap. 450 a—d § i rättegångslagen (Retsplejeloven) finns det bestämmelser om att domstolen kan utse en barnsakkunnig att samtala med barnet i ärenden som gäller vårdnad och boende. Enligt bestämmelserna kan domstolen be en barnsakkunnig att bl.a. delta i förberedande möten och diskutera med parterna eller barnet för att nå förlikning. Domstolen kan be en barnsakkunnig göra en utredning i ett ärende som gäller vårdnaden om barn och umgängesrätt. Ärendena förs till domstol, om inte föräldrarna har nått samförstånd i saken hos en särskild myndighet (*statsforvaltning*).

Utredningen görs ofta av barnpsykologer, barnpsykiatrer eller socialarbetare. Utredningens omfattning varierar beroende på omständigheterna i fallet. Utredningen innehåller i allmänhet också en rekommendation om hur ärendet bör avgöras. Den som gör utredningen kan redogöra för den också muntligt vid domstolens sammanträde, men detta är ytterst ovanligt. I allmänhet lämnas utredningarna i skriftlig form. Utredningen går igenom med föräldrarna innan den sänds till domstolen.

Frankrike

Bestämmelser om hörande av barnet finns i den franska civilprocesslagen (Code de procédure civile, artiklarna 338—1 — 338—12).

Domaren kan höra barnet personligen eller uppdra åt någon som inte har någon anknytning till barnet eller parterna att höra barnet. Personen i fråga ska ha erfarenhet inom det sociala området eller av psykologi. Barnet kan höras ensamt eller i närvaro av en advokat eller någon annan som personen utsett.

Domstolen ska försäkra sig om att barnet har informerats om rätten att bli hörd. Det ska nämnas också i domstolens beslut att barnet har informerats om denna rätt. Också i de fall då domstolen fastställer förlikning mellan föräldrarna, ska domstolen säkerställa att barnet har getts tillfälle att bli hörd.

Enligt den franska civillagen (Code civil, 373—2—12) kan domstolen innan den fattar beslut i ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt bestämma att en social utredning ska inhämtas. Syftet med utredningen är att få information om familjens situation och barnets levnadsförhållanden. Utredningen utförs i allmänhet av en barnskyddsmyndighet eller en lokal organisation med tillstånd till detta.

I Frankrike finns det sedan 2015 ett nytt slags förfarande i ärenden som gäller skilsmässa och vårdnad om barn: ett avtal om skilsmässa och föräldraskap kan ingås med hjälp av advokat och avtalet godkänns av en notarie. Sådana avtal är verkställbara i Frankrike. När notarien godkänner avtalet kontrollerar han eller hon de formella förutsättningarna, dvs. att en advokat har anlåtats, att avtalet uppfyller kravet på överensstämmelse med rättsordningens grunder och att barnet har getts möjlighet att bli hörd. I förfarandet ges barnet en blankett med information om att barnet har rätt att bli hörd. Blanketten undertecknas av barnet och returneras till myndigheten. Om barnet vill yttra sig, överförs ärendet till behandling i domstol.

Tyskland

Enligt 159 § i den tyska processlagen om familjeärenden (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, FamFG) ska domstolen personligen höra ett barn som har fyllt 14 år. Ett barn som är yngre än 14 år hörs endast om det anses behövt. Enligt ett ställningstagande av den konstitutionella domstolen i Förbundsrepubliken Tyskland ska domstolen dock höra barn från en ålder av tre år, om det är i barnets intresse (BVerfG 23.3.2007—1 BvR 156/07). Detta gäller också situationer då domstolen fastställer ett avtal mellan föräldrarna.

I ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt hör domstolen också ungdomsmyndigheten, Jugendamt (§ 162 FamFG). Domstolen kan utse en processintressebevakare för barnet (Verfahrensbeistand). Processintressebevakarens uppgift är att på ett lämpligt sätt berätta för barnet om rättegångsförfarandet och vad det eventuellt leder till. Genom ett domstolsförordnande kan processintressebevakaren få i uppdrag att medverka till förlikning mellan föräldrarna. Intressebevakaren har också rätt att anföra besvär på barnets vägnar. Han eller hon är dock inte barnets rättsliga företrädare.

1.3.2 Rätt att träffa någon annan än sin förälder

Sverige

I 6 kap. 15 och 15 a § i föräldrabalken finns det bestämmelser om barnets rätt till umgänge med någon annan närstående person utöver en förälder. Ursprungligen föreskrevs det om rätten till umgänge med en annan närstående redan 1983, men rätten har sedermera preciserats och förstärkts (bl.a. genom lagen 2006:458, Reg.prop. 2005/06:99).

Enligt föräldrabalken har barnets vårdnadshavare ansvar för att barnets behov av umgänge med andra särskilt närstående personer så långt möjligt tillgodoses. Dessutom ska vårdnadshavaren lämna en person som står barnet särskilt nära sådana upplysningar om barnet som kan främja umgänget, om inte särskilda skäl talar mot det (6 kap. 15 § 2 och 3 mom.). Enligt förarbetena avses med personer som står särskilt nära t.ex. mor- och farföräldrar, andra släktingar, familjehemsföräldrar eller en styvförälder.

Om vårdnadshavaren försummar sin plikt att sörja för barnets kontakter med andra närstående personer, kan socialmyndigheterna ingripa på initiativ av de närstående. Socialnämnden har talerätt i ett ärende som gäller rätt till umgänge med en person som står barnet särskilt nära (15 a § 2 mom.). Socialnämnden anses vara den instans som objektivt kan bedöma om talan ska väckas. Det framhävs i förarbetena att barnet inte ska utsättas för onödiga rättegångar eller processer. Enligt 6 kap. 15 a § i föräldrabalken ska socialnämnden vid bedömningen av om en sådan talan ska föras särskilt beakta barnets behov av umgänge med sina morföräldrar och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.

Norge

I 45 § i barnlagen finns det bestämmelser om rätt till umgänge med någon annan än en förälder. Om den ena av föräldrarna eller bägge är döda, kan rätten fastställa umgängesrätt för en släkting eller någon annan person som står barnet när (45 § 1 mom.). Enligt förarbetena krävs det inga särskilda skäl för att fastställa umgängesrätten, men umgängesrätten är i dessa fall inte lika självklar som för de biologiska föräldrarna. Om den kvarvarande föräldern motsätter sig att umgängesrätt fastställs, ska särskild försiktighet iakttas vid beslutsfattandet.

Dessutom kan en förälder som har nekats umgängesrätt begära att rätten fastställer umgängesrätt för hans eller hennes föräldrar. Umgängesrätt för far- eller morföräldrarna kan bara fastställas på villkor att föräldern inte själv får träffa barnet (45 § 2 mom.). Enligt förarbetena kan föräldern i en sådan situation inte själv trygga kontakten mellan barnet och far- eller morföräldrarna. Det är att observera att mor- eller farföräldrarna inte har rätt att kräva fastställelse av umgängesrätt, utan det görs av barnets förälder.

Frågan om far- eller morföräldrarna borde ha möjlighet att kräva umgängesrätt också när barnets båda föräldrar är vid liv har dryftats i förarbetena till lagen på både 1980- och 1990-talet. Tills vidare har man dock kommit till att det i princip är föräldrarna som bär ansvaret för att kontakten mellan barnet och far- eller morföräldrarna upprätthålls.

Danmark

Bestämmelser om rätt till umgänge med någon annan än en förälder finns i 20 § i föräldraansvarslagen. Enligt paragrafen kan *statsförvaltningen*, som är en särskild myndighet under barn- och socialministeriet, på ansökan besluta om umgänge med barnets närmaste anhöriga, när en förälder eller bägge föräldrarna är döda eller en förälder är okänd. Myndigheten kan besluta om umgänge med närstående också när barnet inte har någon eller mycket begränsad kontakt med den förälder hos vilken barnet inte bor.

Enligt lagens 22 § kan myndigheten, om villkoren i 20 § är uppfyllda, i särskilda fall besluta också om annan kontakt med barnet (t.ex. i form av telefonsamtal, brev, e-post, fotografier).

Det danska social- och inrikesministeriet har gett ut anvisningar till bestämmelserna om umgänge (VEJ nr 11362 af 30/12/2015). Av anvisningarna framgår att ovannämnda myndighet ska hålla ett sammanträde med sökandena och den förälder som barnet bor hos för att parterna ska nå en frivillig överenskommelse om umgängesrätten i enlighet med vad som är bäst för barnet. Vid behov ska myndigheten erbjuda rådgivning eller medling. Om parterna inte når samförstånd i frågan, ska myndigheten besluta om umgänge utifrån vad som är bäst för barnet. Myndigheten ska också sörja för att barnets perspektiv beaktas under processen.

En ansökan om fastställelse av umgängesrätt kan enligt anvisningarna lämnas in av far- eller morföräldrarna, syskon som uppnått myndighetsåldern, halvsyskon, föräldrarnas syskon eller andra nära anhöriga. Om barnet är föräldralöst, kan far- eller morföräldrarna ansöka om umgängesrätt. Släktingar till den förälder hos vilken barnet bor får inte ansöka om fastställelse av umgängesrätt, om föräldern är i livet. Vid bedömningen av om en person kan anses som nära anhörig på det sätt som avses i paragrafen, är det barnets sociala relation till sökanden, och inte biologiska faktorer, som är avgörande. Bestämmelsen kan tillämpas också på föräldrarna till en social (men inte biologisk) förälder. En förutsättning är dock alltid att det redan finns en sådan nära anknytning mellan barnet och personen som avses i bestämmelsen, och att det är till barnets bästa att relationen bevaras.

I de fall då umgängesföräldern är i livet men inte har kontakt med barnet, är orsaken till den bristande kontakten av stor betydelse vid bedömningen av om det ska fastställas umgängesrätt för anhöriga. Det kan t.ex. vara fråga om en situation då föräldern vistas utomlands eller sitter i fängelse. I allmänhet ska hänsyn också tas till umgängesförälderns inställning till att en nära anhörig ges umgängesrätt. Särskild försiktighet måste iaktas när en förälder har nekats umgängesrätt av säkerhetsskäl.

Frankrike

Enligt fransk lagstiftning kan umgängesrätt, om barnets bästa kräver det, fastställas också mellan barnet och någon annan än en förälder — i synnerhet en sådan person som stadigvarande bott tillsammans med barnet och barnets andra förälder, deltagit i barnets fostran och försörjning och med vilken barnet har haft en nära och bestående relation (Code Civil, artikel 371—4). I bestämmelsen begränsas inte rätten att göra ansökan. Det är rättens sak att bedöma om det är befogat att fastställa umgängesrätt mellan sökanden och barnet.

Tyskland

Enligt den tyska civilkoden (BGB 1685.2) har personer som står barnet nära umgängesrätt i förhållande till honom eller henne, om de har burit det faktiska ansvaret för barnet (sozial-familiäre Beziehung). Personer som har bott i samma hushåll som barnet en längre tid anses ha ett sådant ansvar. Tillämpningen av bestämmelsen begränsar sig inte till barnets biologiska släktingar, utan kan tillämpas t.ex. på en förälders tidigare make eller sambo. Också enligt tysk lagstiftning ska umgängesrätten alltid vara förenlig med barnets bästa. Rätten att göra ansökan har inte begränsats. I sista hand bedömer domstolen från fall till fall huruvida förutsättningarna i bestämmelsen uppfylls.

Europeiska människorättsdomstolens rättspraxis

I artikel 8 i den europeiska människorättskonventionen föreskrivs det om rätten att åtnjuta respekt för privat- och familjelivet. Europeiska människorättsdomstolen har i några avgöranden tagit ställning till umgängesrätten för personer som står barnet nära utgående från den respekt för skyddet för familjelivet som avses i konventionen.

I målet *Kopf och Liberda mot Österrike* (17.1.2012) ansåg domstolen att skyddet för fosterföräldrarnas familjeliv hade kränkts eftersom de inte hade beviljats rätt att träffa sitt fosterbarn som hade återförts till sin biologiska mor och eftersom behandlingen av deras ansökan pågick i flera år. Enligt nationell lag hade tredje man inte subjektiv rätt att träffa barnet utom i det fall att barnets välbefinnande kunde äventyras.

Europeiska människorättsdomstolen konstaterade bl.a. att familjelivet i den mening som avses i artikel 8 inte begränsade sig till förhållanden baserade på äktenskap, utan kunde utsträckas också till faktiska familjeförhållanden. Det var i grunden fråga om huruvida relationen i praktiken var en nära relation. För att en sådan relation ska uppstå fordrades i allmänhet boende tillsammans, men undantagsvis var det också genom andra omständigheter möjligt att visa att relationen varit tillräckligt stabil för att skapa ett faktiskt familjeförhållande. Fosterbarnet hade kommit till klagandena vid två års ålder och vistats hos dem i närmare fyra år. Klagandena har ansökt om vårdnad om barnet och försökt adoptera barnet. Domstolarna hade funnit att klagandena hade känt en genuin oro för barnets välbefinnande och att ett känslomässigt förhållande mellan barnet och klaganden hade börjat utvecklas under denna period. Under dessa omständigheter ansåg europeiska människorättsdomstolen att det var fråga om familjeliv i den mening som avses i artikel 8.1 i den europeiska människorättskonventionen och att artikeln sålunda skulle tillämpas. När det gäller iakttagandet av artikeln konstaterade domstolen att artikeln inte enbart förpliktade staten att avhålla sig från godtyckliga ingripanden i skyddet för familjelivet utan att staten dessutom kunde ha positiva skyldigheter att skydda privat- eller familjelivet. I vartdera fallet gällde det att finna en rättvis balans mellan konkurrerande intressen.

I målet *Bronda mot Italien* (9.6.1998) var det fråga om huruvida skyddet för familjelivet hade kränkts vid ett omhändertagande, när barnet (klagandenas dotterdotter) som anförtrötts i foster-

föräldrars vård inte hade återförts till sin egen familj. Europeiska människorättsdomstolen konstaterade det bl.a. vara ostridigt att det gjorts ingrepp i skyddet för klagandenas familjeliv. Domstolen konstaterade till denna del att umgänge mellan föräldrar och ett barn är en grundläggande del av skyddet för familjelivet och att åtgärder för att hindra detta innebär ett ingrepp i den rätt som skyddas genom artikeln. Principen var tillämplig också på situationer av samma slag som i detta fall, där det var fråga om förhållandet mellan ett barn och morföräldrar som levit tillsammans under en tid. Något brott mot artikel 8 konstaterades dock inte.

I målet *Manuello och Nevi mot Italien* (20.1.2015) ansåg europeiska människorättsdomstolen att skyddet för familjelivet också gäller förhållandet mellan barnet och barnets farföräldrar. Det var fråga om barnets farföräldrar vars umgängesrätt med sitt barnbarn tillfälligt upphävts till följd av att deras son åtalats för sexuellt utnyttjande av barnet och barnet ansågs associera farföräldrarna med fadern och det lidande som fadern åsamkat barnet. Fadern befriades senare från åtal. Domstolen konstaterade att man i situationer som denna måste iaktta finkänslighet. Myndigheterna ansågs dock ha kränkt skyddet för klagandenas familjeliv, eftersom farföräldrarna på grund av myndigheternas agerande inte hade fått träffa sitt barnbarn på 12 år.

Skyddet för familjelivet kan också gälla förhållandet mellan ett barn och barnets morbror (*Boyle mot Förenade kungariket* 28.2.1994):

Alltsedan barnets födelse hade det vuxit fram ett nära förhållande mellan morbrodern och hans systerbarn. När barnets mor misstänktes ha utnyttjat barnet sexuellt, blev modern fråntagen barnet, som placerades hos socialmyndigheterna. Morbrodern tilläts träffa barnet under övervakning en gång, men de övriga otaliga begärandena om umgänge avslogs. Innan barnlagen trädde i kraft 1989 kunde andra släktingar än föräldrar inte ansöka om att domstolen utfärdar ett förordnande om umgänge med ett barn som omhändertagits genom tvångsmedel av en myndighet. Efter att lagen trätt i kraft lämnade morbrodern in en ansökan om ett förordnande om umgänge, som dock avslogs. Senare år 1993 informerades morbrodern om att myndigheterna planerade att återupprätta förhållandet mellan honom och barnet. Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna ansåg att skyddet för klagandens familjeliv hade kränkts, men efter förlikning mellan klaganden och regeringen avskrevs målet i europeiska människorättsdomstolen.

1.3.3 Växelvist boende

Av de nordiska länderna är det bara Norge som har uttryckliga bestämmelser om växelvist boende i sin lagstiftning.

Norge

Enligt 36 § i den norska barnlagen kan föräldrarna ingå avtal om att barnet ska bo stadigvarande hos bägge föräldrarna eller hos en av dem (delt bostad). Det har inte angetts några tidsmässiga kriterier för det växelvisa boendet, även om många föräldrar använder ett system med vecka-vecka. Den största skillnaden mellan växelvist boende och utvidgad umgängesrätt ligger i beslutsfattandet: vid växelvist boende fattar föräldrarna alla beslut som gäller barnet tillsammans.

Växelvist boende förutsätter i regel att föräldrarna är ense om arrangemanget. Om föräldrarna inte är ense, kan domstolen besluta om växelvist boende endast om det finns särskilda grunder för det (36 § 2 mom.).

I förarbetena till de norska bestämmelserna nämns som kriterier för ett fungerande växelvist boende att föräldrarna i tillräcklig utsträckning kommer överens för att kunna fatta beslut om

barnet tillsammans och att de är bosatta nära varandra. I Norge har en fjärdedel av skilsmäsofamiljerna avtalat om växelvist boende. I samband med 2010 års lagreform inskränktes domstolarnas möjlighet att besluta om arrangemang med växelvist boende så att detta är möjligt endast på särskilda grunder. Tanken var att växelvist boende inte är förenligt med barnets intresse om föräldrarna är så konfliktbenägna och oförmögna att fatta gemensamma beslut att målet måste föras till domstol för avgörande.

I Norge antogs våren 2017 en ändring av barnlagen där man vid beredningen övervägde att ta växelvist boende som utgångspunkt i lagen. Under remissbehandlingen slopades detta alternativ, eftersom det inte ansågs önskvärt med växelvist boende som en automatisk lösning också i stridiga fall. Ordalydelsen i 36 § 1 mom. ändrades dock så att växelvist boende nämns först i bestämmelsen. Det är snarare fråga om en attitydskapande än en innehållsmässig förändring — i förarbetena framhävs att barnets bästa är avgörande för boendeformen.

Även i regeringens proposition med förslag till den nya befolkningsregisterlag som antogs våren 2017 (Prop. 164 L 2015—2016, Lov om folkere registrering) konstaterades det att det bl.a. i situationer med växelvist boende skulle vara nyttigt att i befolkningsdatasystemet anteckna att barnet har två faktiska adresser, även om endast en adress kan ligga till grund för befolkningsuppgifter. Uppgift om växelvist boende på en annan adress kunde t.ex. läggas till som extra upplysning i samband med den fasta adressen.

Sverige

I Sverige kan föräldrar med gemensam vårdnad avtala om växelvist boende. Avtalet kan fastställas av socialnämnden. Sedan 1998 har domstolarna kunna besluta om växelvist boende när det är förenligt med barnets intresse, även mot föräldrarnas önskemål. I rättspraxis har förutgången bl.a. varit att föräldrarna bor nära varandra och kommer överens.

I befolkningsregistret kan barnet dock ha bara en bostadsort. Bestämmelser om folkbokföring av barnet vid växelvist boende finns i folkbokföringslagen (1991:481). Dessutom har Skatteverket utfärdat närmare anvisningar i frågan. Även i Sverige är utgångspunkten att barnets vårdnadshavare får besluta hos vem av dem barnet folkbokförs (lagens 7 a §), om barnet tillbringar ungefär lika mycket tid hos båda och föräldrarna når samförstånd i frågan. Om dessa kriterier inte uppfylls, folkbokförs barnet enligt Skatteverkets anvisning hos den förälder där barnet bor mest. Om barnet emellertid bor lika mycket hos båda föräldrarna, folkbokförs barnet i föräldrarnas senaste gemensamma bostad, även om barnet skulle vistas mer i den andra bostaden. I sista hand är det Skatteverket som avgör var barnet ska folkbokföras. Vid bedömningen beaktas boendesituationen som helhet, hur bestående den är och barnets tidigare bostadsort.

I Sverige är det möjligt att få barnbidrag och underhållsstöd även om barnet inte skulle vara folkbokfört hos föräldern. Vid växelvist boende kan båda förmånerna också delas mellan föräldrarna.

Danmark

I Danmark saknas bestämmelser om växelvist boende, men det kan fastställas en mycket omfattande umgängesrätt (50/50). Om föräldrarna inte når samförstånd om boendet, men den ena av dem önskar växelvist boende, kan myndigheten fastställa ett sådant arrangemang. Ett villkor är att arrangemanget fungerar i praktiken ur barnets synvinkel. Det är också vanligt att fordra att föräldrarna bor nära varandra. Barnets vardag får inte ändras avsevärt beroende på hos vilken förälder det bor.

1.3.4 Umgångerätt och ansvar för umgängeskostnaderna

Enligt den svenska föräldrabalken (6 kap. 15 §) har föräldrarna ett gemensamt ansvar för att barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses. Enligt lagen påförs dessutom den förälder som bor tillsammans med barnet en skyldighet att lämna sådana upplysningar om barnet som underlättar umgänget. Enligt 6 kap. 15 b § i föräldrabalken ska den förälder som bor tillsammans med barnet delta i de kostnader som förorsakas av umgänget mellan barnet och den andra föräldern. Vid kostnadsfördelningen beaktas föräldrarnas ekonomiska förmåga och övriga omständigheter. Ett beslut eller ett avtal om kostnadsfördelning kan jämkas, om ändring i förhållandena föranleder det. Enligt 6 kap. 20 och 21 § i föräldrabalken kan rätten i ett beslut eller ett interimistiskt förordnande om vårdnad, boende eller umgänge på yrkande av sökanden förelägga motparten vid vite att lämna ifrån sig barnet, som det finns särskilda skäl.

Enligt 42 § i den norska barnlagen har föräldrarna gemensamt ansvar för att umgängesrätten tillgodoses. Enligt 44 § i barnlagen delar båda föräldrarna för umgängeskostnaderna enligt storleken på sina inkomster. Till kostnaderna räknas förutom barnets resa den andra förälderns kostnader för att föra eller hämta barnet. Beslutet är verkställbart åtminstone i vissa situationer. Ett beslut om umgängesrätt kan inte förenas med vite.

Enligt 19 § i den danska föräldraansvarslagen har föräldrarna ett gemensamt ansvar för att umgängesrätten tillgodoses och för transporten av barnet i samband med umgänget. Ett beslut om umgängesrätt kan inte förenas med vite.

Enligt den tyska civilkoden (§ 1684 BGB) har barnet rätt till umgänge med vardera föräldern och vardera föräldern rätt och skyldighet till umgänge med barnet. Enligt bestämmelsen ska föräldrarna avhålla sig från allt som försvårar förhållandet mellan barnet och den andra föräldern eller barnets uppfostran. Om en förälder ständigt och upprepade gånger bryter mot denna skyldighet, kan domstolen utse en särskild övervakare för att övervaka umgänget. Enligt den tyska civilprocesslagen (§ 888) kan ett beslut förenas med vite för att verkställigheten ska tryggas.

Enligt den franska civillagen ska vardera föräldern upprätthålla personliga relationer till barnet och respektera barnets relation med den andra föräldern (Code Civil, artikel 373—2). Enligt den franska lagen om civilrättsliga verkställighetsförfaranden (Code des procédures civiles d'exécution français, L 131—1 — 131—4) kan domaren förena ett beslut med vite för att trygga verkställigheten av beslutet. Bestämmelsen har utnyttjats t.ex. i beslut om umgängesrätt. Enligt ett lagstiftningsförslag som är under beredning är avsikten att precisera att denna möjlighet, som allmänt gäller civilrättsliga ärenden, också ska gälla beslut om umgängesrätt.

1.3.5 Skyldighet att informera om planerad flyttning (relocation)

Svensk lagstiftning innehåller ingen skyldighet att informera om en flyttning. Norsk, dansk och fransk lagstiftning innehåller bestämmelser om informationsskyldighet. Det finns inga direkta sanktioner för brott mot den.

I den norska barnlagen (42 a §) har det funnits en bestämmelse om en förälders skyldighet att varsla om en flyttning minst 6 veckor på förhand, om umgängesrätt har fastställts. I förarbetena till bestämmelsen konstateras det att underlåtelse att fullgöra informationsskyldigheten kan vara ett mått på partens samarbetsförmåga och på hur han eller hon sörjer för barnets kontakter med vardera föräldern. Detta är en omständighet som domstolen beaktar då den bedömer vilken lösning som är till barnets bästa. I och med den lagändring som antogs våren

2017 förlängdes tidsfristen till tre månader. Brott mot informationsskyldigheten leder inte till direkta sanktioner.

Den danska föräldraansvarslagen (18 §) innehåller en bestämmelse om att en förälder som avser att ändra sin eller barnets bostadsort inom eller utom landet är skyldig att underrätta den andra föräldern om flyttningen minst 6 veckor på förhand.

Enligt den franska civillagen (artikel 373—2) ska en förälder på förhand och i tid informera den andra föräldern om att hans eller hennes bostadsort ändras, om detta inverkar på fullgörandet av föräldraansvaret. Om oenighet uppstår, kan den ena av föräldrarna föra ärendet till en domare för avgörande, och ärendet avgörs på det sätt som barnets bästa förutsätter. Domaren fattar beslut om fördelning av de kostnader som flyttningen föranleder och preciserar också storleken på underhållsbidraget för barnet till följd av detta.

1.4 Bedömning av nuläget

Samhället och familjeformerna har förändrats sedan lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt stiftades. Antalet ingångna äktenskap har minskat och antalet skilsmässor har ökat. Familjerna uppvisar större mångfald än tidigare. I och med förändringarna i samhället har också föräldrarollerna förändrats. Det är i dag vanligt att båda föräldrarna deltar aktivt och jämlikt i barnets liv. Detta bör återspeglas också i lagstiftningen.

De relativt allmänt formulerade bestämmelserna i den gällande lagen har hållits à jour och har gett möjlighet att beakta individuella behov. Vissa missförhållanden har dock observerats. En del av dem är sådana som det inte är möjligt eller ändamålsenligt att försöka åtgärda genom lagändringar. Med hänsyn till förändringarna i samhället och de internationella förbindelserna behöver dock lagstiftningen ändras i vissa avseenden. För det första bör barnets möjligheter att delta i behandlingen av ärenden som rör honom eller henne stärkas. I ostridiga ärenden är det också möjligt att förenkla förfarandena så att ett juridiskt bindande avgörande i större utsträckning kan fås också genom ett avtal som fastställs av socialnämnden. Det att familjestrukturerna uppvisar allt större mångfald talar för att lagstiftningen ska göra det möjligt att beakta också andra än barnets biologiska föräldrar när vårdnaden om barnet, boendet och umgänget ordnas.

Domstolsbehandlingen av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt bör effektiviseras. Lagstiftningsändringar behövs också för att effektivare säkerställa att umgängesrätten tillgodoses.

Enbart lagstiftningsändringar räcker dock inte för att förbättra nuläget. Med tanke på barnfamiljerna är det viktigt att socialservice som lämpar sig för situationen fås genast när behovet av hjälp uppkommer. Service som sätts in i ett tidigt skede kan hindra att problemen eskalerar, något som kan följa av en lång väntetid. Socialväsandets service reformeras som bäst som en del av LAPE-projektet. Utöver detta är det viktigt att se till att socialväsandet får tillräckligt med resurser, eftersom dessa spelar en stor roll för ett smidigt rättegångsförfarande.

2 Målsättning och de viktigaste förslagen

2.1 Målsättning

Det viktigaste målet är att förbättra tillgodoseendet av barnets bästa i ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt. Målet är också att uppdatera lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt så att den motsvarar de förändringar som skett i samhället och rättspraxis. Förslaget är tänkt att stärka barnets delaktighet vid behandlingen av ärenden som rör honom

eller henne och effektivisera den rättsliga handläggningen av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt. I propositionen föreslås det inga ändringar i de bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område eller i förfarandet vid fastställelse av beslut som har meddelats i en främmande stat och vid återlämnande av barn.

2.2 De viktigaste förslagen

2.2.1 Vårdnad och boende

Precisering av vårdnadshavarnas rättigheter och skyldigheter

Vid vårdnaden om barn är det viktigt att relationerna mellan barnet och föräldrarna tryggas. Med tanke på en balanserad utveckling hos barnet och dess välfärd är det samtidigt viktigt att också andra människorelationer vårdas. Vid en separation är det speciellt viktigt att nära relationer kvarstår, t.ex. med far- och morföräldrar, syskon och andra närstående. Det föreslås därför att det i de allmänna bestämmelserna i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt tas in en uttrycklig skyldighet för vårdnadshavarna att vårda relationer som är viktiga för barnet. I lagen föreslås det också en tydligare bestämmelse än tidigare om att båda föräldrarna ska medverka till att umgängesrätten tillgodoses.

Den gällande lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt innehåller ingen uttrycklig skyldighet att skydda barnet mot våld. Det föreslås att lagens allmänna bestämmelser preciseras så att vårdnadshavarna åläggs en skyldighet att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, försumlig behandling eller utnyttjande. Genom förslaget genomförs artikel 19.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter, där konventionsstaterna åläggs att vidta bl.a. alla lämpliga legislativa åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld medan barnet är i båda föräldrarnas/den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård. Den föreslagna bestämmelsen, tillsammans med de faktorer enligt 10 § som ska beaktas vid avgörande av ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt, stärker också den skyldighet som anges i artikel 31 § Istanbulkonventionen när det gäller att beakta förekomsten av familjevåld när frågor om vårdnad av barn och barns umgängesrätt ska avgöras.

Skyldighet att informera om planerad flyttning

I propositionen föreslås det en bestämmelse om skyldighet för barnets förälder att på förhand informera den andra föräldern om sin avsikt att byta boningsort, om flyttningen kan få verkningar på vårdnaden om barnet eller umgängesrätten. Genom bestämmelsen genomförs den rekommendation som Europarådets ministerkommitté antog 2015. Syftet med förslaget är att sporra föräldrarna att redan på förhand tänka på vilka konsekvenser deras flyttning eventuellt kan få för vårdnaden om barnet och umgängesrätten och vid behov ordna dessa frågor på nytt i juridiskt avseende. Genom förslaget ändras inte lagens bestämmelser om att en av dem som har gemensam vårdnad inte ensidigt får ändra barnets boningsort, även om barnet skulle bo hos honom eller henne. Bestämmelserna om förfarandet vid registeranteckning i samband med en anmälan om flyttning för ett minderårigt barn har nyligen preciserats genom den ändring (669/2016) som gjordes i 15 § i lagen om hemkommun (201/1994).

Utvidgad behörighet vid avtal om vårdnad om barn

I propositionen föreslås det att socialnämndens behörighet vid fastställelse av avtal utvidgas så att socialnämndens behörighet i regel är lika omfattande som domstolens. Enligt den gällande lagen kan endast domstolen utfärda s.k. arbetsfördelningsförordnanden, dvs. besluta om uppgiftsfördelningen mellan vårdnadshavaren. Likaså kan beslut om extra vårdnadshavare fattas endast av domstol. I propositionen föreslås det att socialnämndens behörighet utvidgas så att

det i en ostridig situation blir möjligt att komma överens om uppgiftsfördelningen och extra vårdnadshavare också genom ett avtal som fastställs av socialnämnden. Vårnaden om barnet ska dock kunna anförtros någon annan person än föräldrarna endast genom domstolsbeslut. Likaså ska umgängesrätten mellan barnet och en person som står barnet särskilt nära, vilket tas upp nedan, kunna fastställas endast genom domstolsbeslut.

Starkare rätt till information

Genom bestämmelser om rätt till information klargörs rättsläget så att rättspraxis skrivs in i lagen. Det innebär att domstolen kan fatta beslut om en förälders rätt till information, även om vårnaden om barnet i övrigt anförtrots den andra föräldern ensam (HD 2003:7). Genom förslaget klargörs också socialnämndens möjlighet att fastställa ett avtal om rätt till information. En separat rätt till information kan bidra till att det utvecklas ett förhållande mellan föräldern och barnet och att den förälder som inte har vårdnad engagerar sig som förälder. Enligt förslaget ska rätten till information kunna ges också någon annan än en förälder. På så sätt kan möjligheterna för en person som står barnet nära att delta i vårnaden och fostran av barnet främjas.

Vårnaden om barnet när föräldrskapet erkänns före barnets födelse

Enligt faderskapslagen (11/2015) kan en man erkänna sitt faderskap före barnets födelse. Samtidigt kan det på förhand ingås avtal om gemensam vårdnad om barnet. Enligt de erfarenheter som inhämtats om tillämpningen av faderskapslagen ingår största delen av de män som på förhand erkänt sitt barn ett avtal om gemensam vårdnad med barnets mor.

I propositionen föreslås det nya bestämmelser enligt vilken mannen i och med fastställandet av faderskapet direkt med stöd av lagen blir barnets vårdnadshavare vid sidan av modern, om fadern har erkänt faderskapet före barnets födelse. Detsamma gäller en situation då moderskapet erkänns före barnets födelse med stöd av 14 § i moderskapslagen (253/2018). Till följd av ändringen behöver inget separat avtal om gemensam vårdnad ingås. Syftet med förslaget är att göra det klarare och enklare att avgöra vårdnadsfrågan för såväl familjerna som myndigheterna. Samtidigt slopas onödiga skillnader i bemötandet av äkta par och sambor.

Om faderskapet eller moderskapet erkänns först efter barnets födelse, tillämpas de bestämmelser som gäller även för närvarande. Enligt dem är den mor som fött barnet ensam barnets vårdnadshavare, om inte något annat avtalas eller bestäms genom ett domstolsbeslut.

Växelvist boende

Det föreslås att det i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt tas in bestämmelser som gör det möjligt med ett boendearrangemang där barnet bor växelvis hos vardera föräldern. Uppgift om växelvist boende skrivs in i befolkningsdatasystemet som information om innehållet i vårnaden. På så sätt synliggörs ett arrangemang där barnet de facto bor växelvis lika mycket eller nästan lika mycket hos vardera föräldern. För närvarande genomförs motsvarande arrangemang med tillämpning av bestämmelserna om umgängesrätt, vilket inte ger en verklig bild av barnets boende.

Villkoren för växelvist boende ska anges från fall till fall på samma sätt som när det avtalas eller bestäms om umgängesrätt. Med växelvist boende avses i princip en situation då barnet bor minst 40 procent av kalenderåret hos den andra föräldern.

Ett med stöd av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt ingånget avtal eller ett av domstol givet förordnande om hos vem eller vilka barnet ska bo, dvs. vem som bär det huvud-

sakliga ansvaret för barnets faktiska vård, bestämmer inte automatiskt barnets hemkommun och barnets s.k. officiella bostad där. En persons officiella bostad bestäms enligt lagen om hemkommun och beslut om detta fattas av magistraten. Grundtanken i lagen om hemkommun är att föra in uppgifter i befolkningsdatasystemet om var en person de facto bor. En person kan ha endast en officiell bostad, även han eller hon har tillgång till flera bostäder. Dessa bestämmelser ska också gälla fall av växelvist boende, dvs. att ett barn även vid växelvist boende kan ha endast en officiell bostad.

Hur barnets officiella bostad bestäms är viktigt för familjerna. Många av samhällets tjänster och förmåner betalas enligt hos vilken av föräldrarna barnet har sin bostad enligt befolkningsdatasystemet när föräldrarna bor på olika adresser. Frågor som upplevts som särskilt viktiga i vardagen är rätten till bostadsbidrag, skoltransport, hälsovårdstjänster och barnbidrag vid växelvist boende. Det är skäl att i samband med ett ärende som gäller vårdnaden om barn och umgängesrätt ta reda på vårdnadshavarnas syn på vilken bostad som är barnets bostad enligt lagen om hemkommun. I lagen föreslås det därför en bestämmelse enligt vilken det i ett avtal om växelvist boende skrivs in ett villkor om vilketdera hemmet som ska uppges som barnets officiella bostad. När ärendet behandlas i domstol ska också domstolen på eget initiativ ta upp frågan och vid behov meddela ett förordnande om detta.

Propositionen innehåller inga ändringar i grunderna för bestämmande av de förmåner och rättigheter som regleras i speciallagstiftning. De föreslagna bestämmelserna om växelvist boende kommer alltså inte direkt att inverka på hur de tjänster och förmåner som barnet och familjen får bestäms. Ikraftträdandet av bestämmelserna kommer således åtminstone inte normalt att leda till att sådana beslut eller avtal som fattats eller ingåtts enligt den gällande lagen och där ett arrangemang som de facto motsvarar växelvist boende har fastställts i form av utvidgad umgängesrätt behöver ändras till beslut eller avtal om växelvist boende.

2.2.2 Barnets rätt till umgänge

Barnets rätt att träffa en annan person än sin förälder

Enligt lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt kan umgängesrätt fastställas endast mellan barnet och barnets förälder. I lagen föreslås det en bestämmelse enligt vilken umgängesrätt ska kunna fastställas på ett juridiskt bindande sätt också mellan barnet och en person som står barnet särskilt nära. Genom bestämmelsen fullgörs skyldigheten om skydd för familjelivet i artikel 8 i den europeiska människorättskonventionen och sätts lagstiftningen i samklang med beslutspraxis i Europeiska människorättsdomstolen.

Med en person som står barnet särskilt nära avses enligt förslaget en sådan person som barnet har en särskilt nära och fast relation med, jämförbar med relationen mellan ett barn och en förälder. Barnet kan ha utvecklat en sådan relation t.ex. med en far- eller morförälder, fosterförälder eller en förälders tidigare make som bott i samma hushåll.

Sådan umgängesrätt ska kunna fastställas på ett juridiskt bindande sätt genom ett domstolsbeslut. Umgängesrätten ska också i detta fall alltid bedömas med barnets bästa för ögonen.

Kostnader för umgänge

För närvarande är det i princip den förälder som träffar barnet som står för kostnaderna till följd av umgängesrätten. Situationen har upplevts som orättvis, i synnerhet om kostnaderna har förorsakats av att den ena föräldern agerat ensidigt, t.ex. flyttat till en annan ort. Det föreslås att rättspraxis i saken (HD 2003:66) skrivs in i lagen. Enligt de föreslagna bestämmelserna ska det i ett avtal eller beslut om växelvist boende eller umgängesrätt också kunna anges

hur ansvaret för transporter eller resekostnaderna ska fördelas. Utgångspunkten är att föräldrarna svarar för transporter och resekostnaderna tillsammans. När transport- och kostnadsansvaret fördelas kan det tas hänsyn till vederbörandes förmåga att svara för transporter och även andra omständigheter, t.ex. orsaken till att extra kostnader har uppkommit.

Stöttat och övervakat umgänge samt övervakade byten

I lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt föreskrivs det för närvarande inte separat om det ska bestämmas att umgänget mellan barnet och en förälder ska vara stöttat eller övervakat. Det har dock varit vedertagen rättspraxis att ge sådana förordnanden. Det faktum att det inte tidigare föreskrivits närmare om frågan har i viss mån förorsakat problem. Det har t.ex. hänt att det i onödan bestämts om övervakat umgänge i en situation då stöttat umgänge skulle ha räckt för att trygga barnets bästa. Då övervakning särskilt i samband med umgänge innebär ett synnerligen kraftigt ingrepp i familjelivet mellan barnet och en förälder, är det på sin plats att föreskriva om grunderna för ett sådant förordnande i lag.

Av ovannämnda skäl föreslås det att det i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt tas in uttryckliga bestämmelser om att umgänget mellan ett barn och dess förälder kan ordnas som stöttat umgänge eller övervakat umgänge eller att umgängestillfället ska inledas och avslutas under övervakning (övervakade byten). Ett sådant arrangemang förutsätter grundad anledning med tanke på barnets bästa. Att ordna umgänget som övervakat är det arrangemang som tillgrips i sista hand. Tryggandet av umgänget på detta sätt kan ske genom ett avtal som fastställs av socialnämnden eller genom ett domstolsbeslut. Förslaget kompletterar de bestämmelser om övervakning av umgänge mellan barn och förälder som finns i socialvårdslagen (1301/2014). I förslaget beaktas också skyldigheten i artikel 31 i Istanbulkonventionen när det gäller att säkerställa att utövandet av umgängesrätt eller vårdnad inte äventyrar brottsoffrets eller barnens rättigheter och säkerhet.

Vite för att trygga umgängesrätten

Det föreslås att det i lagen skrivs in en möjlighet till vitesföreläggande i samband med ett domstolsbeslut om umgängesrätt för det fall att umgängesrätten inte tillgodoses. Denna möjlighet ska endast gälla fall där det utgående från hur den person som bor med barnet agerat tidigare finns anledning att befara att han eller hon inte kommer att iaktta beslutet om umgängesrätt. Syftet med bestämmelsen är att trygga tillgodoseendet av umgängesrätten effektivare än för närvarande och påskynda verkställighetsförfarandet, om umgänget fortfarande förhindras utan giltigt skäl.

Enligt lagförslaget ska ett beslut om växelvist boende inte kunna förenas med vite. Detta bygger på att ett förordnande om växelvist boende överhuvudtaget inte kan anses förenligt med barnets bästa, om det redan från början är osäkert om föräldrarna helhjärtat ställer sig bakom arrangemanget.

Föräldraalienation och annat förhinder av umgängesrätten

I propositionen föreslås det flera lagstiftningsåtgärder vars syfte är att effektivare än för närvarande förebygga problem vid tillgodoseendet av umgängesrätten på grund av så kallad föräldraalienation eller av andra orsaker samt erbjuda medel att tackla dem. Föräldraalienation är inte exakt definierat, men med det avses ofta att en förälder uppträder på ett sätt som försvårar kommunikationen mellan barnet och den andra föräldern eller någon annan person och som i en del fall leder till att kontakten helt bryts.

För det första föreslås det att de allmänna bestämmelserna i lagen ses över på ovan relaterat sätt så att det klarare framhävs att kontakter med personer som står barnet nära är viktiga och att båda föräldrarna är skyldiga att se till att barnets förhållande med vardera föräldern upprätthålls. Det ska också tas in en uttrycklig bestämmelse om att en förälder i sin uppgift som fostrare ska undvika allt som kan inverka skadligt på förhållandet mellan barnet och den andra föräldern. Avsikten är att förbjuda all slags manipulation och annan olämplig inverkan på barnet, oberoende av i vilken form och av vilken orsak den förekommer. Syftet med dessa förslag är att stärka föräldrarnas förståelse för att umgängesrätten är viktig för barnet och att det är skadligt för barnet att hindra den.

De omständigheter som ska beaktas när det fattas beslut om vårdnad om barn, barnets boende och umgängesrätt ska också skrivas in i lagen, såsom föräldrarnas förmåga att ställa barnets behov före konflikter mellan föräldrarna. I lagen föreslås det också mer exakta bestämmelser om att ett avgörande ska träffas bl.a. med beaktande av vilket avgörande som bäst kan trygga förhållandet mellan barnet och föräldern i framtiden. Genom dessa bestämmelser framhävs betydelsen av respekt för umgängesrätten och relationer med personer som står barnet nära i domstolens beslutsprövning.

Möjligheten till vitesföreläggande redan i samband med beslutet samt de förslag till påskyndande av rättegångarna och förhindrande av återkommande rättegångar som tas upp nedan ger också nya möjligheter att ingripa i verksamhet som står i strid med barnets bästa.

Situationer där umgänget hindras bör förebyggas i ett så tidigt skede som möjligt genom olika familjestödande åtgärder från socialväsandets sida. Det krävs multiprofessionell sakkunnighet för att reda ut orsakerna till svåra fall. LAPE-projektet och reformprojektet för social- och hälsojourer intar en central ställning när det gäller att inom barn- och familjetjänster beakta såväl förebyggande av sådana situationer som multiprofessionellt sakkunnighet inom social- och hälsovårdsväsendet. Viktigt är också att utbilda myndigheterna så att de har beredskap att identifiera sådana situationer.

Annat

Som ett betydande problem ur barnets synvinkel upplevs å ena sidan de situationer då den ena föräldern inte alls vill ha kontakt med barnet eller låter bli att utöva den fastställda umgängesrätten. Det har dock inte ansetts vara förenligt med barnets bästa att införa bestämmelser om att den förälder som är ovillig att träffa barnet vid vite kan åläggas att göra det. Det är dock att hoppas att de bestämmelser som understryker vikten av att kontakterna med personer som står barnet nära upprätthålls påverkar föräldrarnas attityder också i den riktningen att sådana situationer blir allt mer sällsynta. Ett avgörande som gäller umgängesrätt kan också vid behov ändras.

2.2.3 Barns delaktighet stärks

Allmänt

I propositionen föreslås det flera lagstiftningsåtgärder vars syfte är att förbättra barnets rätt att bli hörd och barnets rätt att delta i behandlingen av ärenden som gäller honom eller henne. I propositionen beaktas FN:s konvention om barnets rättigheter, riktlinjer från Europarådets ministerkommitté för ett barnvänligt rättsväsende och den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter.

Vårdnadshavarens uppgifter

I propositionen stärks vårdnadshavarnas skyldighet att ta reda på barnets åsikt och beakta den i beslut som gäller barnet. Denna skyldighet skrivs in i lagen. I lagen föreslås det också en bestämmelse om att vårdnadshavarna är skyldiga att på ett sätt som är lämpligt med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå berätta för barnet om beslut som rör barnet och om andra omständigheter som inverkar på barnets liv. I ostridiga ärenden är det i första hand vårdnadshavarnas uppgift att ta reda på barnets åsikt och att informera barnet.

Barnatillsyningsmannens uppgift när avtal fastställs

I propositionen föreslås det en precisering av barnatillsyningsmannens skyldighet att försäkra sig om att föräldrarna har utrett barnets åsikt och beaktat den innan ett avtal som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt fastställs. I lagen föreslås det för tydlighets skull också en bestämmelse om att barnatillsyningsmannen är skyldig att personligen höra barnet, om det behövs för att utreda barnets åsikt. En sådan möjlighet ingår också i principerna för den gällande lagen, men genom den föreslagna ändringen kommer detta fram tydligare i lagen.

Domstolens uppgifter

Det föreslås mer detaljerade bestämmelser om att barnets åsikt ska utredas i samband med de ärenden som behandlas i domstol. Gällande reglering görs striktare så att barnets åsikt ska utredas också i ostridiga ärenden. Enligt propositionen ska domstolen även när den behandlar ett ostridigt ärende eller ett ärende genom medling försäkra sig om att vårdnadshavarna har tagit reda på barnets åsikt.

I ett stridigt ärende ska barnets åsikt såsom för närvarande utredas i första hand i samband med den utredning som begärs av socialnämnden. Detta är befogat av den anledningen att socialmyndigheterna när de utreder barnets åsikt har möjlighet att samtala med barnet fler än en gång och se barnet i dess naturliga omgivning. Det föreslås dock att tröskeln för att höra barnet i domstol sänks så att det inte behöver finnas vägande skäl. Barnet kan höras i domstol antingen utöver eller i stället för det hörande som sker i samband med socialväsandets utredning. En förutsättning för hörande är att hörandet behövs för att ärendet ska kunna avgöras och barnet ber om det eller ger sitt samtycke till det. Utgångspunkten är att ett barn ska kunna höras i domstol oavsett ålder. Ett barn under 12 år ska kunna dock höras endast om det är nödvändigt för att ärendet ska kunna avgöras och hörandet inte medför betydande skada för barnet.

Det ska tas in exaktare bestämmelser om att höra barn personligen i domstol. I bestämmelserna ingår dock omfattande prövningsrätt. Syftet är att hörandet i varje enskilt fall kan genomföras på ett sätt som i möjligaste mån utgår från barnet.

Enligt de nya bestämmelser som föreslås i propositionen ska domstolen vid hörandet av barnet ha möjlighet att anlita ett sådant sakkunnigbiträde som för närvarande anlitas vid medling i tvister som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt. Sakkunnigbitrådets uppgift vid hörandet av barnet är en annan än i ett medlingsförfarande. Vid hörandet av barnet är bitrådets uppgift framför allt att medverka till att hörandet i domstol sker på ett barnvänligt sätt. Biträdet kan bistå den domare som behandlar ärendet i att bemöta barnet. Sakkunnigbiträdet ska dock inte ingå i domstolens sammansättning vid avgörande.

Uppgifter för den som gör socialnämndens utredning

I propositionen föreslås det en ändring i uppgifterna och ställningen vid rättegången för den tjänsteman som gör socialnämndens utredning. I lagen tas det in en bestämmelse med en pre-

cisering enligt vilken den som gör utredningen är skyldig att utreda barnets åsikt, vid behov genom att höra barnet personligen. Den som gör utredningen ska också tala om för barnet att barnet om han eller hon så vill kan be att bli hörd i domstol. Domstolen kan kalla den som gör utredningen för att höras i muntlig förhandling. Till skillnad för nuvarande praxis ska han eller hon inte höras vid rättegången som vittne, utan som en i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt särskilt angiven person som ska höras. Genom detta framhävs att den som gör utredningen inte företräder någondera parten. Personens uppgift är framför allt att förmedla barnets åsikt till domstolen och att bevaka barnets intresse i ärendet.

Den som gör utredningen ska vid behov hänvisa barnet och familjen till sådana stödtjänster som anges i socialvårdslagen. En serviceform är att det för barnet vid behov kan utses en sådan stödperson som anges i 28 § i socialvårdslagen. Denna stödperson kan stödja barnet under rättegångsfasen, men också mer övergripande under separationen.

2.2.4 Snabbare rättegångar

Inhämtande av utredning av socialnämnden

En omständighet som inverkar på längden på rättegångar som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt har varit att den utredning som domstolen begärt av socialnämnden har dragit ut på tiden. Det är viktigt att domstolen har tillgång till uppgifter om barnets förhållanden som underlag för sitt beslut och att utredningen vid behov kan vara grundlig. Det är dock förenligt med barnets bästa att ett ärende som gäller vårdnaden om barnet, barnets boende och umgängesrätt avgörs utan onödiga dröjsmål. För att förbättra nuläget föreslås det flera bestämmelser för att göra utredningsprocessen smidigare och den vägen förkorta den tid som går åt till processen.

I propositionen föreslås det för det första att domstolens prövningsrätt utökas när det gäller i vilka fall utredning ska begäras. I syfte att undvika överdrivet utredande ska domstolen dessutom redan på förhand specificera i vilka frågor utredning särskilt behövs. Genom denna specificering kan socialmyndigheterna snabbare sätta sig in i ärendet, och utredningen av ärendet blir inte alltför omfattande. Preciserade begäranden bidrar också till en mer strukturerad utredningsprocess, eftersom den också klargör för barnets föräldrar vilka faktorer i det stridiga ärendet som domstolen fäster vikt vid. Socialmyndigheten ska dock vid utredningen få underätta domstolen också om sådana omständigheter som inverkar på bedömningen av barnets bästa och som kommit fram vid utredningen, utan att de uttryckligen angetts i begäran.

Dessutom föreslås det en bestämmelse enligt vilken domstolen ska ange en tidsfrist för när utredning ska lämnas. Tidsfristen är självfallet beroende på hur omfattande den begärda utredningen är. För en snävt avgränsad utredning kan en kortare tidsfrist anges. Domstolen kan enligt prövning förlänga tidsfristen eller be om komplettering av en inlämnad utredning.

Skyndsam behandling

Strävan är att påskynda rättegångsförfarandet också genom att föreskriva att domstolen är skyldig att behandla ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt skyndsamt. Om ärendet ska behandlas vid tingsrättens sammanträde, ska det första sammanträdet enligt förslaget ordnas utan obefogat dröjsmål.

Återkommande rättegångar

Upprepade vårdnadstvister är skadliga för barnet och ansträngande för hela familjen. För att sådana situationer ska undvikas föreslås det att det i lagen angående vårdnad om barn och um-

gängesrätt tas in en bestämmelse enligt vilken domstolen ska avslå en ansökan om ändring av ett avtal eller beslut redan i ett skriftligt förfarande, om det med beaktande av grunderna för ansökan och tidigare behandling av ärendet är uppenbart att det inte finns förutsättningar för att ändra avtalet eller beslutet. Syftet med detta förslag är att bryta en cirkel av återkommande rättegångar där det med tanke på barnets bästa inte finns grundad anledning att ändra avgörandet.

Färre återkommande rättegångar eftersträvas också med ovan anförda förslag enligt vilket vite i vissa situationer kan föreläggas redan i beslutet i syfte att trygga umgängesrätten.

3 Propositionens konsekvenser

3.1 Ekonomiska konsekvenser

3.1.1 Konsekvenser för statens ekonomi

Propositionen har konsekvenser för statens ekonomi framför allt därför att de ändringar som föreslås i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt kräver ändringar i informations-systemen. Dessa ändringar måste genomföras i god tid innan den föreslagna lagstiftningen träder i kraft.

Den mest betydande kostnadsposten hänför sig till de ändringar som fordras i befolkningsdatasystemet. Enligt en preliminär uppskattning av Befolkningsregistercentralen uppgår denna extra kostnad av engångsnatur till ca 185 000 euro. Den hänför sig till finansministeriets förvaltningsområde och beslut om täckande av den fattas genom beslut om statsbudgeten. Ändringar i informationssystemet behövs också i de allmänna domstolarnas ärende- och behandlingssystem Tuomas. Denna utgift av engångsnatur på justitieministeriets förvaltningsområde uppgår enligt en preliminär uppskattning till högst 5 000 euro och finansieras inom budgetramen.

För det andra uppstår ringa extra kostnader på grund av möjligheten att anlita sakkunnigbiträden när barn hörs i domstol. Det är svårt att ge en exakt uppskattning av hur vanligt det blir att anlita sakkunnigbiträden vid hörande av barn. Huvudregeln även efter reformen är att barnet hörs i samband med socialnämndens utredning. Möjligheten att höra barn i domstol ska inte heller gälla helt små barn. Utifrån det nuvarande antalet fall kan man göra bedömningen att sakkunnigbiträden kommer att anlitas vid hörande av barn i högst några tiotal fall per år i tingsrätten, i hovrätten sannolikt endast i några fall och i högsta domstolen mycket sällan. Om man bedömer att det kostar i genomsnitt 55 euro per fall att anlita ett sakkunnigbiträde vid hörande av barnet och om denna tjänst anlitas i 50 fall per år, förorsakar ändringen staten en extra kostnad på högst 25 000 euro per år. Denna kostnad hänför sig till justitieministeriets förvaltningsområde.

För det tredje uppkommer mer kostnader på grund av möjligheten att fastställa umgängesrätt mellan barnet och någon annan person än en förälder. Det är fråga om ett nytt slags umgängesrättsärende i domstolarna. Bestämmelsens tillämpningsområde avses bli snävt, och antalet fall beräknas bli mycket lågt, högst några tiotal per år. Ansökningar och ärenden om sökande av ändring kan visserligen bli anhängiga i större utsträckning under initialskedet tills rättspraxis har etablerat sig.

Det är svårt att få tillgång till tillförlitliga och aktuella bedömningar om kostnaderna för rättegångar som gäller vårdnad och umgängesrätt. Svårigheten ligger i att antalet åtgärder och deras art varierar mycket från fall till fall. Även praxis vid domstolarna varierar. Som grund för konsekvensbedömningen i regeringens proposition gällande medling med hjälp av ett sakkun-

nigbiträde RP 186/2013 rd användes en bedömning baserad på de senaste utredningarna enligt vilken de genomsnittliga kostnaderna för en rättegång i en vårdnadstvist var 3 100—3 300 euro vid en underrätt och 3 500—4 000 euro i hovrätt. I dessa summor ingår inte kostnader för rättshjälp, socialväsandets utredning, andra myndigheters åtgärder, tolkningstjänster och övriga kostnader. Priset för socialväsandets utredning uppskattades till 2 400—5 280 euro per utredning och priset för rättshjälp vid behandling i tingsrätten till 2 400—3 000 euro.

Om man bedömer antalet nya ansökningar om umgängesrätt på lång sikt till 30 per år och om kostnaden för en rättegång i tingsrätten anses vara 3 100 euro, kommer dessa nya fall att förorsaka staten en årlig kostnad på 93 000 euro. Kostnaden stiger till 100 000 euro, om det tas i betraktande att några ansökningar per år behandlas också i hovrätten. Om hälften av sökandena får offentlig rättshjälp och priset på rättshjälp för tingsrättens del är 2 400 euro, ger rättshjälp upphov till kostnader på sammanlagt 36 000 euro. En grov uppskattning är att behandlingen av sammanlagt 30 nya ärenden om umgängesrätt ger upphov till en extra kostnad för staten på ca 136 000 per år. Det bör dock beaktas att alla ärenden inte är lika omfattande, så kostnaden torde bli mindre än så.

Å andra sidan medför förslagen om färre rättegångar inbesparingar för domstolsväsendet, dvs. på grund av möjligheten till vitesföreläggande redan i samband med beslutet och möjligheten att avslå en uppenbart ogrundad ansökan om ändring i ett skriftligt förfarande. Samtidigt sparas utgifter för rättshjälp. Dessutom innebär de nya avtalsmöjligheterna att behovet av rättegångar i ostridiga ärenden i någon mån minskar. Den mest betydande förändringen i detta avseende torde förorsakas av att behandlingen av ärenden som gäller extra vårdnadshavare till stor del antas flytta över till socialväsendet. De ärenden i domstol som gäller extra vårdnadshavare statistikförs inte separat. De kan dock uppskattas vara ca 500 per år i hela landet. Om man uppskattar av 400 av dem överförs för att fastställas i socialnämnden, innebär förändringen på motsvarande sätt 400 ostridiga ärenden färre i tingsrätterna. Ärenden som gäller extra vårdnadshavare avgörs vanligen på basis av skriftligt material. Om man uppskattar priset för dem till ca hälften av den genomsnittliga kostnaden för en vårdnadstvist, dvs. 1 600 euro, innebär 400 färre fall en inbesparing på ca 640 000 euro.

Det är inte möjligt att göra en exakt bedömning i euro av vilka konsekvenser de föreslagna ändringarna har för antalet fall i domstol och rättshjälpskostnaderna, men totalt kan förslagens sammanlagda konsekvenser antas minska kostnaderna för domstolsväsendet. Detta hjälper för sin del domstolsväsendet att anpassa sig till de utgiftsbesparingar som det redan fattats beslut om och till framtida utgiftstryck.

Revideringen av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt förorsakar staten kostnader för information och utbildning. De kan dock täckas med de deltagande myndigheternas omkostnader för information och utbildning.

3.1.2 Konsekvenser för kommunalekonomin

De lagstiftningsändringar som gäller inhämtande av utredning av socialnämnden i samband med rättegången — ökad prövningsrätt när det gäller att begära utredning och specificering i begäran om utredning — minskar i en del fall behovet av omfattande utredningar. Också förslaget enligt vilket barnet oftare än för närvarande kan höras personligen i domstol medför att det i en del fall blir onödigt att göra utredningar. Dessa reformer ger upphov till en mindre kostnadsbesparing.

Det att möjligheten till avtal utvidgas leder till att nya slags avtal föreläggs socialnämnden för fastställelse, bl.a. avtal om extra vårdnadshavare. En del av dem hänför sig till situationer då en extra vårdnadshavare innebär att omhändertagande kan undvikas och där barnskyddet ak-

tivt deltar. Genom att ärendet ordnas genom ett av socialnämnden fastställt avtal kan barnets situation skötas snabbare och lättare inom barnskyddet. Genom avtalsmöjligheten behövs inte heller längre en utredning av socialnämnden till domstolen om barnets förhållanden. Priset på socialväsandets utredning har ovan uppskattats till 2 400—5 280 euro per utredning. Om man antar att ca 400 fall som gäller extra vårdnadshavare i enlighet med vad som sagts ovan överförs från domstolarna till socialnämnden per år och om domstolen i omkring hälften av dem ber om socialnämndens utredning om barnets förhållanden, innebär förslaget en kostnadsbesparing på minst ca 500 000 euro för socialväsandet.

Om det uppskattningsvis går åt i genomsnitt ca 1,5 timmar hos barnatillsyningsmannen för att ingå ett enskilt avtal om extra vårdnadshavare, blir den totala arbetsmängden 600 timmar, vilket innebär en ökning på ca 0,38 årsverken per år. Om man som grund som personalutgift tar barnatillsyningsmannens kostnad per enhet för arbetsgivaren, dvs. 50 246 euro per årsverke per år, blir den kalkylmässiga kostnadsökningen 18 901 euro per år.

De nya ärenden som domstolen får att behandla i fråga om umgängesrätt mellan barnet och en person som står barnet särskilt nära medför i någon mån ett ökat behov att begära utredningar av socialnämnden. Om dessa fall i enlighet med vad som sagts ovan uppskattas till ca 30 per år och om det i alla dem begärs en utredning av socialnämnden, medför det en kostnad på ca 72 000 euro. Alla fall kräver dock inte en utredning.

Förslaget om att ange en tidsfrist för när socialnämndens utredning ska lämnas göras torde inte kräva ökade resurser inom socialväsandet, eftersom tidsfristen ska vara skälig i förhållande till socialväsandets resurser.

I övrigt inverkar det utökade urvalet avtal mer på avtalens innehåll än på antalet fall. I stället för att avtala om gemensam vårdnad eller ensam vårdnad är det möjligt att avtala t.ex. om att ge den andra vårdnadshavaren rätt till upplysningar eller avtala om uppgiftsfördelningen mellan vårdnadshavarna. Genom att det utarbetas enhetliga blanketter underlättas barnatillsyningsmännens arbete när innehållet i avtalen bestäms. I samband med ikraftträdandet av reformen kan det dock tillfälligt uppstå större efterfrågan på barnatillsyningsmännens tjänster hos klienter som vill ingå nya slags avtal eller höra sig för om de nuvarande avtalen behöver uppdateras.

Möjligheten att erkänna faderskapet före barnets födelse och samtidigt ingå ett avtal om gemensam vårdnad har funnits alltsedan den nya faderskapslagen trädde i kraft den 1 januari 2016. Statistik från Institutet för hälsa och välfärd visar att det fastställdes 22 774 faderskap för barn födda utom äktenskapet 2016. I så gott som samtliga fall fastställdes faderskapet på grundval av erkännande. Av erkännandena skedde 55 procent före barnets födelse. I största delen av dem, i uppskattningsvis över 90 procent av fallen, ingicks också ett förhandsavtal om gemensam vårdnad. På grund av den ändring som föreslås i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt behöver avtal om gemensam vårdnad inte längre ingås separat i dessa fall. Socialnämnden kommer troligen att få ca 10 000 färre avtal per år att fastställa än för närvarande. Även om det i dessa fall är relativt enkelt att fastställa avtalen, innebär det stora antalet fall att barnatillsyningsmännens och socialnämndens arbete minskar. Om det tar uppskattningsvis ca 20 minuter att fastställa ett förhandsavtal om gemensam vårdnad hos barnatillsyningsmannen, är 10 000 fall lika med 3 333 arbetstimmar per år. Detta innebär för sin del 2,09 årsverken, och beräknat med ovannämnda lönekostnad för barnatillsyningsmannen ca 105 000 euro i inbesparade personalkostnader per år. Barnatillsynsmännens arbetsmängd minskar på samma sätt också när det är fråga om erkännande av moderskapet på förhand. Dessa fall har uppskattats till ca 100 i hela landet per år, så deras kostnadsverkningar är ringa.

Förslaget kommer också att minska pappersarbetet i rådgivningsbyråerna i samband med att faderskap och moderskap erkänns på förhand. Inbesparingen på grund av detta är dock ringa, eftersom rådgivningsbyråerna även i fortsättningen svarar för de ärenden som hänför sig till erkännande av föräldraskapet på förhand.

De föreslagna lagstiftningsändringarna förutsätter ändringar också i den kommunala socialvårdens informationssystem. Kostnaderna för dem kan inte anges separat.

Kostnader för kommunerna uppstår i någon mån också för utbildning och deltagande i utbildning inom socialväsendet i synnerhet i samband med ikraftträdandet av lagen.

En helhetsbedömning med beaktandet av de omständigheter som anförts ovan är att de föreslagna ändringarna kommer att spara in kostnader för socialväsendet och därmed också inom kommunalekonomin. Det bör noteras att ansvaret för att ordna ovannämnda uppgifter inom socialväsendet är tänkta att överföras på landskapen i och med den social- och hälsovårds- och regionförvaltningsreform som är under beredning. Detta inverkar på hur kostnaderna eller inbesparingarna riktas.

3.1.3 Konsekvenser för privathushållens ställning

Rättegångskostnaderna för hushållen för rättegångar som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt minskar till den del avtal i större utsträckning kan ingås inom socialväsendet i stället för att behandlas i domstol. Detta gäller i synnerhet avtal om uppgiftsfördelning, extra vårdnadshavare och en förälders rätt till upplysningar.

3.2 Konsekvenser för myndigheterna

3.2.1 Konsekvenser för domstolarna

I och med den föreslagna regleringen kan antalet ärenden som behandlas i tingsrätterna antas minska i någon mån, när ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt oftare än tidigare kan ordas genom ett avtal i stället för genom behandling i domstol. Också antalet förnyade behandlingar minskar. Dessa minskar behovet att behandla ostridiga ärenden i domstol och sparar följaktligen i någon mån domstolarnas resurser. Resurser behövs å andra sidan för behandling av de nya ansökningar om umgängesrätt där det är fråga om umgängesrätt mellan barnet och en person som står barnet särskilt nära.

De föreslagna bestämmelserna om att höra barnet personligen i domstol och att anlita ett sakkunnigbiträde vid hörandet av barnet gör det möjligt att införa nya tillvägagångssätt. Omfattande prövningsrätt är dock knuten till de föreslagna bestämmelserna. Vid hörandet ska dessutom samma sakkunnigbiträden anlitas som de som för närvarande anlitas vid medling i domstol. Dessa omständigheter kan underlätta införandet av nya förfaranden.

För hovrätternas verksamhet blir konsekvenserna av den föreslagna regleringen ringa på lång sikt.

3.2.2 Konsekvenser för socialväsendets uppgifter

Den utvidgade möjligheten till avtal inverkar i första hand på innehållet i de avtal som görs hos barnatillsyningsmännen. Detta förutsätter att barnatillsyningsmännen får utbildning och information om reformen. De enhetliga blanketter som utarbetas för avtalen gör det lättare att bestämma avtalens innehåll och ange avtalsparterna.

Att det uppställs en tidsfrist för socialnämndens utredningsarbete samt att begäran om utredning specificeras innebär att de berörda inom socialväsendet snabbare kan sätta sig in i ärendet och att utredningsarbetet blir effektivare. Specificerade begäranden om utredning minskar också behovet av omfattande utredningar i vissa situationer.

Att ställningen som vårdnadshavare bestäms med stöd av lag när föräldraskapet erkänns före barnets födelse minskar socialnämndens uppgifter vid fastställelse av ett avtal om gemensam vårdnad.

Föräldrarnas möjlighet att ingå ett avtal om extra vårdnadshavare eller om barnets boende eller om att ge också någon annan person än en förälder rätt till upplysningar förutsätter att barnatillsyningsmannens arbetspraxis ses över. I dessa särskilda situationer kan barnatillsyningsmannen i samband med beredningen av avtalet tillämpa bestämmelsen om sektorsövergripande samarbete i 41 § socialvårdslagen och vara i kontakt med olika samarbetspartner, i synnerhet med barnskyddet. Ett avtal om extra vårdnadshavare förutsätter prövning av barnatillsyningsmannen från fall till fall. Prövningen kan stödjas genom utbildning och anvisningar.

Den bestämmelse enligt vilken barnatillsyningsmannen i vissa fall ska samtala med barnet i det skede då avtalet bereds lyfter fram vikten av att beakta barnets åsikt. Bestämmelsen inverkar dock inte i avsevärd grad på barnatillsyningsmannens uppgifter, eftersom även den nuvarande lagstiftningen förpliktar barnatillsyningsmannen att vid behov utreda barnets önskemål och åsikt. Den föreslagna bestämmelsen är avsedd för situationsituationer. Huvudregeln är fortfarande den att det är föräldrarnas ansvar att utreda barnets åsikt också i det skede då avtalet ingås.

3.2.3 Förändrade uppgifter i samband med erkännande av föräldraskap på rådgivningsbyrån

Ovannämnda ändring, enligt vilken ett avtal om gemensam vårdnad i samband med erkännande av faderskap eller moderskap hos hälsovårdaren eller barnmorskan faller bort, förenklar också de uppgifter vid rådgivningen som gäller erkännande av föräldraskap. Den ändring som handlar om hur den på lag baserade vårdnaden bestäms förutsätter också att personalen vid rådgivningsbyrån får utbildning.

3.3 Samhälleliga konsekvenser

3.3.1 Konsekvenser för barnen

Den föreslagna regleringen förbättrar på många olika sätt barnets ställning och rättigheter på det sätt som förutsätts i FN:s konvention om barnets rättigheter. Konsekvenserna riktar sig till barnen både direkt och indirekt via de konsekvenser som regleringen har för familjerna.

Bestämmelsen i 6 § 3 mom. i grundlagen om att barn ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva liksom bestämmelsen i artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter om att barnet har rätt att höras och uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet förstärks för det första genom en precisering av de skyldigheter som föräldrarna har enligt lag när det gäller att beakta barnets åsikt i olika situationer. Barnets rätt att bli hörd preciseras dessutom i alla myndighetsförfaranden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt och i alla skeden av förfarandena: när ett avtal bereds hos barnatillsyningsmannen för att fastställas hos socialnämnden, när socialnämnden gör sin utredning för domstolen, när fastställelse av avtalet provas i domstol och när ärendet avgörs vid rättegången.

Vårdnadshavarnas skyldighet att vårda relationer som är viktiga för barnet samt möjligheten att fastställa rätt för barnet att träffa en person som står barnet särskilt nära framhäver att lagen

utgår från barnets behov. Genom de förslag till ändringar som främjar tillgodoseendet av umgängesrätten tillgodoses den rätt som anges i artikel 9 i konventionen. dvs. rätten för ett barn som är skilt från den ena av eller bägge föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande och direkt kontakt med båda föräldrarna.

Även skyldigheten att skydda barnet mot fysiskt eller psykiskt vård intar en viktigare ställning i förslaget än i den nuvarande regleringen. Enligt förslaget ska det i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt tas in bestämmelser om att barnet ska skyddas mot våld och att detta ska beaktas när vårdnaden om barnet och umgängesrätten avgörs. Lagen föreslås också få bestämmelser om att umgänget under vissa förutsättningar ska ske som stöttat eller övervakat. Genom bestämmelserna skyddas barnet på det sätt som förutsätts i artikel 19 i konventionen om barnets rättigheter och i artikel 31 i Istanbulkonventionen.

Strävan i propositionen är att stärka skyldigheten i artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter. dvs. att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata välfärdsinstitutioner eller domstolar. En precisering har eftersträvat speciellt i fråga om 10 § om avgörande av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt, så att barnets bästa beaktas bättre än för närvarande.

Även de övriga ändringarna tillgodoser barnets intresse bättre än för närvarande. Exempelvis föräldrarnas skyldighet att informera om en planerad flyttning har till följd till att föräldrarna på förhand beaktar vilka verkningar flyttningen har på barnet. Utvidgade avtalsmöjligheter gör barnets och hela familjens ställning smidigare och bättre. Ett snabbare rättegångsförfarande samt möjligheten att förhindra utdragna rättegångar inverkar positivt framför allt på barnets ställning.

3.3.2 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Förslaget stöder såväl kvinnors som mäns möjligheter att vara förälder. Bestämmelserna bidrar till att skapa förutsättningar och omforma attityder i en mer jämställd riktning genom att samarbetsprincipen och vardera föräldrarnas skyldigheter samt ett jämställt föräldraskap lyfts fram. Möjligheten att bestämma eller avtala om att barnet ska bo växelvis hos vardera föräldern ökar jämställdheten mellan föräldrarna. Förslagen baserar sig dock fortfarande på det som är lagens utgångspunkt; att man vid prövning av ett avgörande som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt ska utgå från barnets bästa och en individuell bedömning.

3.3.3 Konsekvenser för jämlikheten

Bestämmelsen om att den som erkänner föräldraskapet på förhand direkt med stöd av lagen får ställning som vårdnadshavare innebär att barn till makar och sambor behandlas jämlikare än för närvarande.

Många av de föreslagna bestämmelserna underlättar möjligheterna för familjer av många olika slag att göra arrangemang som motsvarar barnets och familjens individuella behov. Förslaget förbättrar sålunda människors möjligheter att bestämma om sitt familjeliv.

3.3.4 Konsekvenser för medborgarnas ställning

De allmänna bestämmelserna om föräldrarnas skyldighet att fästa avseende vid barnets åsikter och vårda nära relationer påverkar alla barnfamiljer, oberoende av om föräldrarna är skilda eller inte.

De föreslagna bestämmelserna om barnets rätt att träffa en person som står barnet särskilt nära, extra vårdnadshavare, rätt till upplysningar, växelvist boende, fördelning av resekostnader, anteckningar i befolkningsdatasystemet samt om stöttat och övervakat umgänge skapar klarhet i föräldrarnas och andra närståendes ställning på många olika sätt. Bestämmelser som klargör och preciserar de olika parternas ställning kan bidra till att minska konflikterna mellan dessa parter, vilket också är till barnets bästa.

De ändringsförslag som gäller inhämtande av utredning av socialnämnden, bl.a. ökad prövningsrätt vid inhämtande av utredning, specificering av begäran och tidsfristen för lämnande av utredning, gör rättegångsförfarandet smidigare och förkortar utredningsförfarandet och på så sätt också den tid som rättegången tar i anspråk. Genom ändringarna minskas de olägenheter som förorsakas barnet och föräldrarna av att behandlingen av ärendet dröjer. I synnerhet minskar risken för att rättegångens resultat i fråga om vårdnaden om barnet och umgängesrätten påverkas av att rättegången blir utdragen på grund av fördröjd utredning och av att etablerade förhållanden utvecklas under den tiden. Detta kan bidra till att barnets bästa tillgodoses och föräldrarna behandlas lika vid avgöranden som gäller vårdnad och umgänge.

Möjligheten att domstolen redan när den fattar beslut om umgängesrätten under vissa förutsättningar förelägger vite för det fall att umgängesrätten inte utövas, tryggar tillgodeendets av umgängesrätten och påskyndar ett eventuellt verkställighetsförfarande.

4 Beredningen av propositionen

4.1 Beredningsskeden och beredningsmaterial

Enligt regeringsprogrammet ska lagstiftningen om vårdnad om barn och umgängesrätt ses över. (Det strategiska programmet för statsminister Juha Sipiläs regering 29.5.2015 s. 21). Reformprojektet inleddes vid justitieministeriet i januari 2016 genom att det utarbetades en promemoria om olika problem i tillämpningen av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt som kommit till ministeriets kännedom samt reformbehov i lagen (OM 31/41/2015). Remissvaren om promemorian finns samlade i form av ett sammandrag (JM Betänkanden och utlåtanden 35/2016). Våren 2016 ordnade justitieministeriet också en öppen webbdiskussion för att utreda behovet av ändringar i lagen. Om webbdiskussionen utarbetades ett sammandrag (JM Betänkanden och utlåtanden 36/2016).

I september 2016 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp för att bereda ett förslag till revidering av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Arbetsgruppen skulle bedöma till vilka delar det är nödvändigt eller ändamålsenligt att åtgärda de missförhållanden som upptäckts i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt och dess tillämpning genom att ändra lagen, samt bereda de lagförslag som behövs. Utgångspunkten för arbetsgruppens arbete var nämnda promemoria, remissvaren om promemorian samt kommentarerna i den webbdiskussion som fördes om saken. Till ordförande i arbetsgruppen kallades justitierådet Tuomo Antila från högsta domstolen. Företrädare i arbetsgruppen var utöver justitieministeriet social- och hälsovårdsministeriet, Helsingfors stads social- och hälsovårdsverk, Helsingfors tingsrätt och Östra Finlands rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt.

Justitieministeriet tillsatte i oktober 2016 också en uppföljningsgrupp för att följa och utvärdera arbetsgruppens arbete. Ordförande i uppföljningsgruppen var lagstiftningsdirektör Antti T. Leinonen från justitieministeriet. Företrädare i uppföljningsgruppen var finansministeriet, utrikesministeriet, Esbo tingsrätt, Birkalands tingsrätt, Institutet för hälsa och välfärd, Befolkningsregistercentralen, Barnombudsmannens byrå, Delegationen för jämlikhetsärenden, kyrkostyrelsen för evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Helsingfors rättshjälpsbyrå, Enheten för styrning och utveckling av magistraterna vid regionförvaltningsverket i Östra Finland, Södra

Karelens social- och hälsovårdsdistrikt, Esbo stads social- och hälsovårdsverk, Förbundet för underhållsansvariga rf, Förbundet för mödra- och skyddshem rf, Förbundet för Särföräldrar rf, Fasper-projektet / Finlands Forum för Medling rf, Isät lasten asialla ry, Centralförbundet för Barnskydd, Barnatillsyningsmän rf, Mannerheims Barnskyddsförbund rf, Miessakit ry, Förbundet för Familjevård i Finland rf, Regnbågsfamiljer rf, Finlands Advokatförbund, Suomen isovanhemmat ry, Finlands Kommunförbund, Finlands domareförbund ry, Väestöliitto ry och Förbundet för Ensamstående Föräldrar rf. Till uppföljningsgruppen hörde dessutom professor emeritus Markku Helin, professor Suviaanna Hakalehto och ordförande för styrgruppen i spetsprojektet Programmet för utveckling av barn- och familjetjänster Maria Kaisa Aula.

Under arbetet hörde arbetsgruppen pedagogie doktor Hannariikka Linnavuori, psykolog Päivi Mäntylä-Karppinen, förvaltningsrättsdomare Jonna Konstari (Helsingfors förvaltningsdomstol) samt utvecklingschef Juha Lempinen (Befolkningsregistercentralen) och överinspektör Anne Sankiaho (magistraten i Nyland). Arbetsgruppen överlämnade sitt betänkande till justitieministeriet den 29 september 2017 (Revidering av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt, Arbetsgruppsbetänkande, JM Betänkanden och utlåtanden 47/2017).

4.2 Remissyttranden och hur de har beaktats

Det inkom sammanlagt 87 utlåtanden om arbetsgruppens betänkande, av dem 19 från privatpersoner. Remissvaren om betänkandet finns samlade i form av ett sammandrag (JM Betänkanden och utlåtanden 13/2018).

Remissvaren var mycket positiva. Enligt remissinstanserna är reformen aktuell och behövlig. Förslagen i betänkandet fick i regel ett positivt mottagande.

Nästan alla remissinstanser understödde möjligheten att fastställa rätt för barnet att träffa någon annan person än en förälder. I fråga om vissa detaljer i bestämmelserna gick åsikterna dock i sär. I de flesta utlåtandena ansågs det motiverat att definitionen av närstående person är snäv och att tröskeln för att fastställa en sådan umgängesrätt är hög. I vissa utlåtanden efterlystes för sin del en möjlighet att fastställa barnets umgängesrätt i förhållande till sina sociala föräldrar direkt efter barnets födsel. I vissa remissvar ansågs det problematiskt att ordna sådan umgängesrätt genom ett av socialnämnden fastställt avtal. I utlåtandena föreslogs också en mer begränsad rätt att anhängiggöra ärenden i sådana fall. Utifrån remissvaren har förslaget ändrats så att sådan umgängesrätt kan fastställas endast genom domstolsbeslut. Det har inte ansetts befogat att begränsa rätten att anhängiggöra ärenden.

Arbetsgruppen föreslog att tröskeln för att ändra ett avtal eller ett domstolsbeslut som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt höjs. Remissinstanserna fann inte förslaget lyckat. Man såg en risk inte minst för att föräldrarna inte vågar gå med på förlikning, eftersom det skulle vara svårt att ändra avtalet. På grund av remissvaren föreslås det ingen höjning av tröskeln för att ändra ett avtal.

Som ett sätt att påskynda rättegångarna föreslogs det i betänkandet en skyldighet för tingsrätten att ordna sammanträde inom sex veckor, om det begärts ett interimistiskt förordnande i ärendet. I utlåtandena fick förslaget omfattande kritik, i synnerhet från domstolarna. Det ansågs bl.a. leda till att interimistiska förordnanden skulle begäras i onödan. För att skynda på förfarandet föreslogs det också rätt för domstolen att få uppgifter direkt av polisen eller hälsovårdsmyndigheterna. I remissvaren framfördes det oro för att direkta begäranden om information skulle tränga undan inhämtande av utredning av socialnämnden och att onödiga hälsouppgifter skulle ges till alla som har del i saken. Dessa ändringar föreslås inte bli genomförda.

I övrigt motsvarar regeringspropositionen i huvudsak arbetsgruppens förslag. Det har gjorts en del ändringar och kompletteringar i lagförslagen och motiveringarna till dem på grund av de anmärkningar som framförts i remissvaren i vissa detaljfrågor.

Den fortsatta beredningen av propositionen har gjorts vid justitieministeriet. Ärendet har behandlats i delegationen för kommunal ekonomi och kommunalförvaltning på det sätt som föresätts i 13 § i kommunallagen (410/2015).

4.3 Moderskapslagen

Moderskapslagen, som antogs den 20 april 2018, och de ändringar som följer av den har beaktats i denna proposition. De hänför sig närmast till den föreslagna 6 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

5 Samband med andra propositioner

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av landskap och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården (RP 15/2017 rd samt anslutande kompletteringar RP 57/2017 rd och 71/2017 rd) har överlämnats till riksdagen. Godkännandet av lagstiftningen kan inverka på vilket organ som sörjer för de uppgifter som enligt lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt ska skötas av socialnämnden och hur dess regionala behörighet bestäms.

I den proposition till riksdagen med förslag till lag om rättegång i förvaltningsärenden och till vissa lagar som har samband med den (RP 29/2018 rd) som är under behandling i riksdagen föreslås det att den gällande förvaltningsprocesslagen (586/1996) ska upphävas. En bestämmelse som motsvarar gällande 19 a § i förvaltningsprocesslagen kommer att ingå i 28 § i den föreslagna lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Om riksdagen godkänner förslaget, kommer det att inverka på den ändring av förvaltningsprocesslagen som föreslås i denna proposition.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

1.1 Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

1 kap. Allmänna stadganden

1 §. Vårdnad om barn. I 1 § definieras innehållet i och syftet med vårdnaden. På så sätt definierar den tillsammans med 4 § vårdnadshavarens uppgifter. Den föreslagna paragrafen motsvarar i huvudsak den gällande paragrafen. Det föreslås dock att 1 och 2 mom. kompletteras.

Det föreslås att det till 1 mom. fogas en bestämmelse enligt vilket ett av målen för vårdnaden är att vårda också andra relationer som är viktiga för barnet utöver kontakterna mellan barnet och föräldrarna. Sådana för barnet viktiga relationer kan t.ex. vara relationen med syskon eller far- eller morföräldrar. Det kan också finnas en viktig relation mellan barnet och en sådan person som antingen ensam eller vid sidan av en förälder sörjt för barnets vård och uppfostran så att det mellan personen och barnet har uppstått ett förhållande som kan jämföras med förhållandet mellan ett barn och en förälder. Bestämmelsen omfattar också barnets faktiska syskon, dvs. de andra barn med vilka barnet vuxit upp och med vilka barnet har ett nära förhållande som motsvarar ett syskonförhållande.

Den föreslagna bestämmelsen avses för det första omfatta alla sådana mänskliga relationer som de facto utvecklats till speciellt nära och betydelsefulla för barnet. Relationerna med vissa nära släktingar, i synnerhet syskon och far- och morföräldrar, kan dock även allmänt sett anses viktiga för barn. Föräldrarna eller andra vårdnadshavare ska därför försöka sträva efter att barnet har möjlighet att lära känna sina syskon och far- och morföräldrar, även om barnet ännu inte har kunnat etablera en fast relation med dem.

Hur viktiga relationerna är ska bedömas ur barnets synvinkel. I synnerhet när det gäller litet äldre barn är det av väsentlig betydelse vilka relationer barnet självt anser vara viktiga.

En förutsättning för att det mål som uppställts i bestämmelsen ska uppnås kan i praktiken vara att man ser till att barnet får bekanta sig med sina far- eller morföräldrar och träffa dem eller hålla kontakt med dem på något annat sätt. Sättet att hålla kontakt och frekvensen beror på vad som i varje enskilt fall med beaktande av omständigheterna kan anses vara förenligt med barnets bästa. Också barnets åsikt och önskemål i fråga om kontakten ska beaktas.

I särskilda situationer kan barnets bästa dock kräva att kontakten mellan barnet och en person som blivit viktig för barnet inte längre upprätthålls. Om kontakten skulle vara skadlig för barnet, kan den trots bestämmelsen brytas. Ett exempel på en sådan situation är att en person som står barnet nära har gjort sig skyldig till sexuellt utnyttjande av barn eller våld mot barn.

Enligt 10 § 1 mom. i lagförslaget ska ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt avgöras så att särskilt avseende fästs vid hur de i 1 § angivna målen för vårdnaden bäst kan uppnås i framtiden. När avgörande träffas ska det således som en del av helhetsprövningen bedömas vilka arrangemang för vårdnad, boende och umgängesrätt som bäst kan antas trygga positiva och nära människokontakter i synnerhet mellan barnet och föräldrarna men också mellan barnet och andra för barnet viktiga personer. Om det senare kommer fram att avgörandet inte tryggar fortsatta relationer med personer som står barnet nära, kan det ge anledning att ändra beslutet med stöd av 12 §.

I 2 mom. föreslås det en ny bestämmelse enligt vilken barnet ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, försumlig behandling eller utnyttjande. Bestämmelsen grundar sig på artikel 19.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter.

Den föreslagna bestämmelsen i 2 mom. skiljer sig från förbudet i paragrafens 3 mom. enligt vilket barnet inte får undertryckas, agas eller utsättas för annan kränkande behandling. Skillnaden är bl.a. den att 3 mom. närmast gäller förbjudna uppfostringsmetoder, medan den nya bestämmelse som föreslås i 2 mom. föreskriver att föräldrarna och andra vårdnadshavare ska skydda barnet mot våld och annan försumlig behandling också från andra personers sida. Det är klart att föräldrar och andra vårdnadshavare inte heller själva får utsätta barnet för någon form av våld, försumlig behandling eller utnyttjande. Barnet ska skyddas också mot sådant våld som sker mellan makarna men inte riktar sig direkt mot barnet.

Enligt bestämmelsen ska barnet skyddas också mot psykiskt våld. Psykiskt våld kan via relationen mellan föräldrarna avspeglas i barnet. Föräldraalienation, som avses ovan i den allmänna motiveringen, kan anses vara en sådan form av psykiskt våld som avses i bestämmelsen. Det är då fråga om att den ena föräldern genom sitt uppförande försvårar interaktionen mellan barnet och den andra föräldern. Även att låta bli att utöva umgängesrätten kan anses vara sådant psykiskt våld som avses i bestämmelsen.

Den föreslagna nya bestämmelsen tillsammans med bestämmelserna i 10 och 12 § effektiviserar fullgörandet av de skyldigheter som anges i artikel 31 i Istanbulkonventionen. Enligt 31.1 i Istanbulkonventionen ska parterna vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att förekomsten av sådant våld som faller inom ramen för konventionen beaktas när frågor om vårdnad av barn och barns umgängesrätt ska avgöras. Enligt artikel 2 i konventionen ska konventionen gälla alla former av våld mot kvinnor, inbegripet våld i hemmet. Enligt artikel 3 i konventionen avses med våld i hemmet varje fall av fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt våld som utövas inom familjen eller i hemmiljön eller mellan makar eller partner eller före detta makar eller partner, oavsett om förövaren delar eller har delat bostad med brottsoffret eller inte.

När ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt avgörs på grundval av 10 § 1 mom. i lagförslaget, ska det bl.a. bedömas vilka arrangemang för vårdnad, boende och umgängesrätt som bäst kan antas garantera att barnet i framtiden inte utsätts för våld, annan försumlig behandling eller utnyttjande. Om det senare kommer fram att avgörandet inte tryggar skyddet av barnet på lämpligt sätt, kan det ge anledning att ändra beslutet med stöd av 12 §.

Paragrafens 3 mom. motsvarar gällande lag.

2 §. Umgängesrätt. Det föreslås att ordalydelsen i paragrafen ses över så att syftet med och innehållet i umgängesrätten samt föräldrarnas skyldighet att medverka till att umgängesrätten tillgodoses blir närmare definierade.

I 1 mom. föreskrivs det om syftet med umgängesrätten. Det är att trygga barnets rätt att etablera och upprätthålla ett positivt och nära förhållande med den förälder hos vilken barnet inte bor. Även om det primära syftet med umgängesrätten således är att stärka förhållandet mellan barnet och den förälder som bor skild från barnet, är det ofta möjligt att genom en välfungerande umgängesrätt samtidigt bidra till att barnet bibehåller ett positivt och nära förhållande med den förälder som bor med barnet.

Normalt fastställs umgängesrätt för att barnet ska kunna upprätthålla ett redan existerande nära förhållande med den förälder hos vilken barnet inte bor. Umgängesrätt kan dock fastställas också i en situation då ett sådant nära förhållande ännu inte existerar när umgängesrätten fast-

ställs, men tanken är att ett sådant ska etableras. Uttrycket ”etablera och upprätthålla” ska omfatta båda de situationer som nämns ovan.

Den gällande lagen innehåller ingen allmän definition av umgängesrätt, även om begreppet umgängesrätt kan anses vara vedertaget. I den senare meningen i 1 mom. skrivs det in vad som ingår i umgängesrätten. Till umgängesrätten hör att barnet tidvis får vistas hos den förälder hos vilken barnet inte bor eller träffa föräldern på någon annat ställe. Till umgängesrätten kan också höra att barnet håller kontakt med den föräldern på något annat sätt, såsom per telefon eller videosamtal eller via andra elektroniska kommunikationsmetoder. Vanligen kan man avtala eller besluta om sådan annan kontakt utöver de egentliga umgängestillfällena. I särskilda undantagsfall kan umgängesrätten också bestå enbart av annan kontakt än umgänge som sker i samma utrymme.

Det närmare innehållet i umgängesrätten ska definieras separat i varje enskilt fall på det sätt som anges i 7 b § 1 mom. och 9 a § 1 mom.

Avsikten är inte att tillämpa bestämmelserna om umgängesrätt i en situation då det har avtalats eller beslutats att barnet ska bo växelvis hos vardera föräldern. Om det vid arrangemang med växelvist boende är förenligt med barnets bästa att barnet medan det bor hos den ena föräldern ibland kan träffa den andra föräldern, kan man som en del av villkoren för växelvist boende i enlighet med 7 b § 1 mom. eller 9 a § 1 mom. avtala eller besluta om umgänge som infaller under perioderna med växelvist boende. Till det växelvisa boendet kan dock höra rätt för barnet att träffa en tredje person. Om barnet t.ex. ska bo växelvis hos sin far och dessutom hos sin farmor som förordnats till vårdnadshavare, kan det för barnet dessutom fastställas rätt att träffa sin mor.

I 2 mom. föreslås som första mening en bestämmelse enligt vilken vardera föräldern ska medverka till att umgängesrätten tillgodoses. Den förälder som bor med barnet ska alltså tillåta umgänge mellan barnet och den andra föräldern och vidta andra åtgärder för att genomföra umgänget på det sätt som bestämts i avtalet eller i beslutet om umgängesrätt. Om den förälder som bor med barnet underlåter att fullgöra denna skyldighet, kan den andra föräldern ansöka om verkställighet av avtalet eller beslutet på det sätt som föreskrivs i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996), nedan *verkställighetslagen*.

Även den förälder som barnet enligt avtalet eller beslutet har rätt att träffa är skyldig att medverka till att umgängesrätten tillgodoses. Den föräldern ska alltså så långt det är möjligt försöka se till att barnets rätt att träffa honom eller henne tillgodoses i enlighet med avtalet eller beslutet. Om föräldern underlåter att fullgöra denna skyldighet, kan dock inga verkställighetsåtgärder vidtas mot honom eller henne i enlighet med ovannämnda lag.

Om det i enlighet med 7 b § 3 mom. har avtalats eller med stöd av 9 a § 3 mom. har bestämts hur ansvaret för transporter till umgängestillfällena eller hur resekostnaderna för tillgodoseendet av umgängesrätten ska fördelas mellan föräldrarna, ska vardera föräldern bidra till att umgängesrätten tillgodoses också genom att iaktta detta avtal eller förordnande.

I den andra meningen i momentet föreskrivs det om en förälders skyldighet att i sin uppgift som fostrare undvika allt som kan inverka skadligt på förhållandet mellan barnet och den andra föräldern. Skyldigheten gäller på samma sätt den förälder som bor med barnet och den förälder som barnet har rätt att träffa. Ett exempel på sådant som kan inverka skadligt på förhållandet mellan barnet och den andra föräldern är att ge barnet negativ information om eller en ofördelaktig bild av den andra föräldern.

Skyldigheten att undvika allt som kan inverka skadligt på förhållandet mellan barnet och föräldern ska gälla uppgifter som hänför sig barnets uppfostran. En förälder får således trots bestämmelsen träffa egna livsval, t.ex. ansöka om äktenskapsskillnad från den andra föräldern och kräva att denna flyttar från det gemensamma hemmet, även om en sådan lösning kan inverka skadligt på förhållandet mellan barnet och den andra föräldern.

I 3 mom. föreslås för tydlighets skull en informativ hänvisningsbestämmelse till vad som föreskrivs om umgängesrätt i 9 c §.

4 §. Vårdnadshavarens uppgifter. Det föreslås att 1 mom. förtydligas så att de frågor vårdnadshavaren får bestämma om utökas med rätt att bestämma om barnets utbildning och fritidsintressen. Val av dagvårdsplats och andra beslut som gäller småbarnspedagogik ingår i beslutet om barnets vård och uppfostran. Med fritidsintressen avses i bestämmelsen närmast regelbundna fritidsintressen som kräver engagemang. Barnet kan ofta självt fatta beslut om intressen av engångskaraktär eller av sporadisk karaktär.

Om vårdnadshavarna är två eller flera, ska de i enlighet med 5 § gemensamt besluta om barnets dagvårdsplats, fritidsintressen och de andra personliga angelägenheter som avses i bestämmelsen.

Det föreslås att ordalydelsen i den senare meningen i 2 mom. preciseras så att vårdnadshavaren då han eller hon fattar beslut som gäller barnet ska samtala med barnet och beakta barnets åsikt. Vårdnadshavaren är dock inte bunden av barnets åsikt och önskemål vid beslutsfattandet. Vårdnadshavaren får å andra sidan inte heller överlåta beslutsfattandet på barnet, och barnet är inte skyldigt att ta ställning i frågan.

Som 3 mom. föreslås det en ny bestämmelse som förpliktar vårdnadshavaren att berätta för barnet om beslut som rör barnet och om andra omständigheter som är viktiga för barnet. Med beslut avses i bestämmelsen såväl beslut som vårdnadshavaren fattat själv på det sätt som avses i 1 och 2 mom. i denna paragraf som beslut som fattats av andra personer eller aktörer. Barnet ska bl.a. informeras om ett avtal mellan föräldrarna och en domstols beslut som gäller vårdnaden om barnet och umgängesrätt. Barnets ålder och utvecklingsnivå inverkar på huruvida barnet överhuvudtaget kan informeras om ett beslut eller någon annan omständighet som inverkar på barnets liv, och på sättet att berätta om beslutet.

Paragrafens 4 mom. om företrädande av barnet i frågor som gäller barnets person motsvarar 3 mom. i gällande paragraf. Bestämmelser om jäv för vårdnadshavare föreslås i 5 b §.

5 a §. Skyldighet att informera om planerad flyttning. Det föreslås att det i lagen tas in en paragraf där det föreskrivs om skyldighet att informera om en flyttning. Paragrafen grundar sig på den rekommendation om förebyggande och avgörande av tvister vid ett barns flyttning som antogs av Europarådets ministerkommitté 2015.

I 1 mom. åläggs föräldern att på förhand informera om sin avsikt att byta boningsort. Syftet med informationsskyldigheten är att framhäva att den förälder som planerar en flyttning ska beakta vilken inverkan en eventuell flyttning har på barnets rätt att träffa den andra föräldern och på möjligheten att trygga andra relationer som är viktiga för barnet. Syftet med bestämmelsen är att uppmuntra föräldrarna att på förhand samtala om vilka effekter flyttningen eventuellt har och vilka arrangemang den kräver i framtiden. Syftet är också att undvika att barnet utnyttjas som budbärare och mellanhand i kontakterna mellan föräldrarna.

Informationsskyldigheten gäller såväl den förälder som bor med barnet som den förälder som barnet har rätt att träffa enligt ett domstolsbeslut eller ett av socialnämnden fastställt avtal. In-

formationen ska lämnas till den andra föräldern. Av den hänvisningsbestämmelse som finns i 9 c § följer att också en i 9 c § avsedd person är skyldig att informera om sin flyttning, om den inverkar på hur vårdnaden eller umgängesrätten tillgodoses. På motsvarande sätt ska den förälder som bor med barnet informera en sådan person om sin flyttning.

Informationsskyldigheten gäller endast en sådan flyttning som har en faktisk inverkan på hur vårdnaden om barnet eller umgängesrätten tillgodoses. Någon informationsskyldighet föreligger inte, om föräldern står i beråd att flytta till en plats nära sin nuvarande boningsort så att flyttningen inte inverkar på hur umgänget ordnas. Det är dock bra om föräldern informerar den andra föräldern också om en sådan flyttning. Informationsskyldighet uppstår för sin del t.ex. i en situation då barnets livsrum, dvs. daghem eller skola, ändras eller då det gällande arrangemanget för umgänge inte längre kan genomföras på grund av längre avstånd mellan boningsorterna. Informationsskyldigheten gäller inte alla situationer då den ena föräldern inte är barnets vårdnadshavare och inte bor tillsammans med barnet och det inte heller har fastställts umgängesrätt för barnet i förhållande till den föräldern.

Inga formkrav ställs på informationen och det finns inga uttryckliga sanktioner för underlåtenhet att informera. Underlåtenhet att fullgöra informationsskyldigheten är dock en omständighet som det kan fästas avseende vid i samband med ett beslut om vårdnad om barn och umgängesrätt när det i enlighet med 10 § 2 mom. bedöms om föräldern förmår sätta barnets behov framför föräldrarnas inbördes konflikter eller när det i enlighet med 10 § 3 mom. bedöms om föräldern kan ta ansvar i ärenden som gäller barnet tillsammans med den andra föräldern. En sådan underlåtenhet kan beaktas som en omständighet också när det med stöd av 12 § prövas om det finns anledning att ändra ett avtal eller ett beslut som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt.

I 2 mom. föreskrivs det om den tidsfrist inom vilken informationen ska lämnas. Informationen ska lämnas i god tid, och om möjligt, minst tre månader före den planerade flyttningen. Om informationen lämnas i god tid kan föräldrarna samtala om situationen och vid behov vidta åtgärder för att ändra arrangemangen för vårdnaden om barnet och umgängesrätten så att de motsvarar de nya förhållandena.

Enligt 3 mom. behöver informationen inte lämnas, om detta är nödvändigt för att avvärja ett omedelbart och allvarligt hot som riktar sig mot barnets liv, hälsa eller frihet eller mot den flyttande personens liv, hälsa eller frihet. Exempelvis i en situation då den ena föräldern upprepade gånger har utsatt den andra föräldern eller barnet för våld, kan det bli nödvändigt för den förälder som blivit offer för våld att med tanke på sin egen eller barnets säkerhet flytta utan att på förhand informera förövaren om saken. Det faktum att information inte lämnats i en sådan situation kan inte heller tillmätas betydelse på det sätt som anges ovan när ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt avgörs.

Genom bestämmelsen ändras inte utgångspunkten att vårdnadshavarna ska besluta om ändring av barnets boningsort tillsammans, om barnet har två eller flera vårdnadshavare. Detta har för tydlighets skull beaktats i 4 mom. i paragrafen, där det hänvisas till 5 §. Genom detta understryks den samarbetskyldighet som vårdnadshavarna har enligt 5 §, dvs. att byte av boningsort för ett barn som föräldrarna har gemensam vårdnad om kräver ett gemensamt beslut av vårdnadshavarna, även om det bestämts att barnet ska bo hos den ena föräldern. En ensamförsörjare får ensam besluta om barnets boningsort, men även han eller hon ska beakta skyldigheterna i 1 och 2 § om att trygga relationer med personer som står barnet nära.

5 b §. Jäv för vårdnadshavare. Den föreslagna paragrafen innehåller en bestämmelse om jäv för vårdnadshavare. Enligt den är en vårdnadshavare jävig att företräda barnet, när motparten är vårdnadshavaren själv, någon som vårdnadshavaren företräder eller någon annan som är

vårdnadshavare för barnet. En vårdnadshavare är jävig att företräda barnet också i ett ärende där vårdnadshavarens och barnets intressen av någon annan orsak kan bli motstridiga. Som ett exempel på en jävssituation kan nämnas ansökan om besöksförbud för att skydda barnet mot en annan vårdnadshavare. Vårdnadshavaren är då jävig att företräda barnet i det ärende som gäller besöksförbud.

I en rättegång som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt kan vårdnadshavaren inte vara jävig på det sätt som avses i paragrafen, eftersom vårdnadshavaren inte där för barnets talan. I en rättegång som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt är det de personer som nämns i 14 och 15 § som för talan. Jäv innebär att det finns en konflikt mellan vårdnadshavarens intresse och barnets intresse i ärendet. Jäv uppstår däremot inte enbart på grund av att vårdnadshavarna är av olika åsikt.

Vid tillämpningen av jävsbestämmelsen måste det tas hänsyn till att vårdnadshavaren i sin uppgift som fostrare har en synnerligen omfattande makt att betona omständigheter som han eller hon själv anser viktiga när han eller hon fattar beslut om frågor som hänför sig till barnets fostran. En vårdnadshavare som har en viss livsstil eller en religiös eller annan övertygelse försöker ofta uppfostra barnet till att följa samma slags livsstil eller tillägna sig samma övertygelse. Sådana mål för fostran som vårdnadshavaren har leder i regel inte till att vårdnadshavaren kan anses jävig att fatta beslut i frågor som gäller barnet. I undantagsfall kan vårdnadshavarens synsätt dock leda till en så klar konflikt med barnets intresse att det är fråga om sådant jäv som anges i bestämmelsen. Så är det t.ex. när iakttagande av vårdnadshavarens övertygelse leder till ett beslut som skulle medföra allvarlig fara för barnets liv eller hälsa.

Även om vårdnadshavaren i enlighet med 4 § 2 mom. ska beakta barnets åsikt och önskemål när han eller hon fattar beslut i barnets personliga angelägenheter, finns det situationer då vårdnadshavaren i sin uppgift som fostrare har rätt och även skyldighet att fatta ett beslut som står i strid med barnets åsikt och önskemål. Vårdnadshavaren är inte jävig att fatta beslut enbart av den anledningen att barnet motsätter sig det eller att barnet och vårdnadshavaren är av olika åsikt i saken.

Det är fråga om en allmän bestämmelse som kan tillämpas när det inte föreskrivits om saken på annat sätt. Specialbestämmelser om jäv för vårdnadshavare finns bl.a. i 10 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000), 22 § i barnskyddslagen (417/2007), 55 § adoptionslagen (22/2012) och i 4 kap. 8 § i förundersökningslagen (805/2011). Bestämmelser om förordnande av intressebevakare för rättegång finns i 19 a § i förvaltningsprocesslagen (586/1996) och i 12 kap. 4 a § i rättegångsbalken. I 32 § i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) föreskrivs det om jäv för intressebevakare som avses i den lagen.

5 c §. Förordnande av intressebevakare som ställföreträdare för vårdnadshavaren. Paragrafen är ny. I paragrafen föreslås det bli föreskrivet om förordnande av intressebevakare som ställföreträdare för vårdnadshavaren. Enligt 1 mom. kan det för barnet förordnas en intressebevakare som ställföreträdare för vårdnadshavaren, om vårdnadshavaren på grund av jäv eller sjukdom eller av någon annan orsak är förhindrad att företräda barnet. Enbart jäv eller förhinder kräver inte att en intressebevakare förordnas, utan dessutom måste det separat prövas om en intressebevakare behöver förordnas för att saken ska kunna utredas eller för att barnets bästa i övrigt ska kunna tillgodoses. Om ärendet är av ringa betydelse eller ärendet blir utrett på annat sätt, behöver ingen intressebevakare förordnas.

Om barnet har två vårdnadshavare och endast den ena av dem t.ex. på grund av sjukdom är förhindrad att företräda barnet, behöver en intressebevakare vanligen inte förordnas för att trygga barnets bästa, eftersom den andra vårdnadshavaren med stöd av 5 § 2 mom. även en-

sam kan fatta beslut i ett brådsakande ärende. I en situation då vårdnadshavaren är jävig kan däremot den andra vårdnadshavaren inte ensam företräda barnet.

Enligt 2 mom. tillämpas på en intressebevakare som förordnas som ställföreträdare för vårdnadshavaren i övrigt vad som föreskrivs i lagen om förmyndarverksamhet. I enlighet med 72 § i lagen om förmyndarverksamhet kan en ansökan i ett ärende som gäller ett minderårigt barn göras bl.a. av den magistrat som fungerar som förmyndarmyndighet, av socialnämnden samt av barnets förälder och vårdnadshavare. I enlighet med 11 § och 12 § 3 mom. i den lagen kan ställföreträdaren förordnas av domstolen eller magistraten. Även intressebevakarens arvode bestäms enligt lagen om förmyndarverksamhet.

6 §. *Vårdnadshavare på grund av födsel.* Paragrafens 1 och 2 mom. motsvarar innehållsmässigt den gällande lagen. Paragrafens 2 mom. har dock ändrats språkligt sett.

6 a §. *Hur vissa avgöranden om föräldraskap inverkar på vårdnaden om barnet.* Paragrafen är ny. Det föreslås att det i paragrafen föreskrivs om hur fastställande av föräldraskap och upphävande av föräldraskap inverkar på vårdnaden i vissa situationer.

Med stöd av 1 mom. blir mannen vid sidan av modern vårdnadshavare för barnet efter det att faderskapet fastställs, om han har erkänt faderskapet före barnets födelse på det sätt som avses i 16 § i faderskapslagen. Om moderskapet har erkänts före barnets födelse på det sätt som anges i 14 § i moderskapslagen, blir den mor som erkänt barnet på motsvarande sätt vid sidan av den mor som fött barnet vårdnadshavare för barnet, när den förstnämnda moderns moderskap har fastställts. Till följd av den föreslagna bestämmelsen behöver föräldrarna inte separat ingå ett avtal om gemensam vårdnad om barnet, och den nuvarande 8 a § blir således onödig. Bestämmelsen gäller bara de situationer då föräldraskapet erkänns före barnets födelse. Om föräldraskapet däremot erkänns först efter barnets födelse, får den som erkänner föräldraskapet, med undantag för den situation som avses i 2 mom. i denna paragraf, inte ställning som vårdnadshavare direkt med stöd av lagen, utan om den ställningen ska vid behov avtalas eller beslutas separat i enlighet med 7 eller 9 §.

Enligt 2 mom. uppstår gemensam vårdnad för föräldrarna utan avtal eller beslut även i det fall att den mor som har fött barnet ensam är vårdnadshavare för barnet och barnets föräldrar ingår äktenskap med varandra, men makens faderskap eller moderskap fastställs först efter det.

Om t.ex. faderskapet fastställs genom beslut av magistraten, blir fadern vårdnadshavare genast när magistratens beslut har meddelats. Om faderskapet fastställs genom dom, blir fadern vårdnadshavare först när domen vinner laga kraft. Detsamma gäller fastställande av moderskap genom beslut av magistraten eller dom. Detta beror på den allmänna princip enligt vilken en doms rättsverkan börjar först när domen vinner laga kraft, om inte någon annat föreskrivs separat (se t.ex. HD 2017:32, punkt 10).

Med tanke på tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen saknar det betydelse om föräldrarnas äktenskap fortfarande är i kraft vid den tidpunkt då avgörandet om fastställande av faderskap eller moderskap vinner laga kraft. Den ena föräldern blir alltså med stöd av bestämmelsen vårdnadshavare, även om äktenskapet skulle ha slutat i skilsmässa eller med att den mor som fött barnet avlidit innan avgörandet om föräldraskap fått laga kraft.

Enligt 3 mom. upphör ställningen som vårdnadshavare när faderskapet eller moderskapet upphävs.

Genom bestämmelsen fastställs den princip som iakttas i praktiken redan nu enligt vilken ett lagakraftvunnet avgörande om upphävande av faderskap leder till att ställningen som vård-

nadshavare upphör, om mannens ställning som vårdnadshavare har grundat sig på äktenskap med barnets mor. Bestämmelsen gäller i enlighet med 6 § sådan ställning som vårdnadshavare som bestäms direkt med stöd av lagen och som har grundat sig på att föräldrarna var gifta med varandra vid barnets födelse eller på att de ingått äktenskap efter barnets födelse. Bestämmelsen om att ställningen som vårdnadshavare upphör tillämpas på motsvarande sätt också i situationer då ställningen som vårdnadshavare för den partner i ett kvinnligt par som inte fött barnet har grundat sig på att parterna ingått äktenskap efter det att moderskapet fastställts.

Även i de situationer som avses i 1 och 2 mom. i den föreslagna paragrafen bestäms ställningen som vårdnadshavare direkt med stöd av lagen. För konsekvensens skull föreslås det att ett avgörande om upphävande av föräldraskap leder till att ställningen som vårdnadshavare upphör också när föräldrarnas ställning som vårdnadshavare har grundat sig på fastställande av faderskap eller moderskap på basis av en utsaga om erkännande som avgetts före barnets födelse eller på fastställande av faderskap eller moderskap efter det att föräldern har ingått äktenskap med den mor som fött barnet.

Om faderskapet upphävs genom ett sådant beslut av magistraten som avses i 40 § i faderskapslagen, upphör mannens ställning som vårdnadshavare genast när magistratens beslut har meddelats. Om faderskapet eller moderskapet upphävs genom dom, upphör ställningen som vårdnadshavare först när domen vinner laga kraft. Detta beror på ovannämnda allmänna princip enligt vilken en doms rättsverkan börjar först när domen vinner laga kraft, om inte någon annat föreskrivs separat (se t.ex. HD 2017:32, punkt 10).

Efter ett avgörande om upphävande av föräldraskap blir den mor som fött barnet ensam vårdnadshavare för barnet, om föräldrarna har haft gemensam vårdnad om barnet. Om den förälder vars ställning som vårdnadshavare upphävs ensam har varit vårdnadshavare för barnet, blir barnet utan vårdnadshavare. När ett barn har blivit utan vårdnadshavare, ska barnets angelägenheter ordnas i domstol i enlighet med 9 §.

Om en förälders ställning som vårdnadshavare har grundat sig på ett av socialnämnden fastställt avtal eller ett domstolsbeslut, inverkar däremot omständigheten att föräldraskapet upphävs inte på ställningen som vårdnadshavare. Detta grundar sig på att föräldrarnas ställning som vårdnadshavare när avtalet fastställdes eller beslutet utfärdades uttryckligen ansågs vara förenlig med barnets bästa. Det är därför motiverat att hans eller hennes ställning som vårdnadshavare inte upphör utan ny liknande prövning.

Om det i en sådan situation önskas en ändring i ställningen som vårdnadshavare, kan det ingås ett nytt avtal om detta. Om det t.ex. är fråga om upphävande av faderskap, är situationen följande: Så länge mannens faderskap är i kraft, kan han med stöd av 7 § 1 mom. 1 punkten ingå ett avtal om ändring av vårdnaden med barnets mor. Efter det att mannens faderskap inte längre är i kraft, kan barnet mor som enda förälder med stöd av 7 § 2 mom. 1 punkten och 4 mom. ingå ett avtal om ändring av vårdnaden med mannen. Om det efter det att faderskapet upphävts fastställs faderskap för någon annan man i förhållande till barnet, kan modern och den nya fadern med stöd av 7 § 2 mom. 1 punkten ingå ett avtal om vårdnaden om barnet med den tidigare fadern eller med stöd av 7 § 1 mom. 1 punkten ingå ett avtal om vårdnaden sinsemellan. En förutsättning för att det sistnämnda avtalet ska kunna fastställas är dock i enlighet med den föreslagna 8 § 4 mom. 1 punkten att barnets tidigare far, som alltså fortfarande är vårdnadshavare för barnet, ger sitt samtycke till att avtalet fastställs. Motsvarande principer lämpar sig också i en situation då det är fråga om upphävande av moderskapet för den partner i ett kvinnligt par som inte har fött barnet.

Vid behov kan ett ärende om ändring av vårdnaden alltid avgöras i domstol.

7 §. Avtal om vårdnad om barn. I paragrafen föreskrivs det om hur vårdnaden om barnet och umgängesrätten ordnas genom ett avtal som föräldrarna ingår och socialnämnden fastställer. Det föreslås att det gällande 7 § delas upp i två delar, av vilka 7 § gäller avtal om vårdnad om barn och 7 a § avtal om umgängesrätt.

Paragrafens *1 mom. 1 punkt* motsvarar 7 § 1 och 3 punkten i den gällande lagen. Enligt bestämmelsen kan föräldrarna avtala om att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt eller den ena föräldern ensam.

Rätt att få uppgifter

Bestämmelsen i 1 mom. *2 punkten* är ny. Där föreskrivs det om en möjlighet att avtala om att den förälder som inte är vårdnadshavare för barnet ska ges rätt att få uppgifter.

Om det avtalats om rätten till upplysningar på ett allmänt plan, ska uppgifter om barnet fås av alla myndigheter och privata tjänsteproducenter. Det kan dock ingås mer detaljerade avtal om rätten till upplysningar. Rätten kan t.ex. begränsas till endast vissa aktörer, såsom daghem. Å andra sidan kan det också avtalas om att en förälder i princip har en allmän rätt till upplysningar, men att rätten inte gäller vissa frågor, t.ex. hälso- och sjukvård.

Den i bestämmelsen avsedda rätten för en förälder att få sekretessbelagda uppgifter om barnet av myndigheter och privata tjänsteproducenter kan aldrig vara mer omfattande än en vårdnadshavares rätt till upplysningar. Enligt 9 § 2 mom. i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) har en minderårig patient som med beaktande av ålder och utveckling kan fatta beslut om vården rätt att förbjuda att uppgifter om hans hälsotillstånd och vård ges till hans vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. Om en minderårig har meddelat ett sådant förbud, gäller det också en förälder som avses i den nu föreslagna bestämmelsen.

Barnets boende

I 1 mom. *3 och 4 punkten* föreskrivs det att barnet bor hos den ena föräldern eller växelvis hos vardera föräldern. Bestämmelser om att barnet bor hos någon annan person finns i paragrafens 3 mom., för vilket det redogörs nedan.

Paragrafens 3 punkt motsvarar 7 § 2 punkten i den gällande lagen. Enligt bestämmelsen kan föräldrarna avtala om att barnet bor hos den ena föräldern. Som för närvarande är det alltså fortfarande i princip möjligt att ingå också ett sådant avtal enligt vilket barnet bor hos en förälder som inte är barnets vårdnadshavare. Sådana arrangemang för vårdnad och boende kan dock med tanke på barnets bästa anses motiverade endast i sällsynta undantagsfall.

Momentets 4 punkt är ny. Enligt den kan föräldrarna avtala om att barnet bor växelvis hos vardera föräldern. För att det ska vara fråga om sådant växelvist boende som avses i bestämmelsen, bör barnet bo lika mycket eller nästan lika mycket hos vardera föräldern. Vid växelvist boende kan man i princip förutsätta att barnet är minst 40 procent av kalenderåret hos vardera föräldern, semesterperioder och helger medräknade. Bestämmelser om de villkor som ska tas in i ett avtal om växelvist boende finns i 7 b §.

På samma sätt som ovan i fråga om 3 punkten hindrar inte heller bestämmelsen om växelvist boende i princip föräldrarna från att avtala om att barnet bor växelvis hos den förälder som inte är barnets vårdnadshavare. Även vid växelvist boende kan ett sådant arrangemang där barnet bor hos en förälder som inte är barnets vårdnadshavare dock endast i undantagsfall anses vara till barnets bästa.

Avtal med någon annan person än en förälder

I 2 och 3 mom. föreslås det bestämmelser om hur vårdnaden om barnet och barnets boende genom avtal kan ordnas genom stöd från någon annan person än en förälder. Förslaget innebär en ändring av gällande rätt, enligt vilken motsvarande arrangemang kan göras endast genom domstolsbeslut. Avtalsparter är å ena sidan föräldrarna och å andra sidan den person som anförtros vårdnaden om barnet eller den som får rätt till upplysningar eller den hos vilken barnet enligt avtalet ska bo. Beroende på situationen kan ett ytterligare villkor för att avtalet ska fastställas vara att de personer som avses i 8 § 4 mom. ger sitt samtycke, om de inte är avtalsparter.

Enligt den föreslagna 2 mom. 1 punkten kan föräldrarna avtala om att vårdnaden om barnet vid sidan av föräldrarna eller den ena föräldern anförtros någon annan person. Ett arrangemang med en extra vårdnadshavare ska vara förenligt med barnets bästa och det ska för detta finnas ett behov som utgår från barnets bästa. Avtal om en extra vårdnadshavare kan ingås t.ex. i en situation då en extra vårdnadshavare kan stödja barnets uppväxtförhållanden så att omhändertagande kan undvikas.

Vårdnaden kan vid sidan av föräldrarna eller den ena föräldern anförtros en eller flera personer. Om ett avtal om extra vårdnadshavare innebär att vårdnaden anförtros fler än två personer, ska socialnämnden när den fastställer avtalet pröva om ett sådant avtal är förenligt med barnets bästa. Vid en sådan prövning är det utöver andra omständigheter skäl att fästa vikt vid om barnet tar skada av att flera personer är med om att fatta beslut om barnets angelägenheter. Ett sådant arrangemang fordrar gott samarbete mellan vårdnadshavarna. Varje situation måste alltid bedömas separat. Det är att notera att förekomsten av en extra vårdnadshavare inte befriar föräldrarna från underhållsansvaret för barnet, och att den som är extra vårdnadshavare inte är underhållsskyldig gentemot barnet.

Ett av socialnämnden fastställt avtal om extra vårdnadshavare kan ändras när de förutsättningar som anges i 12 § uppfylls. Den extra vårdnadshavaren kan befrias från uppdraget genom att föräldrarna ingår ett nytt avtal. Enligt 8 § 4 mom. 1 punkten krävs samtycke av den extra vårdnadshavaren för att ett sådant avtal ska kunna fastställas. Om enighet inte nås, kan ärendet föras till domstol för avgörande. Den extra vårdnadshavaren har även själv med stöd av 14 § 1 mom. rätt att lämna in en ansökan till domstol där han eller hon yrkar befrielse från uppdraget.

Att vårdnaden om barnet anförtros en eller flera personer i stället för föräldrarna är på samma sätt som för närvarande möjligt endast genom domstolsbeslut.

Enligt 2 punkten kan föräldrarna avtala om att någon annan än en förälder ges rätt till upplysningar på motsvarande sätt som det i 1 mom. 2 punkten föreskrivs om en förälders rätt till upplysningar. Det kan avtalas att t.ex. barnets mor- eller farföräldrar ska ges rätt till upplysningar i en situation då barnets föräldrar är i behov av särskilt stöd för att sköta och uppfostra barnet. Med hjälp av sin rätt till upplysningar kan mor- eller farföräldrarna i en sådan situation följa hur det står till med barnet och i eventuella problemsituationer erbjuda familjen hjälp och stöd eller vidta andra åtgärder för att trygga barnets bästa.

I en del fall kan det vara förenligt med barnets bästa att t.ex. en sådan i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära och som barnet har rätt att träffa har rätt att få upplysningar om barnets angelägenheter. Rätten till upplysningar kan främja personens möjligheter att sörja för barnets vård och uppfostran när barnet med stöd av fastställd umgängesrätt vistas hos honom eller henne.

Om rätten till upplysningar har getts någon annan person än en förälder, är ett villkor för att fastställa ett sådant nytt avtal där det görs ingrepp i rätten till upplysningar att personen i enlighet med 8 § 4 mom. 2 punkten ger sitt samtycke till det. Om enighet inte nås, kan ärendet föras till domstol för avgörande. Den person som har getts rätt till upplysningar har även själv med stöd av 14 § 3 mom. rätt att göra en ansökan om ändring av rätten till upplysningar.

Paragrafens 3 mom. innehåller bestämmelser om en möjlighet att avtala om att barnet bor hos en extra vårdnadshavare. Enligt 1 punkten kan föräldrarna avtala med en extra vårdnadshavare om att barnet bor hos vårdnadshavaren i fråga. Enligt 2 punkten kan föräldrarna avtala med den extra vårdnadshavaren också om ett sådant arrangemang att barnet bor växelvis å ena sidan hos föräldrarna eller den ena föräldern och å andra sidan hos den extra vårdnadshavaren. Barnet kan dock inte bo växelvis i fler än två hem. Avtal om villkoren för växelvist boende ingås i enlighet med 7 b §.

Rätt att ingå avtal för en ensam förälder

Paragrafens 4 mom. innehåller en ny bestämmelse. Enligt den kan sådana avtal om extra vårdnadshavare, rätt till upplysningar och barnets boende som avses i 2 och 3 mom. ingås också när barnet har endast en förälder. Avtalsparter är då föräldern och den person som vid sidan av föräldern anförtros vårdnaden eller den som ges rätt till upplysningar eller den hos vilken barnet enligt avtalet ska bo. Beroende på situationen kan ett ytterligare villkor för att avtalet ska fastställas vara att de personer som avses i 8 § 4 mom. ger sitt samtycke. Av den sista meningens i 8 § 3 mom. följer att barnets förälder också ska vara barnets vårdnadshavare för att ett sådant avtal ska kunna fastställas.

Uppgiftsfördelning

Den bestämmelse som föreslås i 5 mom. är ny. Enligt den kan vårdnadshavarna avtala om fördelning av de uppgifter som ingår i vårdnaden, om barnet har två eller flera vårdnadshavare. Bestämmelsen motsvarar den bestämmelse som för närvarande finns i 9 § 3 mom., enligt vilken domstolen kan ge föreskrifter om uppgiftsfördelningen. Föräldrarna kan t.ex. avtala att den ena av dem ensam fattar beslut om barnets daghem och skola och att de gemensamt fattar beslut i andra frågor.

Det vanligaste är att bestämmelsen blir tillämplig när föräldrarna tillsammans är vårdnadshavare för barnet. Den kan dock tillämpas också när vårdnaden om barnet håller på att anförtros eller redan tidigare har anförtrots en annan person vid sidan av den ena föräldern eller båda föräldrarna. Parter i det avtal som gäller uppgiftsfördelningen är då alla vårdnadshavare.

Det bör noteras att intressebevakning för barnet inte är en del av vårdnaden om barnet. Vårdnadshavarna kan därför inte med stöd av denna lag avtala om att intressebevakningen delas så att endast den ena av vårdnadshavarna fattar beslut om barnets ekonomiska angelägenheter. Intressebevakning för ett barn regleras i lagen om förmyndarverksamhet. Enligt 4 § 1 mom. i den lagen är intressebevakare för en minderårig i regel vårdnadshavarna. Intressebevakningen ankommer gemensamt på vårdnadshavarna, även om de skulle ha avtalat om fördelning av de uppgifter som hänför sig till vårdnaden om barnet så att samarbetet endast omfattar någon enskild fråga. När domstolen avgör vårdnaden om barnet kan den med stöd av lagen om förmyndarverksamhet ge ett separat förordnande om hur uppgifterna ska fördelas mellan intressebevakarna. En vårdnadshavare kan skiljas från intressebevakaruppdraget endast genom ett domstolsbeslut.

Av den sista meningen i 8 § 3 mom. följer att det genom ett av socialnämnden fastställt avtal inte är möjligt att avtala om fördelning av de uppgifter som ingår i vårdnaden mellan vårdnadshavarna, om ingendera av föräldrarna är vårdnadshavare för barnet.

7 a §. *Avtal om umgängesrätt.* Paragrafen är ny. Dess 1 mom. motsvarar delvis den gällande 7 § 4 punkten.

Den möjlighet att avtala om växelvist boende som anges i 7 § och den möjlighet att avtala om umgängesrätt som avses i denna paragraf kan i praktiken ligga mycket nära varandra, om det avtalas om en mycket omfattande umgängesrätt. I bägge fallen kan det bestämmas att föräldern ska betala underhållsbidrag till barnet. Både ett avtal om växelvist boende och ett avtal om umgängesrätt kan vid behov verkställas i enlighet med verkställighetslagen.

Så som konstaterats ovan i motiveringen till 7 § kan det i princip vara fråga om växelvist boende, om barnet är minst 40 procent av tiden hos vardera föräldern. Vid tillämpningen av lagen kan utgångspunkten således anses vara att om barnet tillbringar minst 40 procent av tiden hos den andra föräldern, är det fråga om växelvist boende. Om barnet tillbringar mindre tid än så hos den andra föräldern, är det i allmänhet fråga om umgängesrätt. Det som sägs här är dock inget hinder för att ingå t.ex. ett sådant avtal enligt vilket barnet ska bo hos den ena föräldern, men med stöd av umgängesrätten tillbringar 50 procent av tiden hos den andra föräldern eller hos en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära.

I 2 mom. föreskrivs det om en situation då barnet har endast en förälder, och barnet bor hos en extra vårdnadshavare. Föräldern och den extra vårdnadshavaren kan avtala om hur barnet träffar sin förälder, hos vilken barnet inte bor. Av den sista meningen i 8 § 3 mom. följer att barnets förälder också ska vara barnets vårdnadshavare för att ett sådant avtal ska kunna fastställas. Att ett avtal fastställs i sådana situationer kan behövas t.ex. av den anledningen att kostnaderna för umgänget kan beaktas i utkomststödskalkylen.

I 3 mom. finns en informativ hänvisning till 9 b §, som av lagtekniska skäl har skrivits som en separat paragraf. I 9 b § föreskrivs det om en möjlighet att avtala om att umgänget ska ske som stöttat umgänge eller övervakat umgänge eller att umgängestillfället ska inledas eller avslutas under övervakning. En närmare redogörelse för de avtal som avses i bestämmelsen ges nedan i motiveringen till paragrafen i fråga.

7 b §. *Avtal om villkor för växelvist boende och umgängesrätt.* Paragrafen är ny. Där föreskrivs det om vilka närmare villkor som ska tas in i ett avtal som gäller växelvist boende eller umgängesrätt.

Enligt 1 mom. ska de närmare villkor som gäller för det växelvisa boendet eller umgängesrätten och rätten att hålla barnet hos sig framgå av avtalet. När föräldrarna avtalar om växelvist boende ska de ange hur ofta boendet hos den ena föräldern byts till boende hos den andra föräldern och hur barnets boende ordnas under semestrar och helger. Boendet kan ordnas på olika sätt beroende på barnets och familjens situation. Byte kan ske t.ex. med några dagars mellanrum, varannan vecka eller varannan månad. I det avtal som gäller umgängesrätt anges på motsvarande sätt detaljerna i fråga om umgänget och rätten att hålla barnet hos sig.

Att bestämmelser tas in i avtalet är viktigt av den anledningen att endast ett tillräckligt detaljerat avtal om boende är verkställbart med stöd av verkställighetslagen.

Om det vid ett arrangemang med växelvist boende är förenligt med barnets bästa att barnet medan det bor hos den ena föräldern ibland kan träffa den andra föräldern eller hålla kontakt med denna t.ex. via videosamtal, kan föräldrarna som en del av villkoren för växelvist boende

avtala också om sådant umgänge eller sådan annan kontakt under perioderna med växelvist boende.

I 2 mom. finns det en bestämmelse om att det i ett avtal om växelvist boende ska antecknas vilketdera hemmet som ska anmälas som barnets officiella bostad. Med officiell bostad avses här den bostad för barnet som bestäms på grundval av lagen om hemkommun. Behovet av denna bestämmelse beror på den omständighet som förklaras också i den allmänna motiveringen, dvs. att den grundläggande synen på hur boningsorten bestäms skiljer sig i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt och i lagen om hemkommun. Avsikten med bestämmelsen om barnets boende i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt är att på ett rättsligt bindande sätt fastställa vem som anförtros det huvudsakliga ansvaret för barnets faktiska vård. Ett förordnande som ingår i ett av socialnämnden fastställt avtal eller i ett domstolsbeslut antecknas i befolkningsdatasystemet som en uppgift gällande innehållet i vårdnaden om barnet. Detta förordnande om boende inverkar dock inte direkt på vilken barnets hemkommun är, dvs. var barnet så att säga är skrivet. Barnets hemkommun och bostaden där bestäms enligt lagen om hemkommun. Grundtanken i lagen om hemkommun är att föra in uppgifter i befolkningsdatasystemet om var en person de facto bor. Barnet kan ha bara en hemkommun och en bostad där, även om barnet de facto skulle bo växelvis hos vardera föräldern.

En anteckning om bostad enligt lagen om hemkommun inverkar på hur lagstadgade offentliga tjänster bestäms, såsom dagvårdsplats, skola och hälso- och sjukvård. Även många samhällsliga stöd och tjänster tillhandahålls familjen enligt var barnets bostad enligt lagen om hemkommun finns. Föräldrarna bör informeras om denna omständighet innan ett avtal om växelvist boende fastställs.

Uppgifterna om hemkommun och bostad i befolkningsdatasystemet upprätthålls i huvudsak på basis av flyttningsanmälningar. Om föräldrarna tillsammans är vårdnadshavare för barnet, kan det ses som en klar utgångspunkt att de tillsammans bör besluta om att göra flyttningsanmälan till barnets huvudsakliga bostad, i allmänhet till någondera föräldern. För att frågan inte senare ska förorsaka oklarhet mellan vårdnadshavarna, ska avtalet om växelvist boende innehålla uppgift om vårdnadshavarnas gemensamma syn på vilket hem som anmäls som barnets officiella bostad till den som för befolkningsregistret.

I 3 mom. föreskrivs det om en möjlighet att i samband med växelvist boende eller umgänge också avtala om hur ansvaret för att transportera barnet från den ena föräldern till den andra eller för de resekostnaderna som föranleds av att barnet förflyttar sig fördelas mellan föräldrarna. Ett sådant avtal kan ingås samtidigt med ett avtal om växelvist boende eller umgängesrätt eller senare separat. På grundval av bestämmelsen kan föräldrarna t.ex. avtala om att den ena föräldern hämtar barnet till sig och att den andra föräldern avhämtar barnet till sitt eget hem efter umgänget eller perioden med växelvist boende. Å andra sidan kan det t.ex. avtalas om att ett barn som redan klarar av att resa på egen hand tar bussen till den andra föräldern och tillbaka och att den andra föräldern betalar bussbiljetterna. Det finns också situationer då resekostnader och övernattningskostnader som en del av dem uppstår bara för den förälder som tar sig till barnets boningsort för att träffa barnet. Föräldern kan resa en lång väg inom landet eller komma från utlandet för att träffa barnet. Föräldrarna kan avtala om hur också sådana rese- och övernattningskostnader ska fördelas mellan dem.

Enligt den föreslagna 2 § ska vardera föräldern medverka till att umgängesrätten tillgodoses. När avtal om kostnadsansvaret ingås är utgångspunkten således att ansvaret och kostnaderna delas mellan föräldrarna. Ansvarsfördelningen ska prövas med beaktande av föräldrarnas förmåga att svara för transporter eller för kostnaderna samt övriga omständigheter på det sätt som föreslås bli föreskrivet i 9 a §. Om kostnaderna är små, finns det i allmänhet inget behov av ett särskilt avtal.

Avsikten är att i avtalet slå fast vilken förälder som svarar för vad. Avtalet som sådant innebär inte en verkställbar betalningsskyldighet.

På grundval av avtalet kan den förälder som bor med barnet vara skyldig att medverka till att umgängesrätten tillgodoses t.ex. så att han eller hon för barnet till den andra föräldern eller skaffar barnet biljetter så att barnet på egen hand kan resa till den andra föräldern. Om den förälder som bor med barnet underlåter att handla så, kan den andra föräldern med stöd av verkställighetslagen yrka att den förälder som bor med barnet vid vite åläggs att fullgöra sin skyldighet att medverka. Detsamma är tillämpligt också på växelvist boende.

Även den förälder som barnet har rätt att träffa kan underlåta att fullgöra sin skyldighet att medverka till att umgängesrätten tillgodoses t.ex. så att han eller hon inte hämtar barnet till sig på avtalat sätt. Tvångsverkställighet kan dock inte sökas mot honom eller henne. Den förälder som bor med barnet kan i den beskrivna situationen inte anses göra sig skyldig till underlåtelse att tillgodose umgängesrätten, även om han eller hon inte för egen del vidtar åtgärder för att tillgodose den. Föräldern behöver t.ex. inte föra barnet till den andra föräldern, om det har avtalats att den andra föräldern hämtar barnet, men har låtit bli att göra det.

Om den ena föräldern upprepade gånger låter bli att iaktta ett avtal om ansvaret för transporterna eller resekostnaderna, kan det ge anledning att ändra beslutet eller avtalet om växelvist boende eller umgängesrätt.

Om det är fråga om ett sådant arrangemang med växelvist boende att barnet bor växelvis å ena sidan hos föräldrarna eller den ena föräldern och å andra sidan hos en extra vårdnadshavare, kan föräldrarna och den extra vårdnadshavaren i enlighet med den aktuella paragrafen avtala om transporterna eller resekostnaderna. Den extra vårdnadshavaren kan alltså som en del av arrangemanget med växelvist boende samtycka till att ansvara för transporterna eller för resekostnaderna, även om han eller hon inte är underhållsskyldig gentemot barnet.

8 §. Fastställelse av avtal. Paragrafen innehåller bestämmelser om fastställelse av avtal. Paragrafens 1 och 2 mom. motsvarar 8 § 1 och 2 mom. i den gällande lagen. I 1 mom. har det dock tagits in en bestämmelse om att Institutet för hälsa och välfärd svarar för fastställandet av formuläret för de blanketter som används i avtalet. Innehållet i avtalet ska motsvara innehållet i det fastställda formuläret, även om avtalet inte skulle ha uppgjorts på en fastställd blankett. I terminologin har det dessutom tagits hänsyn till bestämmelsen i 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982), enligt vilken de uppgifter som anges i socialvårdslagen sköts av ett kollegialt organ som utses av kommunen. Detta organ som ansvarar för socialvården kallas här socialnämnd.

Paragrafens 3 mom. innehåller en bestämmelse som i sak motsvarar gällande bestämmelse om att socialnämnden när den prövar om avtalet kan fastställas ska beakta barnets bästa samt barnets önskemål och åsikt på det sätt som föreskrivs i 10 och 11 §. Avsikten är att barnets önskemål och åsikt i sådana ärenden som kan avgöras genom ett avtal i första hand ska utredas så att föräldrarna samtalar med barnet om saken innan avtalet ingås. Barnatillsyningsmannen eller någon annan person som bereder fastställelsen av avtalet ska höra sig för hos föräldrarna om de samtalat med barnet och vad barnet anser om saken.

Med tanke på specielsituationer föreslås det i momentet en uttrycklig bestämmelse om att barnatillsyningsmannen i vissa fall ska samtala personligen med barnet. Samtalet med barnet kan i stället för av barnatillsyningsmannen föras också av en 27 a § 2 mom. i socialvårdslagen (1301/2014) avsedd person till vars uppgifter hör att svara för beredningen av de avtal som avses i 8 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. En förutsättning för ett samtal med barnet är att barnet samtycker till det och att ett samtal behövs för att utreda barnets

önskemål och åsikt. Ett samtal med barnet kan behövas t.ex. i en situation då föräldrarna av någon anledning inte själva vill samtala med barnet om saken eller ger motstridiga uppgifter om barnets åsikt.

För att ett avtal vid behov ska vara verkställbart också utomlands, bör det i avtalet nämnas att barnets åsikt utretts.

Den sista meningen i momentet motsvarar gällande lag. En förutsättning för att avtalet ska fastställas är alltså att åtminstone den ena föräldern är vårdnadshavare för barnet.

Paragrafens 4 mom. innehåller nya bestämmelser om vilkas samtycke som krävs för att avtalet ska kunna fastställas. Om en i momentet avsedd person inte ger sitt samtycke till att avtalet fastställs, kan ärendet föras till domstol för avgörande.

För att avtalet ska kunna fastställas krävs det enligt 1 punkten samtycke också av den extra vårdnadshavaren, om barnet har en sådan.

Enligt 2 punkten krävs det för att avtalet ska kunna fastställas samtycke av den som enligt ett avtal enligt 7 § eller enligt ett beslut enligt 9 § har rätt att få sekretessbelagda uppgifter om barnet. Samtycke krävs dock endast om det genom avtalet görs ingrepp i en redan fastställd rätt till upplysningar. Med ingrepp i rätten till upplysningar avses i bestämmelsen att personen i fråga genom avtalet fråntas den rätt till upplysningar som fastställts för honom eller henne eller att innehållet i rätten ändras. Om det genom det avtal som ska fastställas däremot har avtalats t.ex. enbart om rätt till upplysningar också för någon annan person, krävs det för att avtalet ska fastställas inte samtycke av den för vilken det redan tidigare fastställts motsvarande rätt till upplysningar.

Enligt 3 punkten krävs det för att avtalet ska kunna fastställas samtycke av en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära, om det för barnet har fastställts rätt att träffa personen och om avtalet kan inverka på hur umgängesrätten tillgodoses.

Det uttryck som använts i bestämmelse ”avtalet kan inverka på hur den fastställda umgängesrätten tillgodoses” täcker för det första alla situationer då det genom avtalet görs direkta ingrepp i en fastställd umgängesrätt, dvs. antingen så att den helt slopas eller så att dess innehåll ändras. Uttrycket har dock en vidare innebörd. Samtycke av en i 9 c § avsedd person krävs för fastställelse av alla sådana avtal som även indirekt inverkar på tillgodoseendet av en fastställd umgängesrätt. Om det avtalas t.ex. om ändringar i barnets boende eller om att barnet har rätt att träffa också någon annan person, kan avtalet inverka på tillgodoseendet av den fastställda umgängesrätten. Om det vid prövning av om avtalet kan fastställas är oklart huruvida avtalet kan inverka på tillgodoseendet av den fastställda umgängesrätten, bör för säkerhets skull samtycke begäras av en i 9 c § avsedd person innan avtalet fastställs.

Paragrafens 5 mom. motsvarar gällande 4 mom.

8 a §. *Avtal om vårdnad om barn före barnets födelse.* I paragrafen föreskrivs det om en möjlighet att ingå ett avtal om att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt, när föräldraskapet har erkänts före barnets födelse. Det föreslås att paragrafen upphävs. Den behövs inte längre på grund av det nya 6 a § 1 mom. som föreslås.

9 §. *Domstolsbeslut om vårdnad om barn och umgängesrätt.* Paragrafen innehåller de alternativ som domstolen kan utnyttja när den avgör ärenden som gäller vårdnad om barn, boende och umgängesrätt. Avsikten är inte att med bestämmelsen ingripa i den gällande lagens princip

enligt vilken förteckningen över beslutsalternativen inte är uttömmande. Domstolen har stor rörelsefrihet när den prövar vilket arrangemang som är bäst för barnet.

Alternativen i *1 mom. 1 och 2 punkten* om att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt eller den ena föräldern ensam eller att vårdnaden vid sidan av eller i stället för föräldrarna anförtros en eller flera personer som har gett sitt samtycke till detta, motsvarar gällande lag. Det bör noteras att den person som förordnas till vårdnadshavare vid sidan av eller i stället för en förälder har samma rättigheter och skyldigheter som andra vårdnadshavare.

Momentets *3 punkt* innehåller en möjlighet, som motsvarar de bestämmelser som föreslås i 7 §, att separat besluta om att en förälder, som inte är barnets vårdnadshavare, eller någon annan person som har gett sitt samtycke till att rätt till upplysningar fastställs, har samma rätt som vårdnadshavaren att få sekretessbelagda uppgifter om barnet av myndigheter och privata tjänsteproducenter. Rätten till upplysningar kan vara allmän eller begränsad till att gälla endast vissa frågor. I fråga om tillämpningen av paragrafen hänvisas till motiveringen till 7 §.

Paragrafens *2 mom. 1—4 punkten* innehåller bestämmelser om barnets boende. De motsvarar till innehållet de bestämmelser som föreslås i 7 §. Det nya jämfört med nuläget är att domstolen kan fatta ett beslut om växelvist boende och att det kan bestämmas att barnet ska bo hos en extra vårdnadshavare. När det gäller tillämpningen av bestämmelserna hänvisas till det som har framförts i motiveringen till 7 §.

Paragrafens *2 mom. 5 punkt* innehåller en bestämmelse motsvarande gällande rätt om att domstolen kan besluta om umgängesrätten mellan barnet och en förälder.

Enligt paragrafens *3 mom.* kan vårdnaden i stället för föräldern eller föräldrarna anförtros en annan person om föräldrarna eller den ena av dem är vårdnadshavare för sitt barn. På samma sätt som i gällande lag krävs det då synnerligen vägande skäl med tanke på barnets bästa. Om barnet på grund av vårdnadshavarens död är utan vårdnadshavare och det förordnas någon annan vårdnadshavare för barnet i stället för föräldrarna, är det inte fråga om en sådan situation som avses i detta moment, och då tillämpas inte en sådan högre tröskel för förordnande av vårdnadshavare som förutsätts här.

Det föreslås att ordalydelsen i bestämmelsen ses över så att det uttryck som används är ”i stället för en förälder eller föräldrarna”. Detta beror på att alla barn inte har två föräldrar. Det är fråga om att anförtro vårdnaden till någon annan person i stället för en förälder när ingendera av föräldrarna kvarstår som barnets vårdnadshavare efter vårdnadsbeslutet. Om barnet har två föräldrar och vårdnaden om barnet anförtros en av dem och dessutom en annan person än en förälder, är det fråga om förordnande av en extra vårdnadshavare.

Paragrafens *4 mom.* om bestämmande av arbetsfördelningen mellan vårdnadshavaren motsvarar gällande lag.

Gällande 9 § 3 mom. innehåller en bestämmelse av allmän natur enligt vilken domstolen vid behov kan ge föreskrifter om vårdnadshavarens uppgifter, rättigheter och skyldigheter. Denna bestämmelse ska enligt förslaget inte stå kvar i lagen, eftersom domstolen enligt en i rättspraxis vedertagen uppfattning inte ska ta ställning till sådana frågor gällande innehållet i vårdnaden om barnet som ingår i vårdnadshavarnas beslutanderätt. Därför har bestämmelsen veterligen inte tillämpats i praktiken.

Den hänvisning till 10 och 11 § som finns i slutet av gällande 9 § har strukits i syfte att undvika upprepning, eftersom bestämmelser om beslut som gäller vårdnad om barn och umgäng-

esrätt ingår såväl i 9 § som i 9 a—9 d § i den föreslagna lagen. Domstolens skyldighet att vid beslutsfattandet beakta bestämmelserna i 10 och 11 § framgår direkt av dessa paragrafer.

9 a §. *Närmare förordnanden om växelvist boende och umgängesrätt.* Paragrafen är ny, men dess innehåll motsvarar delvis gällande rätt.

Paragrafens 1 mom. motsvarar den sista meningen i gällande 9 § 3 mom. Det föreslås emellertid att det tas in en hänvisning till växelvist boende, dvs. att domstolen när den fattar beslut om växelvist boende ska bestämma närmare om de villkor som ska gälla för det växelvisa boendet. Med detta avses förordnanden t.ex. om när barnet i samband med växelvist boende förflyttar sig från den ena föräldern till den andra och hos vilken förälder barnet visats under semestrar och helger. I fråga om innehållet i förordnandena hänvisas till motiveringen till 7 § 1 mom.

I 2 mom. föreslås det en bestämmelse enligt vilken domstolen när den prövar ett beslut om växelvist boende på eget initiativ till behandling ska ta upp vilken betydelse beslutet har för barnets bostad enligt lagen om hemkommun. I fråga om motiveringen hänvisas till motiveringen till 7 b § 2 mom. Det slutliga beslutet om bostad enligt lagen om hemkommun fattas av magistraten, men i lagen om hemkommun fästs avseende också vid personens egen åsikt. I den andra meningen i momentet föreslås det därför bli föreskrivet att domstolen när den fattar beslut om växelvist boende vid behov ska bestämma vilketdera hemmet som ska anmälas som barnets officiella bostad. Om vårdnadshavarna efter det att de informerats om systemet inte är oense om detta, behövs inget separat förordnande.

I 3 mom. föreslås det nya bestämmelser enligt vilken domstolen vid behov kan bestämma hur ansvaret för de transporter och resekostnader som föranleds av det växelvisa boendet eller umgängesrätten ska fördela sig mellan de delaktiga.

Den första meningen i momentet motsvarar i sak den bestämmelse som föreslås i 7 b §. En redogörelse för bestämmelsens innehåll ges i motiveringen till 7 b §. Med delaktiga avses i bestämmelsen utöver barnets föräldrar också en extra vårdnadshavare i en sådan situation då det bestäms att barnet ska bo växelvis å ena sidan hos föräldrarna eller den ena föräldern och å andra sidan hos den extra vårdnadshavaren. Den extra vårdnadshavaren kan alltså som en del av arrangemanget med växelvist boende åläggas att ansvara för transporterna eller resekostnaderna, även om han eller hon inte är underhållsskyldig gentemot barnet.

Enligt den senare meningen i momentet ska domstolen när den prövar ansvarsfördelningen beakta de delaktigas förmåga att svara för transporterna eller kostnaderna samt övriga omständigheter. De principer som iakttas vid bestämmande av underhållsstöd kan i tillämpliga delar iakttas vid prövningen. Om domstolen i samband med ett ärende om vårdnad och umgängesrätt också behandlar ett yrkande som gäller underhållsstöd, har domstolen i allmänhet tillgång till en heltäckande utredning om föräldrarnas underhållsförmåga. Dessa uppgifter kan beaktas också när fördelningen av kostnadsansvaret prövas med stöd av den föreliggande bestämmelsen.

Övriga omständigheter kan beaktas vid prövningen t.ex. så att ansvaret för högre resekostnader i första hand bärs av den som fattat ett beslut som lett till att kostnaderna för umgänget stigit. Om t.ex. den ena föräldern flyttar långt från barnets boningsort, kan det i princip anses rimligt att den föräldern ansvarar för en större del av de extra kostnader som detta medför.

9 b §. *Stöttat och övervakat umgänge samt övervakade byten.* I syfte att skapa klarhet i rättsläget föreslås det att det tas in en paragraf där det föreskrivs att umgänget ska ske som stöttat umgänge eller övervakat umgänge. Paragrafen kompletterar och preciserar de grundläggande

bestämmelserna i 7 a och 9 § om avtal eller beslut om umgängesrätt. De föreslagna bestämmelserna främjar genomförandet av artikel 31.2 i Istanbulkonventionen.

När domstolen prövar om ett förordnande om stöttat eller övervakat umgänge eller övervakade byten ska utfärdas ska den utöver de förutsättningar som anges i denna paragraf beakta barnets bästa samt barnets önskemål och åsikter på det sätt som föreskrivs i 10 och 11 §. I enlighet med 8 § 3 mom. gäller samma skyldighet för socialnämnden när den prövar om avtalet kan fastställas.

I den föreslagna paragrafen används begreppen stöttat umgänge, övervakat umgänge och övervakat byte i samma betydelse som i 27 § i socialvårdslagen.

Med stöttat umgänge avses umgänge som sker med medverkan av en i 27 § i socialvårdslagen avsedd övervakare. Dennes medverkan är dock till sin natur inte lika intensiv som vid övervakat umgänge. Vid stöttat umgänge står övervakaren till förfogande medan umgänget varar, men han eller hon behöver inte hela tiden vara i samma utrymme som barnet och föräldern. Övervakaren sörjer för när umgänget inleds och avslutas och följer situationen. Behovet av stöd kan variera från fall till fall, och det stöd som hänförs sig till umgänget kan i enlighet med det bestämmas separat i varje enskilt fall.

Med övervakat umgänge avses i bestämmelsen umgänge som en i 27 § i socialvårdslagen avsedd övervakare kontinuerligt följer för att säkerställa att umgänget avlöper på ett för barnet tryggt och även i övrigt lämpligt sätt och att barnet inte utan tillstånd förs bort från umgängetstillfället. Den person som övervakar umgängetstillfället ska under hela umgänget befinna sig i samma utrymme som barnet och föräldern eller på annat sätt kontinuerligt kunna se och höra barnet och föräldern.

Vid övervakade byten inleds och avslutas umgängetstillfället under övervakning. En i 27 § i socialvårdslagen avsedd övervakare ser till att barnet i enlighet med avtalet eller beslutet överlämnas från den ena föräldern till den andra. Det kan avtalas att övervakat byte ordnas i situationer då det egentliga umgänget sker på normalt sätt hos den förälder som barnet har rätt att träffa, men att de situationer då barnet ska hämtas eller återlämnas kännetecknas av problem, såsom tvister eller hot om våld som är till skada för barnet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om de förutsättningar under vilka det kan fastställas att umgänget ska ske som stöttat umgänge eller övervakat umgänge eller att bytena ska ske under övervakning. Förutsättningarna gäller såväl det avtal mellan föräldrarna som ska fastställas av socialnämnden (*1 mom.*) som domstolens beslut (*2 mom.*). Med domstolens beslut avses såväl ett slutligt beslut som ett interimistiskt förordnande. En förutsättning är att stöd eller övervakning behövs av grundad anledning med tanke på barnets bästa. Dessutom kan övervakat umgänge fastställas endast om stöttat umgänge eller övervakade byten inte räcker för att trygga barnets bästa.

Som grundad anledning med tanke på barnets bästa är t.ex. ett behov att garantera barnets säkerhet under umgängetstillfällena eller avvärja ett hot om egenmäktigt omhändertagande av barn eller bortförande av barn. För att barnets säkerhet ska garanteras kan det finnas behov att ordna umgänget som stöttat eller övervakat t.ex. när den förälder som träffar barnet har uppträtt våldsamt eller hotfullt mot barnet tidigare och det finns risk för att beteendet upprepar sig. En grund för stöttat eller övervakat umgänge kan också vara att barnets psykiska säkerhet äventyras. Barnet kan t.ex. vara ängsligt av den anledningen att barnet har sett umgängets föräldern utsätta den andra föräldern för våld.

För att barnets säkerhet ska garanteras under umgängestillfällena kan det behövas stöd eller övervakning också t.ex. när den förälder som träffar barnet till följd av mentala problem eller missbruksproblem är oförmögen att svara för barnets säkerhet och välbefinnande under umgängestillfällena. Som ett exempel på behov av stöd eller övervakning kan nämnas en situation då föräldern tidigare upprepade gånger sagt sådant till barnet som kan äventyra barnets hälsa och utveckling.

För att barnets psykiska säkerhet ska kunna garanteras under umgängestillfällena kan det finnas behov att ordna umgänget som stöttat eller övervakat också t.ex. i sådana situationer då det inte förekommit kontakt mellan barnet och föräldern innan umgängesrätten fastställdes, antingen så att de aldrig tidigare träffats eller åtminstone inte på en väldigt lång tid. I synnerhet om barnet är väldigt litet kan det behövas en utomstående persons medverkan under umgänget i början, tills barnet har bekantat sig med och kunnat etablera ett förtroendefullt förhållande med den förälder som barnet har rätt att träffa. I de fall som avses nu är det troligen i regel tillräckligt att umgänget sker som stöttat för att barnets bästa ska tryggas.

Behovet av stöd eller övervakning ska bedömas från fall till fall utifrån den utredning som presenterats. När saken bedöms ska det också tas hänsyn till att i de fall då barnets säkerhet under umgängestillfällena är allvarligt hotad, räcker övervakning inte nödvändigtvis till för att trygga barnets bästa. I sådana exceptionella fall kan umgängesrätt inte fastställas alls innan hotet har avvägrats (HD 2007:71, punkt 5).

Med egenmäktigt omhändertagande av barn och bortförande av barn avses gärningar som är straffbara enligt 25 kap. 5 och 5 a § i strafflagen (37/1889). I varje enskilt fall gäller det att utifrån den utredning som lämnats bedöma huruvida hotet om egenmäktigt omhändertagande av barn eller bortförande av barn är så verkligt och betydande att umgänget måste genomföras som stöttat eller övervakat för att hotet ska avvägras.

Eftersom i synnerhet övervakat umgänge innebär ett avsevärt ingrepp i skyddet för barnets och föräldrarnas privatliv och familjeliv, ska övervakat umgänge ses som ett sistahandsalternativ. Det ska tillgripas endast om stöttat umgänge eller övervakade byten inte räcker för att trygga barnets bästa. Denna centrala princip framgår av sista meningen i 1 mom.

När det avtalas eller bestäms att umgänget ska vara stöttat eller övervakat eller att bytena ska ske under övervakning, bör det samtidigt avtalas eller bestämmas tillräckligt detaljerat om tidpunkt, längd och andra villkor för umgänget. Såsom konstaterats ovan, är barnets bästa det viktigaste kriteriet när det avtalas eller ges ett förordnande om stöttat eller övervakat umgänge eller övervakade byten. Barnets bästa ska beaktas bl.a. när det fattas beslut om umgängets längd. Det ska då tas hänsyn till att i synnerhet övervakat umgänge kräver mycket resurser av barnet beroende på de särskilda umgängesförhållandena. Situationen är krävande också för barnets förälder och den person som övervakar umgänget. När villkoren för umgänget avtalas eller bestäms ska det också tas hänsyn till i vilken omfattning socialväsendet i praktiken kan tillhandahålla stöd och övervakning.

I lagen föreslås det inte en på förhand angiven tidsfrist för hur länge avtalet eller beslutet är i kraft. En eventuell övergång t.ex. från stöttat umgänge till normalt umgänge ska således anges från fall till fall i avtalet eller beslutet. Av kravet att stöd eller övervakning ska behövas av grundad anledning med tanke på barnets bästa följer också att stöttat eller övervakat umgänge eller övervakade byten inte får fortsättas längre än nödvändigt.

Om det när avtalet ingås eller beslutet fattas tillräckligt tillförlitligt kan förutsägas när behovet av stöd eller övervakning upphör, kan det redan från början avtalas eller bestämmas också om när stödet eller övervakningen upphör och normalt umgänge tar vid. Om förutsägelserna visar

sig felaktiga t.ex. av den anledningen att det stöttade eller övervakade umgänget varit förenat med allvarliga problem, kan avtalet eller beslutet med stöd av 12 § ändras så att stödet eller övervakningen fortsätter längre än vad som ursprungligen avtalats eller beslutats. Vid behov är det möjligt att ändra avtalet eller beslutet också så att stödet eller övervakningen avvecklas snabbare än vad som ursprungligen antogs.

Om det i avtalet eller beslutet om stöttat eller övervakat umgänge inte tillräckligt tillförlitligt kan förutsägas när behovet av stöd eller övervakning upphör, blir man tvungen att avtala eller besluta att det stöttade eller övervakade umgänget ska gälla tills vidare. Ett sådant avtal eller beslut kan med stöd av 12 § ändras i det skede då det kommer fram att behovet av stöd eller övervakning har förändrats eller upphört.

Av kravet att övervakat umgänge kan fastställas endast om stöttat umgänge eller övervakade byten inte räcker för att trygga barnets bästa följer också att övergången från övervakat umgänge till stöttat umgänge eller övervakade byten bör ske så snabbt som möjligt, om inte en övergång från övervakat umgänge direkt till normalt umgänge är möjlig. Även en sådan övergång kan genomföras som en stegvis övergång som skrivs in i det ursprungliga avtalet eller beslutet eller senare genom ett nytt avtal eller beslut.

Det är förenligt med barnets bästa att han eller hon i möjligaste mån på förhand vet om umgänget kommer att ordnas. Den förälder hos vilken barnet bor måste i praktiken se till att barnet är närvarande vid det stöttade eller övervakade umgänget. Det krävs också specialåtgärder av socialväsendet i kommunen för att stöd eller övervakning ska ordnas. Av dessa skäl är det möjligt att vid behov i det av socialnämnden fastställda avtalet eller i domstolens beslut kräva att föräldern på förhand bekräftar att han eller hon kommer att träffa barnet vid ett visst umgängestillfälle.

När det i ett ärende om umgänesrätt blir aktuellt med ett förordnande som avses i 2 mom., ska domstolen i regel med stöd av 16 § inhämta en utredning av socialnämnden. I begäran om utredning ska domstolen då specificera att utredning behövs särskilt om huruvida det behöver bestämmas att umgänget ska vara stöttat eller övervakat. I begäran om utredning är det dessutom på sin plats att be socialnämnden ge sin synpunkt på det ändamålsenligaste sättet att bestämma om detaljerna i eventuellt stöttat eller övervakat umgänge med beaktande av barnets bästa och de stöd- och övervakningstjänster som kommunen ordnar.

I 3 mom. föreskrivs det om domstolens möjlighet att som förutsättning för övervakat umgänge bestämma att den förälder som barnet har rätt att träffa ska överlåta sitt giltiga pass och ett sådant giltigt pass för barnet som föräldern innehar samt övriga resedokument till övervakaren för den tid umgänget varar, om det finns grundad anledning att befara att barnet olovligen kan föras bort från landet. Grundad anledning att befara olovligt bortförande av barnet från landet kan anses föreligga t.ex. när den förälder som barnet har rätt att träffa har nära anknytning till en främmande stat och den föräldern tidigare har försökt eller hotat att föra barnet dit utan den andra förälderns samtycke.

Paragrafens 4 mom. innehåller en informativ hänvisning till socialvårdslagen där det i 27 § föreskrivs om ordnande av stöttat och övervakat umgänge samt övervakade byten som socialservice.

9 c §. Barnets rätt att träffa en annan person än sin förälder. Paragrafen är ny. Det föreslås bestämmelser om barnets rätt att träffa och hålla kontakt med någon annan person än sin förälder.

Syftet med den umgängesrätt som avses i paragrafen är att trygga rätt för barnet att upprätthålla ett positivt och nära förhållande med en sådan för barnet nära person hos vilken barnet inte bor. Behovet att fastställa umgängesrätten ska alltid bedömas framför allt enligt vad som är bäst för barnet.

Till den i paragrafen avsedda umgängesrätten hör att barnet tidvis får vistas hos en person som står barnet särskilt nära eller träffa denna person på något annat ställe eller hålla kontakt med personen på något annat sätt. De närmare detaljerna vid umgänget eller andra kontakter bestäms separat i varje enskilt fall.

Enligt den första meningen i 1 mom. kan det för barnet fastställas rätt att träffa en person som står barnet särskilt nära. En förutsättning är att barnet med denna person har ett etablerat förhållande som kan jämföras med förhållandet mellan ett barn och en förälder. Enligt den senare meningen i momentet fastställs en sådan umgängesrätt genom ett domstolsbeslut.

För att umgängesrätt ska fastställas ska det alltså mellan barnet och personen i fråga finnas ett etablerat och speciellt nära förhållande som kan jämföras med förhållandet mellan ett barn och en förälder. Definitionen av en person som står barnet särskilt nära är snäv: den täcker endast situationer då det är fråga om ett förhållande som de facto kan jämföras med föräldraskap. För att ett i bestämmelsen avsett förhållande ska uppstå fordras ett långvarigt och nära umgänge, vanligen så att personen i fråga bott i samma hushåll som barnet och dagligen deltagit i barnets vård och uppfostran under den tiden. Ett sådant förhållande kan i vissa fall uppstå t.ex. med en far- eller morförälder eller en fosterförälder som bott i samma hushåll eller med föräldrarnas make eller sambo som senare skilt sig från barnets förälder. Exempelvis enbart släktskap eller den omständigheten att barnet avhämtas dagligen från daghem eller skola utgör inte en tillräcklig grund för att fastställa ett avtal om umgängesrätt.

Vid tillämpningen av bestämmelsen är det befogat att också beakta artikel 8 om skydd för familjelivet i den europeiska människorättskonventionen och praxis vid tolkning av den (t.ex. Europeiska människorättsdomstolens dom i målet *Kopf och Liberda mot Österrike* 17.1.2012).

När domstolen prövar om en i denna paragraf avsedd umgängesrätt kan fastställas ska den beakta barnets bästa samt barnets önskemål och åsikt på det sätt som föreskrivs i 10 och 11 §. I synnerhet i fråga om litet äldre barn bör det läggas stor vikt vid huruvida barnet självt anser personen i fråga stå barnet särskilt nära och huruvida barnet vill träffa personen regelbundet. Domstolen kan vid behov inhämta utredning hos socialnämnden med stöd av 16 §.

En ansökan till domstol för fastställelse av en i denna paragraf avsedd umgängesrätt kan i enlighet med 14 § göras av föräldrarna gemensamt, den ena föräldern, barnets vårdnadshavare och socialnämnden samt av den person som önskar att en sådan umgängesrätt fastställs mellan sig och barnet. Barnets föräldrar och vårdnadshavare samt den för vilken det eventuellt redan tidigare har fastställts umgängesrätt enligt 9 c §, ska ges tillfälle att bli hörda med anledning av ansökan i enlighet med 15 §. Om ansökan gäller fastställelse av en i denna paragraf avsedd umgängesrätt, ska också den person som barnet enligt ansökan ska ha rätt att träffa ges tillfälle att bli hörd, om han eller hon inte själv är sökande.

I 2 mom. konstateras att när en i denna paragraf avsedd umgängesrätt fastställs och tillgodoses, tillämpas i övrigt vad som föreskrivs om umgängesrätten mellan ett barn och barnets förälder. Innehållet i umgängesrätten och verkställigheten motsvarar i princip sådan umgängesrätt som fastställs i förhållande till barnets förälder. Exempelvis den i lagens 2 § 2 mom. föreskrivna skyldigheten för en förälder att medverka till att umgängesrätten tillgodoses och undvika allt som kan inverka skadligt på förhållandet mellan barnet och den andra föräldern utsträcks således också till förhållandet mellan föräldern och den person som det med stöd av 9 c § har fast-

ställts rätt för barnet att träffa. Som konstateras ovan i detaljmotiveringen till 5 a § är dessutom en i 9 c § avsedd person skyldig att informera om en planerad flyttning, om planerna försvårar vårdnaden om barnet och tillgodoseendet av umgängesrätten.

När en i denna paragraf avsedd umgängesrätt fastställs i domstol tillämpas bestämmelsen i 9 a § 1 mom. om domstolens skyldighet att vid beslut om umgängesrätt bestämma närmare om villkoren för umgänget och rätten att hålla barnet hos sig. Det kan dessutom fastställas att umgänget i enlighet med 9 b § ska ske som stöttat umgänge eller övervakat umgänge.

På en person som avses i denna paragraf tillämpas också bestämmelserna i 9 a § 3 mom. om ansvaret för de transporter eller resekostnader som föranleds av tillgodoseendet av umgängesrätten. Den personen kan alltså som en del av umgängesarrangemangen åläggas att ansvara för transporterna eller resekostnaderna, även om han eller hon inte är underhållsskyldig gentemot barnet.

På verkställighet av umgängesrätten tillämpas verkställighetslagen.

9 d §. Tryggande av umgängesrätt. I paragrafen föreslås det bestämmelser om tryggande av umgängesrätt vid vite. I de situationer som avses i paragrafen kan vite föreläggas i samma beslut där umgängesrätten fastställs.

Vite för att tillgodose umgängesrätten kan föreläggas endast om det på basis av tidigare agerande hos den förälder eller vårdnadshavare hos vilken barnet bor finns anledning att befara att han eller hon inte frivilligt kommer att iaktta beslutet om umgängesrätt. Som exempel kan nämnas en situation då denna förälder eller vårdnadshavare utan godtagbart skäl har underlåtit att iaktta ett interimistiskt förordnande om umgängesrätt eller annars inte har tillåtit umgänge innan beslutet meddelades. Möjligheten att förelägga vite gäller umgängesrätt som fastställs mellan såväl barnet och föräldern som mellan barnet och en i 9 c § avsedd person som står barnet nära.

Endast en domstol kan förelägga vite. Föreläggande av vite förutsätter att vite har yrkats och den förälder eller vårdnadshavare som bor med barnet har getts tillfälle att bli hörd med anledning av yrkandet. Om det med beaktande av de omständigheter som kommit fram i saken förefaller vara förenligt med barnets bästa att vite föreläggs, kan domstolen genom processledning fästa de delaktigas uppmärksamhet vid den möjlighet som anges i denna paragraf och höra sig för om vitesföreläggande yrkas.

Möjligheten att förelägga vite gäller endast domstolens slutliga beslut; ett interimistiskt förordnande om umgängesrätt ska inte kunna förenas med vite. Vitesföreläggande ska inte kunna ingå i ett av socialnämnden fastställt avtal om umgängesrätt. Vitesföreläggande är inte heller möjligt vid sådan i 3 a kap. avsedd förlikning som fastställs vid medling i vårdnads- och umgängestvister i domstol. Av det skäl som nämns i den allmänna motiveringen kan ett beslut om växelvist boende inte förenas med vite.

På föreläggande av vite tillämpas i övrigt 18, 20 och 28 § i verkställighetslagen. Vite föreläggs därmed till ett fast belopp och endast av särskilda skäl som löpande. Ett beslut om vitesföreläggande är i enlighet med 28 i verkställighetslagen i princip verkställbart genast.

Underlåtenhet att tillgodose umgängesrätt enligt beslutet leder inte omedelbart till att vitet förfaller till betalning, utan det ska separat yrkas betalning av vitet med stöd av verkställighetslagen. En bestämmelse om detta finns i 2 mom. I enlighet med hänvisningen i 26 § i verkställighetslagen tillämpas lagen om verkställighet av böter (672/2002) på indrivning av vite som dömts ut.

10 §. *Avgörande av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt.* Paragrafen innehåller bestämmelser om grunderna för avgörande av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt. Det föreslås att lagens nuvarande grunder kompletteras. Bestämmelserna i paragrafen gäller såväl socialnämnden när det prövar om ett avtal kan fastställas som domstolen när den prövar ett avgörande.

Enligt *1 mom.* ska ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt avgöras framför allt enligt vad som är bäst för barnet. Bestämmelsen motsvarar gällande rätt och utgör en ledande princip när ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt avgörs. Lagen grundar sig enligt förslaget fortfarande på principen att avgörandena träffas individuellt utgående från prövning från fall till fall. Enligt vad som konstaterats i den allmänna kommentaren nr 14 från FN:s kommitté för barnets rättigheter kan barnets bästa stå i konflikt med andra personers intressen eller rättigheter, t.ex. föräldrars intressen och rättigheter. Eventuella konflikter måste lösas från fall till fall genom att alla parter intressen omsorgsfullt vägs mot varandra och en lämplig kompromiss nås. Om harmonisering inte är möjlig, ska myndigheter väga samtliga berörda rättigheter. Större vikt måste vid denna prövning fästas vid vad som bäst gagnar barnet.

Det föreslås att den senare delen av *1 mom.* preciseras så att det vid avgörandet ska fästas särskilt avseende vid hur de i *1* och *2 §* angivna målen för vårdnaden och umgängesrätten bäst kan uppnås i framtiden. Syftet är att framhäva att det vid avgörandet ska fästas avseende vid alla de mål för vårdnad och umgängesrätt om vilka det föreskrivs i *1* och *2 §* och bedöma vilket avgörande som helhet bäst tryggar uppnåendet av målen i framtiden. När avgörande träffas ska det således i enlighet med vad som sagts ovan i motiveringen till *1 §* bl.a. fästas avseende vid skyldigheten i *1 § 2 mom.* att skydda barnet mot våld. Vad som avses med våld har behandlats i motiveringen till *1 § 2 mom.*

Paragrafens *2 mom.* gäller prövning i ett ärende om val av vårdnadsform. Enligt bestämmelsen ska det när avgörande träffas om huruvida vårdnaden om barnet ska anförtröas båda föräldrarna gemensamt eller den ena av dem, utöver vad som föreskrivs i *1 mom.* fästas särskilt avseende vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov framför sina inbördes konflikter. Syftet med bestämmelsen är att framhäva att en viktig egenskap hos vårdnadshavaren är förmåga att i första hand ta sikte på barnets bästa och barnets behov, även om det finns konflikter mellan föräldrarna. Tecken på sådan förmåga är en central faktor när det prövas huruvida det är förenligt med barnets intresse att vården anförtröas båda föräldrarna gemensamt eller den ena av dem.

Förmåga att sätta barnets behov framför föräldrarnas inbördes konflikter kan i praktiken visas t.ex. genom att föräldrarna trots sina tvister kan kommunicera sinsemellan i frågor som gäller vårdnaden om barnet.

Det föreslagna *3 mom.* gäller prövning vid avgörande av barnets boende och umgängesrätten. Enligt bestämmelsen ska det då utöver vad som föreskrivs i *1 mom.* fästas särskilt avseende vid barnets ålder och utvecklingsnivå, barnets karaktär och anlag, eventuella särskilda behov hos barnet, avståndet mellan föräldrarnas bostäder samt föräldrarnas förmåga att tillsammans ta ansvar i frågor som gäller barnet. Dessa omständigheter ska beaktas vid prövning av om det ska bestämmas att barnet ska bo hos någondera föräldern eller växelvis hos vardera. Samma omständigheter ska beaktas också när det prövas hur umgängesrätten ska avgöras för att vara till barnets bästa.

Enligt forskarna behöver ett barn ständig omsorg i synnerhet under sina två första levnadsår. Med tanke på ett litet barns utveckling är det viktigt att de mänskliga relationerna och livsmiljön är bestående. Under barnets känsliga utvecklingsfas rekommenderas inte långvarigt växel-

vist boende, t.ex. byte varje vecka, för alldeles små barn, åtminstone inte för barn under tre år. Det måste också tas hänsyn till att alla barn inte utvecklas enligt sin ålder.

När boende- och umgängesarrangemang prövas ska också barnets individuella behov och anlag beaktas. För en del barn passar det bra att byta boende t.ex. varannan vecka, medan andra barn kan vara känsligare, vara ängsliga inför förändringar och uppleva sådana arrangemang som mycket stressande.

Också avståndet mellan föräldrarnas bostäder är av betydelse när umgänge och växelvist boende övervägs. Korta avstånd gör att det växelvisa boendet ur barnets synvinkel utfaller bättre än långa avstånd. Vid växelvist boende ska barnets livsrum i princip kvarstå oförändrat så att barnet oberoende av boningsort kan gå i samma daghem eller skola.

I synnerhet växelvist boende kräver god förmåga från föräldrarnas sida att tillsammans ta ansvar i frågor som gäller barnet. Om samarbetet mellan föräldrarna inte fungerar, är det risk för att det ansvar som föräldrarna ska bära utan grund överförs på barnet.

Paragrafens 4 mom. motsvarar i sak det nuvarande 10 § 2 mom. Om det kommer fram att barnets åsikt skiljer sig från det föräldrarna kommit överens om, kan det finnas skäl att anta att avgörandet inte är förenligt med barnets bästa.

11 §. Utredande av barnets åsikt. Paragrafen innehåller bestämmelser om utredande av barnets önskemål och åsikt och beaktande av dem. Paragrafen motsvarar 11 § i den gällande lagen med den skillnaden att de förutsättningar som begränsar skyldigheten att utreda barnets åsikt har strukits 1 mom. Det innebär att barnets önskemål och åsikt alltid ska utredas i den utsträckning det med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt. Bestämmelsen förutsätter åtminstone att föräldrarna diskuterar vårdnaden om barnet och umgängesrätten med barnet och förmedlar information om barnets åsikt till den socialnämnd som fastställer avtalet eller till domstolen.

Den första meningen i 2 mom. motsvarar gällande lag. Enligt den ska barnets åsikt utredas på ett finkänsligt sätt och med beaktande av barnets utvecklingsnivå. Bestämmelsen förutsätter bl.a. att den plats där barnet hörs är så barnvänlig som möjligt. Det språk som används vid hörandet ska också motsvara barnets ålder och utvecklingsnivå. När det gäller barn med funktionsnedsättning ska det vid behov sörjas för tolkning eller hjälpmedel.

Det föreslås att momentet kompletteras med en bestämmelse enligt vilken den person som utreder barnets åsikt ska berätta för barnet om syftet med samtalet och om det pågående förfarandet. När samtalet inleds ska det förklaras för barnet hur barnets åsikt inverkar på saken, liksom att beslutsfattandet i saken inte faller på barnet.

Bestämmelser om utredande av barnets åsikt finns dessutom i 8 § 3 mom. när det är fråga om fastställelse av avtal hos socialnämnden, i 15 a § när det är fråga om hörande av barnet i domstol samt i 16 § när det är fråga om inhämtande av utredning av socialnämnden.

11 a §. Beslut om vårdnaden om barn och umgängesrätt medan barnet är omhändertaget. Paragrafen är ny. Dess syfte är att tillsammans med de ändringar som föreslås i 46 § i barnskyddslagen (417/2007) skapa klarhet i förhållandet mellan avgöranden enligt denna lag och ett beslut om omhändertagande av barn.

Utgångspunkten är att föräldrarna även medan barnet är omhändertaget kan avtala om barnets boende och umgängesrätten utöver om vårdnaden om barnet. Likaså är en allmän domstol under omhändertagandet behörig att fatta beslut om vårdnaden om barnet, umgängesrätt och in-

tressebevakning. Paragrafens första mening innehåller en hänvisning av informativ karaktär till 46 § i barnskyddslagen. Å andra sidan finns det situationer då det på grund av omhändertagandet är onödigt med tanke på barnets bästa att få ett nytt avgörande om vårdnaden om barnet och umgängesrätt. Med stöd av den andra meningen i momentet kan socialnämnden då lämna avtalet utan fastställelse och domstolen avslå ansökan.

När ett barn har omhändertagits är det enligt 45 § i barnskyddslagen det organ som ansvarar för socialvården som beslutar om barnets vistelseort samt vård, uppfostran och tillsyn, den övriga omsorgen om barnet samt om sådan undervisning och hälsovård som behövs för att förverkliga dessa. Socialmyndigheten har rätt att besluta också om begränsning av kontakten mellan ett omhändertaget barn och dess föräldrar samt övriga barnet närstående personer. Ett av socialnämnden fastställt avtal eller ett avgörande av allmän domstol i dessa ärenden inverkar således inte direkt på omhändertagandet eller dess innehåll, vilket fastställs i 2 mom. i paragrafen.

Enligt vad som konstaterats i avgörandet HD 2011:59 kan dock barnets intresse kräva att dessa ärenden avgörs medan barnet är omhändertaget. Om det finns planer på att snart avsluta omhändertagandet, krävs det information om de kommande rättsliga arrangemangen för att det ska vara möjligt att förbereda sig för tiden efter omhändertagandet. Myndigheten blir således i varje enskilt fall tvungen att bedöma om det är förenligt med barnets bästa att meddela ett avgörande om vårdnaden om barnet eller om det är för tidigt eller ur barnets synvinkel rentav skadligt att pröva de yrkanden som framställts. Ett avgörande som gäller vårdnaden om barnet är av betydelse när det gäller de frågor där vårdnadshavaren trots omhändertagandet har beslutanderätt. Vårdnadshavaren har även under ett omhändertagande rätt att besluta bl.a. om barnets medborgarskap, religion och namn.

Om det till domstolen inlämnats en ansökan om vårdnad om barn eller umgängesrätt medan barnet är omhändertaget, krävs det att domstolen och barnskyddsmyndigheten utbyter information för att barnets situation ska kunna utredas. Domstolen kan begära en sådan i 16 § avsedd utredning av socialnämnden huruvida det i ärendet finns förutsättningar att meddela ett beslut t.ex. om barnets boende. Om ett ärende om omhändertagande av barnet är anhängigt i förvaltningsdomstolen samtidigt som ett ärende om vårdnaden om barnet och umgängesrätt behandlas i allmän domstol, är det ändamålsenligt att dessa domstolar utbyter information om behandlingsskedena.

En allmän domstol har rätt att få uppgifter om barnets situation också direkt av socialmyndigheten. Bestämmelser om domstolens rätt att få uppgifter om barnet av socialmyndigheterna finns i 18 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). I 3 mom. ingår en informativ hänvisning till den paragrafen.

14 §. *Anhängiggörande och rätt att föra talan.* Det föreslås att paragrafen ändras till följd av de nya bestämmelser som föreslås i 7, 9 och 9 c §.

Paragrafens 1 och 2 mom. motsvarar gällande lag. Enligt de föreslagna bestämmelserna ska barnet självt inte få inleda ett ärende som gäller vårdnad eller umgängesrätt. Detta motsvarar den gällande lagen och rättspraxis (HD 2012:95). För barnet kan det således inte heller förordnas en intressebevakare som inleder ärendet på barnets vägnar.

Paragrafens 3 mom. innehåller nya bestämmelser. I momentet föreslås det för det första en bestämmelse enligt vilken ett ärende får inledas, utöver av de aktörer som avses i 1 och 2 mom., också av en sådan annan person än en förälder för vilken det på det sätt som avses i 7 § 2 mom. 2 punkten eller 9 § 1 mom. 3 punkten har fastställts rätt att få sekretessbelagda uppgifter om barnet. Denna person får göra en ansökan som gäller ändring av en fastställd rätt till

upplysningar. Med ändring av rätten till upplysningar avses i bestämmelsen såväl innehållsmässiga ändringar i en tidigare fastställd rätt till upplysningar som slopandet av rätten till upplysningar.

En förälder, som inte är vårdnadshavare för barnet, ska även i fortsättningen med stöd av 1 mom. ha rätt att göra en ansökan där föräldern yrkar rätt för sig själv att få sekretessbelagda uppgifter om barnet. Någon annan person än barnets förälder är däremot inte berättigad att själv göra en ansökan om fastställelse av rätt till upplysningar. Efter det att en sådan rätt till upplysningar fastställts, antingen på grundval av ett avtal som personen och föräldrarna ingått eller på grund av en ansökan som en i 1 eller 2 mom. nämnd person gjort, har personen i fråga med stöd av den föreslagna bestämmelsen alltså rätt att yrka att rätten till upplysningar ändras eller slopas.

Enligt den senare meningen i momentet har också en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära rätt att göra en ansökan. Att sökanden själv uppger sig vara närstående utgör en tillräcklig grund för rätten att inleda ärendet, men i ansökan ska det läggas fram en motivering för denna status. En sådan person får göra en ansökan där det yrkas att det fastställs rätt för barnet att träffa honom eller henne. Om barnet med stöd av ett domstolsbeslut har rätt att träffa en annan person än sin förälder, är denna person självfallet berättigad att göra också en ansökan om ändring av umgängesrätten med stöd av 12 §.

Paragrafens 4 mom. motsvarar 3 mom. i den gällande paragrafen. Det föreskrivs där om en möjlighet att framställa ett yrkande på underhållsbidrag i samband med ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt. I dessa situationer behandlas också ett yrkande på underhållsbidrag på det sätt som föreskrivs om behandling av ansökningsärenden, och ärendet kan även i fråga om underhållsbidraget avgöras genom ett beslut, om motparten inte svarar. Underhållsansvaret och grunderna för bestämmande av underhållsbidrag bestäms enligt lagen om underhåll för barn (704/1975).

14 a §. Avslag på ansökan i skriftligt förfarande. Paragrafen är ny. Den hänför sig till 12 §, där det föreskrivs om förutsättningarna för ändring av ett avtal som fastställts av socialnämnden och av en domstols beslut. En förutsättning för att ett avgörande ska ändras är att förhållandena ändrats efter det att avtalet fastställdes eller beslut gavs eller då anledning härtill annars föreligger. Enligt den föreslagna paragrafen ska ansökan avslås i ett skriftligt förfarande, om det är uppenbart att det inte finns förutsättningar för att ändra avtalet eller beslutet.

Ett beslut om att avslå ansökan kan fattas utan att den andra föräldern eller någon annan delaktig ges tillfälle att avge ett skriftligt yttrande med anledning av ansökan, om förutsättningarna för avslag kan konstateras direkt på basis av ansökan. Det finns dock inget hinder för att tingsrätten begär ett yttrande och avslår ansökan i ett skriftligt förfarande först efter det att en delaktig gett ett skriftligt yttrande. Om det i ett skriftligt yttrande med anledning av ansökan har framförts omständigheter som inverkar på avgörandet av ärendet, ska tingsrätten i syfte att iaktta principen om hörande ytterligare begära ett skriftligt yrkande av sökanden med anledning av motpartens yttrande innan ansökan kan avslås i ett skriftligt förfarande.

Enligt bestämmelsen ska domstolen vid sin bedömning av om det är uppenbart att det inte finns förutsättningar för ändring av avtalet eller beslutet, beakta tidigare avgöranden som gjorts på tjänstens vägnar i fråga om vårdnaden om barnet och umgängesrätt, utöver ansökan och det yttrande som eventuellt getts med anledning av den. Den största betydelsen har då det avtal eller det beslut som det yrkas ändring i enligt ansökan. Dessutom ska domstolen beakta beslut som gäller verkställighet av avtalet eller beslutet, om sådana har fattats. Om ändring av avtalet eller beslutet har sökts även tidigare utan resultat, ska domstolen när den bedömer en ny ansökan fästa vikt också vid det beslut som fattats med anledning av en tidigare ansökan.

Domstolen kan på tjänstens vägnar få tillgång till de tidigare avgörandena, om de inte har fogats till ansökan eller det yttrande som getts med anledning av den.

Bestämmelsen avses bli tillämpad i en situation då ärendet redan minst en gång har avgjorts som ett stridigt ärende i rättegångsförfarande och domstolen har tagit ställning till invändningarna. Dessutom förutsätts det att förhållandena inte har förändrats efter det att avgörandet meddelades och att det inte heller annars finns anledning att ändra avgörandet. Bestämmelsen lämpar sig däremot i allmänhet inte i en situation då det arrangemang för vårdnad om barn och umgängesrätt som det yrkas ändringar i baserar sig på ett avtal som fastställts av socialnämnden eller vid medling i domstol med biträde av sakkunniga eller som har avgjorts i en rättegång på det sätt som de delaktiga avtalat om. Detta beror på att skälen till dessa avgöranden inte innehåller sådan information som gör det möjligt att bedöma om det finns anledning att ändra avgörandet.

Den föreslagna bestämmelsen enligt vilken en ansökan om ändring av ett avtal eller ett beslut som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt i klara fall ska avslås i ett skriftligt förfarande, ger domstolen rätt att avvika från de allmänna förfarandebestämmelser i rättegångsbalken som gäller behandling av ett ärende vid ett sammanträde. Bestämmelsen påminner till sin struktur om 5 kap. 6 § 2 mom. i rättegångsbalken enligt vilket domstolen har rätt att förkasta ett uppenbart ogrundat käromål. I den nu föreslagna bestämmelsen är det dock inte tänkt att förutsättningarna för avslag på ansökan ska tillämpas lika strikt. Avsikten är att förhindra upprepade tvistiga rättegångar mellan samma parter där det utifrån det skriftliga materialet är klart att det saknas förutsättningar för att ändra beslutet och att ansökan således inte kommer att ha framgång.

14 b §. Skyndsam behandling. Paragrafen är ny. Paragrafen innehåller bestämmelser om en allmän skyldighet att behandla ett ärende som gäller vårdnaden om barn eller umgängesrätt skyndsamt. I synnerhet med tanke på barnets bästa är det viktigt att ärenden som gäller vårdnaden om barn och umgängesrätt avgörs utan obefogat dröjsmål. Med uttrycket ”skyndsam behandling” vill man dock trygga en viss flexibilitet i behandlingen av ett ärende som gäller vårdnaden om barn och umgängesrätt. Att ett ärende avgörs så snabbt som möjligt är inte eftersträvarsvårt i alla situationer. I en del fall kan det vara i barnets intresse att under en tid efter det att ett interimistiskt förordnande utfärdats följa t.ex. om barnet anpassar sig till arrangemanget med växelvist boende, och fatta det slutliga beslutet i ärendet först efter några månaders uppföljning. För att behandlingen av ärendet ska kunna uppskjutas av en sådan orsak, måste dock alla delaktiga samtycka till det.

Den andra meningen ålägger tingsrätten att ordna sammanträdet utan obefogat dröjsmål när muntlig förhandling behövs. Det ska alltså ordnas muntlig förhandling i ärendet så snabbt som möjligt efter ansökan och svaromålet med anledning av den, och tidskrävande skriftväxling ska undvikas. Behövliga kompletteringar och t.ex. ställningstaganden till de nya yrkanden som framställts i svaromålet kan läggas fram också vid sammanträdet.

15 §. Hörande av delaktiga. Paragrafen motsvarar delvis den nuvarande 15 §, men det föreslås att bestämmelser om hörande av barnet för att utreda barnets åsikt tas in i en separat 15 a §. Paragrafens rubrik har ändrats så att den motsvarar det föreslagna innehållet.

Barnet är inte en delaktig som ska höras med anledning av ansökan med stöd av denna paragraf. För barnet kan det alltså inte heller förordnas en intressebevakare, som företräder barnet i ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt.

I 1 mom. föreskrivs det såsom för närvarande om en skyldighet att ge barnets föräldrar och vårdnadshavare tillfälle att bli hörda.

Det föreslagna 2 mom. innehåller nya bestämmelser som behövs på grund av de bestämmelser som föreslås i 7, 9 och 9 c §.

I 1 punkten i momentet föreskrivs det om domstolens skyldighet att ge en sådan person tillfälle att bli hörd för vilken det på det sätt som avses i 7 § 2 mom. 2 punkten och 9 § 1 mom. 3 punkten har fastställts rätt att få sekretessbelagda uppgifter om barnet. Tillfälle att bli hörd behöver dock ges endast när ansökan gäller ändring av denna rätt. Med ändring av rätten till upplysningar avses i bestämmelsen såväl innehållsmässiga ändringar i en tidigare fastställd rätt till upplysningar som slopandet av rätten till upplysningar.

I 2 punkten föreskrivs det om domstolens skyldighet att ge en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära tillfälle att bli hörd, om ansökan gäller fastställelse av en sådan umgängesrätt. Hörande behövs, om personen i fråga inte själv är sökande i ärendet. I 2 punkten föreskrivs det dessutom om en skyldighet att ge en sådan i 9 c § avsedd person tillfälle att bli hörd som det fastställts att barnet har rätt att träffa. Tillfälle att bli hörd behöver dock ges endast när det avgörande som ges i ärendet kan inverka på hur den fastställda umgängesrätten tillgodoses. Det kan vara fråga om en sådan situation t.ex. när det i ansökan yrkas ändring i en redan fastställd umgängesrätt, fastställelse av annan umgängesrätt eller ändring i hos vem barnet ska bo. Om ansökan endast gäller ändring i vårdnadshavarnas inbördes uppgiftsfördelning, har avgörandet i allmänhet ingen inverkan på umgängesrätten för en i 9 c § avsedd person, och ärendet kräver således inte att denna person hörs. Tillämpningen av motsvarande kriterium har behandlats också i motiveringen till 8 § 4 mom. 3 punkten.

Paragrafens 3 mom. motsvarar i fråga om sitt syfte gällande lag, men ordalydelsen i bestämmelsen har setts över. Enligt bestämmelsen behövs hörande inte, om delgivningen skulle behöva ske genom en kungörelse i den officiella tidningen.

15 a §. Hörande av barn i domstol. Paragrafen är ny. Den innehåller bestämmelser om hörandet av barnet i domstol i ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt. Den föreslagna paragrafens bestämmelser om hörande av barnet utgör specialbestämmelser i förhållande till bestämmelserna om bevisning i 17 kap. i rättegångsbalken.

Hörande av barnet personligen kan ske antingen i samband med en i 16 § avsedd utredning som görs av socialnämnden eller i domstol. Det finns inget hinder för att barnet vid behov hörs personligen i båda dessa sammanhang. Huvudregel är fortfarande att barnet hörs i samband med socialnämndens utredning. Tröskeln för att höra barnet personligen i domstol har dock sänkts jämfört med nuläget. Det kan vara ändamålsenligt att barnet hörs i domstol t.ex. när det gått en tid sedan barnet hörts av socialväsendet eller när omständigheterna sedan dess har förändrats. Ibland behövs en utredning enbart för att höra barnet. Då kan hörande av barnet i domstol vara ett lämpligare arrangemang för att utreda barnets åsikt än att begära en utredning.

I 1 mom. föreskrivs det om under vilka förutsättningar barnet kan höras personligen i domstol. Bestämmelsen motsvarar i fråga om ordalydelsen i tillämpliga delar 86 § 1 mom. i barnskyddslagen där det föreskrivs om hörande av barn i förvaltningsdomstolen. En förutsättning är att hörandet behövs för att ärendet ska kunna avgöras och barnet ber om det eller ger sitt samtycke till det. Barnet kan framställa en begäran om att höras personligen i domstol t.ex. i samband med en utredning av socialnämnden som avses i 16 §. Barnet kan framställa en begäran också direkt till domstolen eller via sina föräldrar. Om avsikten är att höra barnet på föräldrarnas begäran eller på domstolens eget initiativ, krävs barnets samtycke till hörandet.

För att ett barn under 12 år ska kunna höras personligen i domstol krävs det dock alltid att det är nödvändigt för att ärendet ska kunna avgöras och det bedöms att hörandet inte medför bety-

dande skada för barnet. Att ett barn under 12 år hörs personligen i domstol kan vara befogat t.ex. när ärendet gäller syskon, av vilka en del är äldre och en del yngre än 12 år. När barnet är äldre än 12 år kan personligt hörande i princip inte anses medföra betydande skada för barnet. Om det dock i ett enskilt fall kan bedömas att barnet åsamkas sådan skada, ska barnet inte höras personligen i domstol, även om han eller hon skulle ha fyllt 12 år.

I 2 mom. föreskrivs det om var och hur barnet kan höras. Bestämmelsen ger domstolen prövningsrätt när det gäller att ordna detaljerna kring hörandet på det sätt situationen kräver. Hörandet kan ske vid huvudförhandlingen eller på något annat sätt som domstolen prövar lämpligt. Hörandet av barnet kan ordnas t.ex. utanför domstolen under informella former så att barnet inte ska behöva spänna sig. För att skydda barnet eller för att utreda barnets självständiga åsikt kan barnet också höras så att endast en eller flera av domstolens ledamöter utöver barnet är närvarande vid hörandet, dvs. utan att de delaktiga eller deras biträden är närvarande. Vid hörandet ska dessutom 11 § om utredande av barnets åsikt beaktas. En redogörelse för tillämpningen av den paragrafen finns ovan i motiveringen till den.

I momentet föreskrivs det också om domstolens möjlighet att vid hörandet anlita ett sakkunnigbiträde som avses i 17 b §. Domstolen kan enligt prövning själv höra barnet i domstolen eller be en sakkunnig biträda vid hörandet. När behovet av biträde av en sakkunnig bedöms är det befogat att domstolen hör sig för om de delaktiga eventuellt har någon åsikt om saken, eftersom de har erfarenhet av hur barnet anpassar sig till olika situationer. Med tanke på hörandet kan sakkunnigbiträdet vid behov vara närvarande vid rättegången redan från ett tidigare skede av behandlingen för att biträdet ska ha möjlighet att sätta sig in i situationen, träffa barnets föräldrar och även i övrigt förbereda sig för hörandet. Sakkunnigbitrådets uppgift i dessa situationer är endast att biträda domaren i mötet med barnet och deltar inte i beslutsfattandet.

Hörandet av barnet får dokumenteras genom en ljudupptagning. Domstolen avgör om hörandet ska spelas in. Barnet ska informeras om att samtalet spelas in och att föräldrarna kan höra ljudupptagningen. Om hörandet av barnet inte spelas in, ska barnet informeras om att det han eller hon berättat för domstolen kan berättas för föräldrarna.

I 3 mom. föreskrivs det om genomförandet av principen om hörande i en situation då barnet har hörts i domstol. Om hörandet av barnet har dokumenterats genom en ljudupptagning, har de delaktiga rätt att höra ljudupptagningen. Om hörandet inte har spelats in eller om de delaktiga inte vill höra ljudupptagningen, ska domstolen muntligen redogöra för de omständigheter som kommit fram vid hörandet och som kan inverka på avgörandet av ärendet. De delaktiga ska också ges tillfälle att framföra sin åsikt om de omständigheter som kommit fram vid hörandet av barnet.

16 §. Inhämtande av utredning av socialnämnden. Det föreslås att 1 mom. preciseras så att domstolen vid behov ska inhämta utredning av socialnämnden. Det är fråga om att skriva in gällande praxis i lagen. Någon utredning behöver i allmänhet inte inhämtas t.ex. när det är fråga om att ändra detaljer i umgängesrätten. Samtidigt föreslås det att den sista meningen i det gällande momentet stryks som onödig där det sägs att utredning dock inte ska inhämtas, om det är uppenbart att ärendet kan avgöras utan sådan.

Utredning ska inhämtas hos socialnämnden i den kommun där barnet eller barnets föräldrar eller någon annan delaktig är bosatta. Med någon annan delaktig avses t.ex. en annan vårdnadshavare eller den som föreslagits bli vårdnadshavare samt en i 9 c § avsedd person. Enligt den gällande lagen inhämtas utredning i sista hand hos socialnämnden i den kommun där personen vistas. Om barnet eller en förälder har anknytning till utlandet, kan uppgifter om barnets förhållanden finnas tillgängliga också hos en utländsk myndighet. I sådana situationer kan dom-

stolen begära uppgifter om barnet från utlandet t.ex. via en centralmyndighet enligt 1996 års Haagkonvention eller Bryssel IIa-förordningen.

Som sista mening i momentet föreslås en bestämmelse enligt vilken domstolen när den begär utredning ska ange närmare i vilka frågor utredning särskilt behövs. En motsvarande bestämmelse i sak finns i 1 § i den gällande förordningen om vårdnad om barn och umgängesrätt. Genom en specificering kan socialmyndigheten snabbare sätta sig in i ärendet. Vidare förhindras att utredningen fördröjs av den anledningen att ärendet utreds onödigt mycket eller utanför det verkliga behovet. Så som lagutskottet konstaterat i sitt utlåtande LaUU 15/2005 rd, bidrar preciserade beställningar till en mer strukturerad utredningsprocess, eftersom den också klargör för barnets föräldrar vilka faktorer som domstolen fäster vikt vid. Enligt domstolens anvisningar kan en skraddarsydd utredning vara mycket kortfattad. När det t.ex. gäller en ansökan om extra vårdnadshavare kan domstolen behöva uppgifter endast om den person som föreslås bli extra vårdnadshavare. Domstolen kan också begära enbart en viss typs uppgifter om en delaktigs hälsotillstånd. Bestämmelsen hindrar inte att utredningen lyfter fram även andra omständigheter än den som domstolen uttryckligen begärt, om socialnämnden anser att dessa omständigheter är av betydelse för avgörandet av ärendet.

I 2 mom. anges syftet med utredningen. Enligt den föreslagna bestämmelsen är syftet med utredningen att ge domstolen uppgifter om familjens situation, barnets levnadsförhållanden och andra omständigheter som inverkar på avgörandet av ärendet. Med detta avses omständigheter som den som gör utredningen anser vara av betydelse när domstolen prövar om beslutet är förenligt med barnets bästa. Momentets andra mening om hjälp vid ingående av avtal motsvarar gällande lag.

Paragrafens 3 mom. är nytt. Där föreskrivs det om hörande av barnet när utredningen görs. Det samtal som förs med barnet utgör en central del av utredningen. Barnet ska i regel höras personligen, om det med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt och barnet samtycker till det. Barnet behöver inte höras, om det är uppenbart onödigt. En sådan situation kan uppkomma t.ex. när det i ärendet endast är fråga om en ändring av vårdnadsformen eller när domstolen har begärt utredning endast om snävt avgränsade frågor.

Barnets åsikter ska enligt vad som föreskrivs i 11 § utredas på ett finkänsligt sätt och med beaktande av barnets utvecklingsnivå. När utredningen görs ska det i synnerhet för ett äldre barn förklaras att han eller hon har möjlighet att bli hörd också direkt i domstol. Om barnet önskar bli hörd i domstol, ska detta skrivas in i utredningen.

Paragrafens 4 mom. är nytt. I momentet föreslås bestämmelser om tidsfrister för utredningsarbetet. Enligt den första meningen i momentet ska domstolen ange en tidsfrist för utredningen. Längden på tidsfristen ska prövas från fall till fall. Det är viktigt att domstolen då den anger tidsfristen är i kontakt med socialväsendet och beaktar de resurser som socialväsendet har till sitt förfogande. Om den ursprungliga tidsfristen visar sig otillräcklig, kan domstolen på socialnämndens begäran förlänga den. Alla faser i en enskild utredning ska utföras snabbt. Det är speciellt viktigt att utredningen påbörjas utan dröjsmål. Socialnämnden ska ta kontakt med föräldrarna, en vårdnadshavare eller den som föreslagits bli vårdnadshavare eller någon annan delaktig så snabbt som möjligt efter det att domstolens begäran om utredning har anlänt till socialnämnden.

Den andra meningen i momentet gäller situationer då domstolen anser att den utredning som domstolen fått är bristfällig eller att ytterligare utredning behövs. Domstolen kan då begära att den tidigare utredningen kompletteras eller begära ytterligare upplysningar. Bestämmelsen motsvarar 1 § 3 mom. i den gällande förordningen om vårdnad om barn och umgängesrätt.

Paragrafens 5 mom. motsvarar gällande lag. Ordalydelsen i bestämmelsen har setts över.

16 a §. Hörande av den som gjort utredningen. Paragrafen är ny. I paragrafen föreslås en bestämmelse om att den som gjort socialnämndens utredning ska höras muntligen i domstol. Om flera personer har varit med om att göra utredningen, avgörs det från fall till fall vem av dem som hörs.

Enligt 1 mom. 1 punkten ska domstolen kalla den som gjort utredningen för att höras, om domstolen anser det behövt för att utreda barnets bästa eller barnets åsikt eller av någon annan orsak. Att den som gjort utredningen hörs muntligen kan vara påkallat t.ex. när svaren på de frågor som ställts i domstolens begäran om utredning är oklara eller motstridiga. Hörande kan behövas också om de uppgifter som ges i utredningen fordrar en närmare förklaring eller om det annars önskas ytterligare uppgifter i den aktuella situationen.

En delaktig kan inte direkt kalla den som gjort utredningen för att höras i domstol, men kan framställa en begäran hos domstolen om att denne kallas för att bli hörd. Enligt 2 punkten ska domstolen på grund av begäran kalla den som gjort utredningen för att höras, om inte hörande är uppenbart onödigt.

Den föreslagna paragrafen innebär att ställningen för den som gjort utredningen ändras vid rättegången. Den som gjort utredningen kan i framtiden inte höras som sådant vittne eller sådan sakkunnig som avses i 17 kap. i rättegångsbalken, utan som en i denna lag särskilt angiven person som ska höras. Lagstiftningen innehåller också andra specialbestämmelser om en sådan processuell ställning för delaktiga i rättegången som avviker från 17 kap. i rättegångsbalken. När bestämmelserna i 17 kap. i rättegångsbalken reviderades, slopades kategorin personer som ska höras, vilka tidigare avsågs i 17 kap. 18 §, men det hade ingen betydelse för specialbestämmelser utanför 17 kap. i rättegångsbalken (RP 46/2014 rd, LaUB 19/2014 rd s. 22).

Enligt 2 mom. tillämpas i fråga om kallelse av den som gjort utredningen vad som i 17 kap. 41 och 42 § i rättegångsbalken föreskrivs om kallelse av sakkunnig. Bestämmelsen innebär bl.a. att den som gjort utredningen kan kallas vid vite.

Den som ska höras har inte rätt att få arvode eller kostnadsersättning av statsmedel eller av delaktiga för att han eller hon finner sig för att höras. Att infinna sig för att höras ingår i tjänsteuppdraget för den som gjort utredningen, och det är kommunen i fråga som står för kostnaderna. Kommunen svarar för resekostnader eller andra kostnader som eventuellt åsamkas den som ska höras även i det fall att den personen inte längre är anställd hos kommunen när ärendet behandlas i domstol.

17 §. Interimistiska förordnanden. Paragrafen motsvarar i huvudsak den gällande lagen. Enligt förslaget ska ordalydelsen i 1 mom. preciseras. När ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt är anhängigt vid domstol, kan domstolen enligt bestämmelsen interimistiskt bestämma om barnets boende och om umgängesrätten. Ett interimistiskt förordnande kan ges bl.a. om att barnet ska bo växelvis hos vardera föräldern samt om vem som ansvarar för transporter och kostnader i samband med umgängesrätten. Ett interimistiskt förordnande kan ges också om att umgänget ska ske som stöttat umgänge eller övervakat umgänge samt att bytena ska vara övervakade. Ett vitesföreläggande enligt 9 d § kan dock inte ges som ett interimistiskt förordnande. Ett vitesföreläggande kan med stöd av paragrafen i fråga fogas endast till det slutliga beslutet. För klarhetens skull konstateras detta i andra meningen i 1 mom.

Det föreslås att det till paragrafen fogas en möjlighet att ge ett interimistiskt förordnande också om den rätt till upplysningar som avses i 9 § 1 mom. 3 punkten. Ett sådant förordnande, liksom ett interimistiskt förordnande om vårdnaden om barnet, förutsätter dock särskilda skäl.

Ett särskilt skäl för att ge ett interimistiskt förordnande om rätt till upplysningar kan t.ex. vara att föräldern är orolig för sitt barns hälsotillstånd och inte har fått uppgifter om hälsotillståndet.

I den sista meningen i momentet konstateras det att ett interimistiskt förordnande kan ges utan att de personer som nämns i 15 § blir hörda, om ärendet inte tål dröjsmål. Exempel på detta kan vara en brådsakande situation då barnet olovligen håller på att föras bort från landet eller då barnet redan olovligen har förts bort från landet och det skulle vara mycket tidskrävande att nå motparten för att höra honom eller henne.

Paragrafens 2 mom. är nytt. Det ska där föreskrivas om en möjlighet att i samband med ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt ge ett interimistiskt förordnande om underhållsbidrag som ska betalas till barnet. En motsvarande bestämmelse om meddelande av ett interimistiskt förordnande om underhållsbidrag i ett ärende som gäller äktenskapsskillnad och samlevnadens upphörande finns i 31 § 2 mom. i äktenskapslagen (234/1929). Det föreslås att en bestämmelse om meddelande av ett interimistiskt förordnande i ett underhållsbidragsärende tas in också i lagen om underhåll för barn.

Ett interimistiskt förordnande om underhållsbidrag kan ges, om det behövs för att trygga barnets underhåll. Ett sådant behov kan föreligga t.ex. när det tar så lång tid att utreda de omständigheter som inverkar på föräldrarnas underhållsförmåga att barnets underhåll måste tryggas under den tiden. Ett interimistiskt förordnande kan behövas också av den anledningen att barnets rätt till underhållsstöd fordrar ett domstolsbeslut eller ett av socialmyndigheten fastställt beslut om underhållsbidrag.

Paragrafens 3 och 4 mom. motsvarar 2 och 3 mom. i den gällande paragrafen.

17 b §. Ordnan­de av sakkunnigtjänster. De ändringar som görs i paragrafen beror på att domstolen enligt den föreslagna 15 a § ska kunna anlita ett i denna paragraf avsett sakkunnigbiträde vid hörandet av barnet.

Det föreslås att 1 mom. ändras så att kommunens skyldighet att se till att tingsrätten har tillgång till ett tillräckligt antal sakkunnigbiträde också ska omfatta biträdande när barnet hörs. Avsikten är att samma sakkunnigbiträden kan anlitas både vid medling och som biträde vid hörandet av barnet.

Paragrafens 2 mom. är nytt. Det ska där föreskrivas om en möjlighet för hovrätten och högsta domstolen att anlita ett i 1 mom. avsett sakkunnigbiträde vid hörandet av barnet.

17 d §. Ersättning för sakkunnigtjänster. De ändringar som görs i paragrafen beror på att sakkunnigbiträden enligt den föreslagna 15 a § ska kunna anlitas vid hörandet av barnet.

39 §. Hörande av barnet. Paragrafens 1 mom. motsvarar gällande lag.

De hänvisningar till bestämmelserna om hörandet av barnet som finns i 2 mom. har uppdaterats. Den andra meningen i momentet motsvarar den bestämmelse som för närvarande finns i 6 § i förordningen om vårdnad om barn och umgängesrätt.

Den bestämmelse i 3 mom. i den gällande paragrafen enligt vilken domstolen ska uppmana socialnämnden att lämna utredningen skyndsamt, ska enligt förslaget strykas. Bestämmelsen blir onödig till följd av de ändringar som föreslås i 16 §.

41 §. Rättshjälp och kostnaderna för återlämnande. Rubriken för paragrafen och ordalydelsen i 1 mom. har ändrats för att överensstämja med terminologin i rättshjälpslagen (257/2002). Paragrafens 2 och 3 mom. motsvarar gällande lag.

49 §. Bemyndigande att utfärda förordning. Det föreslås att det nuvarande innehållet i paragrafen ersätts med ett nytt bemyndigande att utfärda förordning.

I den föreslagna paragrafen uppräknas mer detaljerat än tidigare vilka frågor som kan regleras närmare genom förordning av statsrådet. Genom förordning kan det utfärdas närmare bestämmelser i första hand om de uppgifter som socialnämnden har enligt lagen. Med detta avses bl.a. uppgiften att fastställa ett avtal som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt samt att göra en utredning för rättegången. Genom förordning av statsrådet kan det såsom för närvarande utfärdas närmare bestämmelser om centralmyndighetens uppgifter samt om handlingar som ska bifogas en ansökan om återlämnande av barn eller erkännande eller verkställighet av ett beslut som meddelats i en främmande stat.

Den möjlighet som finns i det nuvarande 2 mom., dvs. att genom förordning föreskriva om att bestämmelserna om återlämnande av barn kan utvidgas till att gälla också barn som inte är bosatta i en stat som har tillträtt Haagkonventionen, har inte utnyttjats. Det anses inte heller finnas något skäl till en sådan i framtiden, och någon motsvarande bestämmelse ingår därför inte i förslaget.

Det bemyndigande som finns i det nuvarande 3 mom. har utnyttjats så att det i förordningens 4 § har föreskrivits att sökanden, oberoende av inkomster och utan ersättningsskyldighet, ska beviljas rättshjälp i ett ärende som gäller umgängesrätt, när en ansökan om återlämnande av barn har avslagits. Bestämmelsen har dock tillämpats väldigt litet och även förlorat sin betydelse på grund av att Europeiska unionens regelverk senare trätt i kraft. Den bestämmelse som finns i 4 § i förordningen ska enligt förslaget inte bibehållas.

1.2 Lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt

1 §. Tillämpningsområde. Det föreslås att paragrafens 1 mom. kompletteras på grund av de bestämmelser om växelvist boende som föreslagits i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Enligt definitionen i början av momentet avses med beslut i denna lag domstolens beslut och interimistiska förordnanden. Ordalydelsen i den andra meningen har därför förenklats.

Det föreslås att det i momentet tas in en bestämmelse enligt vilken verkställighetslagens bestämmelser om verkställighet av beslut beträffande umgängesrätt ska iakttas också vid verkställighet av domstolens beslut om växelvist boende. Av paragrafens 2 mom. följer att ett av socialnämnden fastställt avtal om växelvist boende jämföras med ett domstolsbeslut.

Om det har bestämts att barnet ska bo växelvis hos vardera föräldern eller hos den ena föräldern och en annan vårdnadshavare, är vem som helst av dem berättigad att ansöka om verkställighet av avtalet eller beslutet. Verktällighet kan sökas i en situation då en förälder eller någon annan vårdnadshavare inte har återlämnat barnet i enlighet med avtalet eller beslutet till den förälder eller vårdnadshavare som är sökande.

Det är möjligt att som en del av villkoren för växelvist boende avtala eller bestämma att barnet medan det bor hos den ena föräldern har rätt att träffa den andra föräldern. Ett avtal eller ett beslut är verkställbart också till den del det innehåller villkor om sådant umgänge som infaller under perioderna med växelvist boende. Verktälligheten sker också till denna del med iakttag-

gande av bestämmelserna om verkställighet av beslut som gäller umgängesrätt. I sådana situationer söks verkställighet av den förälder som barnet inte har fått träffa på det sätt som anges i avtalet eller beslutet.

Att växelvist boende jämställs med umgängesrätt när bestämmelserna i verkställighetslagen tillämpas innebär också att domstolen i enlighet med 13 § i verkställighetslagen kan precisera eller ändra villkoren för det växelvisa boendet. På växelvist boende tillämpas också bestämmelsen i 16 § om att ett beslut vid behov kan verkställas vid vite och endast av synnerligen vägande skäl så att det bestäms att barnet ska hämtas.

2 §. Beaktande av barnets vilja. Paragrafen innehåller bestämmelser om beaktande av barnets vilja när barnet motsätter sig verkställighet. Det föreslås att ett nytt 2 mom. fogas till paragrafen.

Den föreslagna bestämmelsen kompletterar 1 mom. som utgår från barnets självbestämmanderätt. Avsikten är att skapa klarhet i de omständigheter som ska beaktas när motståndet bedöms. Om barnet anses vara så utvecklat att avseende kan fästas vid dess vilja, och barnet motsätter sig verkställighet, ska myndigheten bedöma om detta är ett hinder för verkställighet. Vid bedömningen ska det framför allt fästas avseende vid de motiveringar barnet ger för att det motsätter sig. Barnets motstånd ska vara motiverat och tyda på att barnet har kunnat överväga saken noggrant. Utöver detta ska myndigheten försäkra sig om att barnets åsikt är självständig, dvs. att barnet inte har övertalats, manipulerats eller påverkats på något annat osakligt sätt.

Barnets självbestämmanderätt ska beaktas i alla skeden av verkställighetsförfarandet, också vid hämtning. Vid bedömning av huruvida barnet är så utvecklat att avseende kan fästas vid dess åsikt och huruvida barnets motstånd hindrar verkställighet, ska utmätningsmannen beakta medlarens uppfattning om saken, vilket framgår av medlingsrapporten, liksom även skälen till det domstolsbeslut som ska verkställas.

Om barnet, som enligt medlaren är tillräckligt utvecklat, inte har motsatt sig verkställighet enligt medlingsrapporten, men det vid hämtning framgår att barnet motsätter sig verkställighet, ska barnets självbestämmanderätt respekteras. Till självbestämmanderätten hör att barnet har rätt att ändra åsikt och detta är möjligt ännu vid hämtningen. Om barnet till medlaren i tingsrätten uttryckt sin vilja att träffa den andra föräldern eller att bo hos denne, ska det noggrant utredas huruvida barnet motsätter sig själva hämtningssituationen eller att bege sig till den andra föräldern. Barnets åsikt ska säkras under lugna former helst med en sakkunnigs hjälp så att det blir säkerställt att barnet ändrat åsikt.

11 §. Hörande av barn i domstol. Det föreslås att paragrafen ändras i fråga om den hänvisning som finns där.

18 §. Föreläggande av vite. Den finska språkdräkten i 1 mom. ändras i fråga om valutan.

1.3 Lagen om underhåll för barn

4 §. Det föreslås att paragrafens 1 mom. ändras på grund av de bestämmelser om växelvist boende som föreslås i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Momentets 1 punkt innehåller en bestämmelse, som även för närvarande ingår i 1 mom., om att det kan fastställas att underhållsbidrag ska betalas till barnet, om en förälder inte på annat sätt sörjer för barnets underhåll. Med detta avses oftast situationer då barnet bor på någon annanstans än hos sin förälder eller sina föräldrar. En sådan skyldighet kan uppstå även när bar-

nets föräldrar bor i samma hushåll, men den ena av dem inte på något sätt deltar i barnets underhåll.

Momentets 2 punkt innehåller en bestämmelse, som även för närvarande ingår i 1 mom., om att det kan fastställas att underhållsbidrag ska betalas om barnet inte varaktigt bor tillsammans med föräldern. Med boende avses en sådan boendelösning som avses i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt, dvs. föräldrarnas huvudsakliga ansvar för den faktiska vården av barnet. Om barnet enligt ett avtal eller ett beslut ska bo hos den ena föräldern och den andra föräldern har umgängesrätt, kan det bestämmas att den sistnämnda föräldern ska betala underhållsbidrag till barnet.

Momentets 3 punkt är ny och preciserar att det kan fastställas att underhållsbidrag ska betalas till barnet också när barnet bor växelvis hos vardera föräldern.

Vid växelvist boende kan det fastställas att underhållsbidrag ska betalas till barnet t.ex. när den ena föräldern har större förmåga att svara för barnets underhåll än den andra. Enligt lagens 2 § svarar föräldrarna efter sin förmåga för barnets underhåll. Den förälder som har större underhållsförmåga kan följaktligen åläggas att betala underhållsbidrag till barnet, även om vardera föräldern turvis i lika stor utsträckning sörjer för barnets underhåll i vardagen och de även annars betalar en lika stor andel av de kostnader som förorsakas av barnets underhåll.

Vid växelvist boende kan det dock finnas behov att fastställa att underhållsbidrag ska betalas till barnet, även om föräldrarnas underhållsförmåga är lika stor. En sådan situation kan uppkomma bl.a. när den ena föräldern betalar en större andel av de kostnader som förorsakas av barnets underhåll, t.ex. genom att ensam betala barnets dagvårdsavgifter. För att kostnaderna för barnets underhåll ska jämnas ut, kan då den andra föräldern åläggas att betala underhållsbidrag.

Justitieministeriet publicerade 2007 en anvisning för bedömning av storleken på underhållsbidrag för barn (Justitieministeriets publikation 2007:3). Anvisningens syfte är framför allt att klarlägga vilka olika faktorer som bör beaktas när underhållsbidrag räknas ut och vilken vikt som kan läggas vid varje enskild faktor. De beräkningsformler och exempel som ges i anvisningen har utarbetats med tanke på de underhållssituationer som var typiska vid tidpunkten i fråga. I anvisningen har det inte tagits hänsyn till de bestämmelser om växelvist boende som föreslås nu, enligt vilka det blir möjligt att avtala eller bestämma att barnet ska bo växelvis lika eller nästan lika mycket hos vardera föräldern. Exempelvis de avdrag för att ha barnet hos sig som anges i anvisningen lämpar sig inte som sådana för växelvist boende. Av den anledningen kan anvisningen i dessa situationer iakttagas endast i tillämpliga delar.

Paragrafens 2 mom. motsvarar gällande lag.

5 §. Det föreslås att paragrafens 1 mom. kompletteras på grund av den bestämmelse om jäv för vårdnadshavare som föreslås i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Enligt bestämmelsen om jäv får en vårdnadshavare inte företräda barnet om motparten är någon annan som är vårdnadshavare för barnet. Enligt 5 § i lagen om underhåll för barn företräds ett minderårigt barn av sin vårdnadshavare i angelägenheter som rör underhållsbidrag. Motpart är barnets förälder, som också kan vara vårdnadshavare. Enligt den tredje mening som enligt förslaget ska tas in i momentet får barnets vårdnadshavare företräda barnet i angelägenheter som rör underhållsbidrag också när motparten är barnets andra vårdnadshavare, om barnet bor hos någondera föräldern. Bestämmelsen utgör ett undantag från principen om samarbete mellan vårdnadshavarna. I rättspraxis och i den juridiska litteraturen har det inte ansetts uppstå jäv i sådana situationer. Det har inte ansetts uppstå jäv heller när endast den ena av föräldrarna är vårdnadshavare för barnet, om underhållsbidraget kommer till den vårdnadshavares hushåll

som företräder barnet. Om barnet däremot har placerats utom hemmet, kan det finnas risk för att solidariteten mellan föräldrarna går före barnets bästa. Då kan det behövas en ställföreträdare för intressebevakaren att företräda barnet.

14 §. Paragrafens *1 mom.* motsvarar gällande lag.

Det föreslås att ordalydelsen i *2 mom.* moderniseras med beaktande av att ett yrkande på underhållsbidrag enligt 14 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt kan framställas också i samband med ett ärende som gäller umgängesrätt och att ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt för närvarande anhängiggörs genom ansökan och inte genom talan.

14 a §. Paragrafen är ny. Det föreslås att en möjlighet att ge ett interimistiskt förordnande i samband med ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt tas in i 17 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt på det sätt som anförts ovan. Av detta följer att en bestämmelse om detta ska tas in också i lagen om underhåll för barn.

Enligt *1 mom.* är en förutsättning för att ett interimistiskt förordnande ska ges att det behövs för att trygga barnets underhåll. En sådan situation kan föreligga t.ex. när det tar så lång tid att utreda de omständigheter som inverkar på föräldrarnas underhållsförmåga att barnets underhåll måste tryggas under den tiden.

Det är inte möjligt att ge ett interimistiskt förordnande om underhållsbidrag utan att motparten hörs.

I *2 mom.* fastställs den allmänna princip enligt vilken ändring inte får sökas i ett interimistiskt förordnande. Förbudet att söka ändring gäller också det beslut genom vilket begäran om ett interimistiskt förordnande har avslagits.

I *3 mom.* föreskrivs det om hur länge ett interimistiskt förordnande är i kraft. Ett interimistiskt förordnande förfaller automatiskt när domstolen fattar ett slutligt beslut i ett ärende om underhållsbidrag.

1.4 Lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar

10 §. *Ärenden som gäller barns ställning och rättigheter.* Det föreslås att *1 mom.* i paragrafen kompletteras. Enligt den sista meningen i momentet åläggs domstolen att beakta bestämmelserna i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt när den prövar om en förlikning kan stadfästas. För tydlighetens skull och på grund av sakens betydelse förslås det emellertid en uttrycklig bestämmelse om att barnets åsikt ska beaktas.

Vid medling i domstol i ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt tillämpas på hörande av barnet och på utredning av barnets önskemål och åsikt vad som föreskrivs i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Av betydelse vid medling i domstol är 10 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Enligt den paragrafen ska ett ärende avgöras i överensstämmelse med vad föräldrarna avtalar, om det inte finns skäl att anta att avgörandet skulle strida mot barnets bästa. Enligt den föreslagna ändringen av 11 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt ska barnets önskemål och åsikt utredas i alla ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt, och alltså också i ärenden som leder till förlikning, i den utsträckning som det med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt. När föräldrarna är ense om hur barnets angelägenheter ska skötas, får barnet sin röst hörd i första hand via föräldrarna. Föräldrarna ska samtala med barnet om saken och ta hänsyn till barnets åsikt och önskemål när de förhandlar om förlikning. Domstolen ska för sin del försäkra sig om att föräldrarna har utrett barnets åsikt.

I enlighet med den 15 a § som föreslås i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt kan barnet höras personligen i domstol. Paragrafen tillämpas också på hörande av barn vid medling i domstol. Också vid medling i domstol är det i princip möjligt att begära en i 16 § i den lagen avsedd utredning av socialnämnden och höra barnet i samband med den. Det är dock i praktiken sällsynt i dessa situationer på grund av tidsåtgången.

1.5 Rättegångsbalken

10 kap. Om forum i tvistemål

13 §. Det föreslås att paragrafen preciseras. Till bestämmelsen om forum fogas en ny mening enligt vilken ett ärende som gäller vårdnad om syskon eller umgängesrätt kan prövas för alla syskons del av den tingsrätt inom vars domkrets någon av dem har sin hemvist eller sin vanliga vistelseort. Bestämmelsen kan tillämpas också på halvsyskon.

Om barnet på basis av ett avtal eller beslut om växelvist boende bor lika mycket eller nästan lika mycket på två platser, kan barnet ha två i denna paragraf avsedda vistelseorter. Om dessa vistelseorter befinner sig inom olika tingsrätters domkretsar, är vilken tingsrätt som helst behörig att pröva ärendet.

12 kap. Om parterna

4 a §. Det föreslås att *1 mom.* i paragrafen preciseras. Till följd av den bestämmelse om jäv för vårdnadshavare som föreslås i 5 b § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt, föreslås det här en hänvisning till vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare.

En sådan annan laglig företrädare för parten som avses i paragrafen är t.ex. en företrädare som förordnas för ett barn utan vårdnadshavare med stöd av 39 § i lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel (746/2011). Paragrafen gäller inte lagliga företrädare för bolag eller andra juridiska personer.

Paragrafens *2 mom.* motsvarar gällande lag.

17 kap. Om bevisning

12 §. Det föreslås att den hänvisning till lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt som finns i *1 mom.* ändras på grund av de ändringar som föreslås i 16 § i den lagen så att hänvisningen hänför sig till rätt moment.

1.6 Förvaltningsprocesslagen

19 a §. *Förordnande av intressebevakare för rättegång.* Det föreslås att paragrafens *1 mom.* ändras på samma sätt som 12 kap. 4 a § i rättegångsbalken.

Paragrafens *2 mom.* motsvarar gällande lag.

1.7 Äktenskapslagen

23 a §. Det föreslås att hänvisningarna i paragrafen uppdateras. De bestämmelser om skyldighet att iaktta sekretess för en medlare i familjeärenden som funnits i socialvårdslagen (710/1982) upphävdes genom lagen 813/2000. I samband med det stiftades lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). Innehållet i 56—58 § i socialvårdsla-

gen togs in i 15, 20 och 29 § i den lagen. Det föreslås att hänvisningarna till socialvårdslagen ändras i enlighet med det till motsvarande paragrafer i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Som sista mening i paragrafen föreslås för tydlighets skull en bestämmelse enligt vilken medlaren inte har rätt att inhämta uppgifter om familjen av andra myndigheter utan samtycke av parterna. Bestämmelsen motsvarar i sak gällande rätt.

1.8 Adoptionslagen

63 §. *Inhämtande av utredning, hörande av barnet och interimistiska förordnanden.* Paragrafens 1 mom. motsvarar gällande lag.

Hänvisningarna i 2 mom. har ändrats på grund av de nya bestämmelser om hörande av barn, tidsfristen för och komplettering av utredning samt hörande av den som gjort utredningen som föreslås i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Dessa bestämmelser ska tillämpas också i ärenden som hänför sig till adoption.

95 §. *Företrädande av barn som ska adopteras.* Paragrafens 1 mom. motsvarar gällande lag.

Hänvisningarna i 2 mom. har kompletterats på grund av de ändringar som föreslås i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

1.9 Lagen om förmyndarverksamhet

11 §. Det föreslås att hänvisningen i 1 mom. preciseras så att det också hänvisas till 32 § 4 och 5 mom., som vid en tidigare lagändring av misstag fallit bort.

Paragrafens 2 mom. motsvarar gällande lag.

1.10 Religionsfrihetslagen

3 §. *Medlemskap i ett religionssamfund.* Det föreslås att 2 mom. uppdateras på grund av de ändringar som föreslås i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

1.11 Barnskyddslagen

46 §. *Beslut om vårdnaden om barn och umgängesrätt under den tid omhändertagandet varar.* Det föreslås att rubriken för paragrafen och ordalydelsen i 1 mom. ändras för att klargöra att alla i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt föreskrivna möjligheter att ordna vårdnaden om barnet, dess boende och umgängesrätten är möjliga också under den tid omhändertagandet varar. En redogörelse för tillämpningen av bestämmelsen i allmän domstol finns ovan i motiveringen till 11 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

1.12 Lagen om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn samt om tillämpning av konventionen

10 §. *Utlåtande i ärende om umgängesrätt.* Paragrafens 1 och 3 mom. motsvarar gällande lag.

Det föreslås att hänvisningen i 2 mom. till den upphävda bestämmelsen i socialvårdslagen ändras så att den socialnämnd som är behörig att lämna det i paragrafen avsedda utlåtandet bestäms utgående från personens hemkommun.

2 Ikraftträdande

De lagar som denna proposition gäller föreslås träda i kraft tidigast vid samma tidpunkt som moderskapslagen, som träder i kraft den 1 april 2019.

I 1 mom. i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i det lagförslag som gäller ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt finns det en sedvanlig ikraftträdandebestämmelse.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelsens 2 mom. gäller en situation då en man före ikraftträdandet av denna lag har erkänt sitt faderskap före barnets födelse. Det föreslagna 6 a § 1 mom. ska inte tillämpas på en sådan situation. Det att faderskapet erkänns på förhand och att faderskapet fastställs utifrån det, medför således inte direkt med stöd av lagen en ställning som vårdnadshavare för barnets far. Även efter det att lagen trätt i kraft ska ställningen som vårdnadshavare i dessa situationer bestämmas med stöd av de nu gällande bestämmelserna. Övergångsbestämmelsen har skrivits med antagandet att de föreslagna lagarna träder i kraft samtidigt som moderskapslagen. Om den föreslagna ändringen av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt träder i kraft först efter ikraftträdandet av moderskapslagen, måste övergångsbestämmelsen ändras så att det i den utöver erkännande av faderskap på förhand också beaktas erkännande av moderskap på förhand.

I ikraftträdande- och övergångsbestämmelsens 3 mom. föreskrivs det om en situation då ett ärende som gäller ändring av ett avtal eller beslut har blivit anhängigt i domstol före ikraftträdandet av denna lag. Den nya 14 a § om avslag på ansökan i skriftligt förfarande ska inte tillämpas på dessa situationer.

Till övriga delar kan de föreslagna bestämmelserna tillämpas genast efter ikraftträdandet av lagen också på ärenden som är anhängiga vid domstol när lagen träder i kraft. Följaktligen kan t.ex. de nya bestämmelserna om växelvist boende tillämpas också på ärenden som har blivit anhängiga före ikraftträdandet. Om det i ett ärende som har blivit anhängigt före ikraftträdandet av lagen t.ex. har yrkats att det ska fastställas en mycket omfattande umgängesrätt, ska domstolen samtala med de delaktiga om huruvida de med anledning av de nya bestämmelserna vill ändra yrkandet och yrka att det utfärdas ett förordnande om växelvist boende.

Ikraftträdande förutsätter att det reserveras tillräckligt med tid för verkställighetsåtgärder. Exempel på sådana är genomförande av behövliga tekniska ändringar i befolkningsdatasystemet och andra informationssystem, revidering av de blanketter som används i avtal samt information och utbildning om lagstiftningsändringarna.

3 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

De bestämmelser som föreslås i propositionen förbättrar de i grundlagen föreskrivna grundläggande rättigheterna för barn. Propositionen är av betydelse också särskilt med tanke på konventionen om barnets rättigheter och den europeiska människorättskonventionen.

I propositionen fullgörs skyldigheten enligt artikel 3 i konventionen om barnets rättigheter, dvs. att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata välfärdsinstitutioner eller domstolar. Barnets bästa utgör den grundläggande principen också i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. En precisering föreslås i fråga om lagens 10 § om avgörande av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt, så att barnets bästa beaktas bättre än för närvarande.

Enligt förslaget ska det i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt tas in uttryckliga bestämmelser om att barnet ska skyddas mot våld och att detta ska beaktas när vårdnaden om barnet och umgängesrätten avgörs. Lagen föreslås också få bestämmelser om stöttat umgänge eller övervakat umgänge. Genom bestämmelserna skyddas barnet på det sätt som förutsätts i artikel 19 i konventionen om barnets rättigheter och i artikel 31 i Istanbulkonventionen.

Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn bemötas som jämlika individer och ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Även i artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter finns det en bestämmelse om att barnet har rätt att höras och uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet. Dessa rättigheter stärks på många sätt i propositionen, bl.a. genom en precisering av att föräldrarna är skyldiga att fästa avseende vid barnets åsikt när de fattar beslut. I lagförslaget föreslås det också en skärpning av bestämmelsen om utredande av barnets åsikt så att barnets åsikt ska utredas också när ärendet är ostridigt.

Genom propositionen preciseras bestämmelserna om hörandet av barnet hos barnatillsyningsmannen, när socialnämndens gör sin utredning och i domstol. Enligt de föreslagna bestämmelserna ska barnet höras alltid när det med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt. För att barnet ska kunna höras personligen i domstol föreslås det dock i 15 a § en åldersgräns på 12 år. Ett barn under 12 år kan höras i domstol endast om det är nödvändigt för att ärendet ska kunna avgöras och det bedöms att hörandet inte medför betydande skada för barnet. Syftet med den föreslagna åldersgränsen är att trygga barnets bästa. Bestämmelsen inskränker inte på barnets rätt att bli hörd, eftersom ett barn som inte har fyllt 12 år i första hand ska höras i samband med den utredning som socialnämnden gör.

Genom de förslag som främjar och tryggar tillgodoseendet av umgängesrätten tillgodoses den rätt som anges i artikel 9 i konventionen om barnets rättigheter, dvs. rätten för ett barn som är skilt från den ena av eller bägge föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande och direkt kontakt med båda föräldrarna.

Genom att föreskriva om en möjlighet att fastställa umgängesrätt också mellan barnet och en person som står barnet särskilt nära, fullgörs skyldigheten gällande skydd för familjelivet i artikel 8 i den europeiska människorättskonventionen och sätts lagstiftningen i samklang med beslutspraxis i Europeiska människorättsdomstolen. En redogörelse för rättspraxis finns ovan i avsnitt 1.3.2.

Propositionen befäster de i 6 § 2 mom. i grundlagen angivna målen avseende jämställdhet och jämlikhet. Genom de föreslagna ändringarna stöds såväl kvinnors som mäns möjligheter att vara förälder. Genom bestämmelserna skapas förutsättningar för och attityder mot större jämställdhet genom att samarbetsprincipen och vardera föräldrarnas skyldigheter samt ett jämställt föräldraskap lyfts fram. Möjligheten att bestämma eller avtala om att barnet ska bo växelvis hos vardera föräldern ökar jämlikheten mellan föräldrarna.

Att beakta med tanke på grundlagen är också den föreslagna 9 b §, enligt vilken domstolen som förutsättning för övervakat umgänge kan bestämma att den förälder som barnet har rätt att träffa ska överlåta sitt giltiga pass och ett sådant giltigt pass för barnet som föräldern innehar samt övriga resedokument till övervakaren för den tid umgänget varar. Detta förutsätter enligt bestämmelsen att det finns grundad anledning att befara att barnet olovligen kommer att föras bort från landet.

Bestämmelsen kan bedömas i synnerhet mot bakgrund av vad som föreskrivs om rörelsefrihet i 9 § i grundlagen. Enligt 9 § 2 mom. i grundlagen har var och en rätt att lämna landet. Denna rätt kan begränsas genom lag, om det är nödvändigt för att säkerställa rättegång eller verkställ-

lighet av straff eller för att säkerställa att skyldigheten att försvara landet fullgörs. Dessa grunder för begränsning är uttömmande såtillvida att det inte är möjligt att på någon annan grund genom lag begränsa rätten att lämna landet (RP 309/1993 rd, s. 55, GrUU 27/2005, s. 2). Det är klart att ingen av de ovannämnda tre grunderna uppfylls när det är fråga om ett sådant förordnande av domstol som avses i 9 b § i lagförslaget.

I förslaget är utgångspunkten dock att överlåtandet av resedokumentet inte ska betraktas som sådan begränsning av rörelsefriheten som avses i 9 § i grundlagen, eftersom resedokumentet överläts bara tillfälligt, dvs. för den tid det övervakade umgänget varar. Det kan inte antas att den förälder som träffar barnet utnyttjar sin rätt att lämna landet under den tid det övervakade umgänget varar. Det är fråga om en mycket kort tid, eftersom det övervakade umgänget vanligen varar endast några timmar. Det är inte fråga om en faktisk begränsning av rätten att lämna landet heller av den anledningen att personen om han eller hon så vill kan besluta att utnyttja sin rätt att resa i stället för att träffa barnet.

Det bör också noteras att det i praktiken är fråga om en exceptionell situation, eftersom redan den omständigheten att det bestämts att umgänget ska vara övervakat förutsätter grundad anledning med tanke på barnets bästa. En förutsättning för att domstolen ska bestämma att resedokumentet ska överlätas är dessutom att det finns grundad anledning att befara att barnet olovligen kommer att föras bort från landet. Det är alltså fråga om en exceptionell åtgärd vars syfte är att trygga barnets intresse och trygghet i de relativt sällsynta situationer då det finns risk för att barnet förs bort från landet. Det ska inte kunna bestämmas om överlåtelse av resedokument genom ett av socialnämnden fastställt avtal, utan ett förordnande om detta utfärdas alltid av domstol.

På de grunder som anförts ska propositionen anses stå i samklang med grundlagen.

På nämnda grunder anses det att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) 8 a §, sådan paragrafen lyder i lag 257/2018,
ändras 1, 2, 4, 6—11, 14—17, 17 b, 17 d, 39, 41 och 49 §, av dem 6 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 257/2018, 8 § sådan den lyder i lag 1155/2004, 16 § sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 186/1994 och 818/2000, 17 b och 17 d § sådana de lyder i lag 315/2014, 39 § sådan den lyder i lag 662/2015 samt 41 och 49 § sådana de lyder i lag 186/1994, och
fogas till lagen nya 5 a—5 c, 6 a, 7 a, 7 b, 9 a—9 d, 11 a, 14 a, 14 b, 15 a och 16 a § som följer:

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Vårdnad om barn

Syftet med vårdnaden om barn är att trygga en balanserad utveckling och välfärd för barnet enligt dess individuella behov och önskemål. Vårdnaden bör trygga positiva och nära mänskliga kontakter i synnerhet mellan barnet och föräldrarna. Också andra relationer som är viktiga för barnet ska vårdas.

Barn ska ges en god vård och uppfostran samt ägnas en med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövlig tillsyn och omsorg. Barnet bör om möjligt ges en trygg och stimulerande uppväxtmiljö samt en utbildning som motsvarar dess anlag och önskemål. Barnet ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, försumlig behandling eller utnyttjande.

Barnet bör uppfostras så att det får förståelse, trygghet och ömhet. Barnet får inte undertryckas, agas eller utsättas för annan kränkande behandling. Barnet bör stödjas och uppmuntras i sin utveckling till självständighet, ansvarsfullhet och vuxenhet.

2 §

Umgängesrätt

Syftet med umgängesrätten är att trygga barnets rätt att etablera och upprätthålla ett positivt och nära förhållande med den förälder hos vilken barnet inte bor. Till umgängesrätten hör att barnet tidvis får vistas hos denna förälder eller träffa föräldern på något annat ställe eller hålla kontakt med föräldern på något annat sätt.

Vardera föräldern ska medverka till att umgängesrätten tillgodoses. En förälder ska i sin uppgift som fostrare undvika allt som kan inverka skadligt på förhållandet mellan barnet och den andra föräldern.

Bestämmelser om barnets rätt att träffa någon annan person än sin förälder finns i 9 c §.

4 §

Vårdnadshavarens uppgifter

Vårdnadshavaren ska trygga barnets utveckling och välfärd på det sätt som föreskrivs i 1 §. Vårdnadshavaren har i detta syfte rätt att bestämma om barnets vård, uppfostran, utbildning, boningsort, fritidsintressen samt i övriga personliga angelägenheter.

Vårdnadshavaren ska, innan han eller hon fattar beslut i barnets personliga angelägenheter, samtala om saken med barnet, om det med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå samt frågans natur är möjligt. Vårdnadshavaren ska i sitt beslut beakta barnets åsikt och önskemål.

Vårdnadshavaren ska på ett sätt som är lämpligt med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå berätta för barnet om beslut som rör barnet och om andra omständigheter som inverkar på barnets liv.

Vårdnadshavaren företräder barnet i frågor som gäller barnets person, om inte något annat föreskrivs i lag.

5 a §

Skyldighet att informera om planerad flyttning

En förälder ska informera den andra föräldern om sin avsikt att byta boningsort, om flyttningen skulle få verkningar med avseende på vårdnaden om barnet eller umgängesrätten. Om vårdnaden om barnet har anförtratts någon annan än en förälder, ska denna person under samma förutsättningar informera föräldrarna och föräldrarna informera den personen om en flyttning.

Informationen ska lämnas i god tid och, om möjligt, minst tre månader före den planerade flyttningen.

Informationen behöver inte lämnas, om detta är nödvändigt för att avvärja ett omedelbart och allvarligt hot som riktar sig mot barnets eller den flyttande personens liv, hälsa eller frihet.

Bestämmelser om förfarandet när ett barn med två eller flera vårdnadshavare ska flytta finns i 5 §.

5 b §

Jäv för vårdnadshavare

En vårdnadshavare får inte företräda barnet i ett ärende där motparten är vårdnadshavaren själv, någon som vårdnadshavaren företräder eller någon annan som är vårdnadshavare för barnet. En vårdnadshavare får inte heller företräda barnet, om vårdnadshavarens och barnets intressen av någon annan orsak kan bli motstridiga.

5 c §

Förordnande av intressebevakare som ställföreträdare för vårdnadshavaren

För barnet kan det förordnas en intressebevakare som i stället för vårdnadshavaren företräder barnet i ett ärende som gäller barnets person, om

1) vårdnadshavaren på grund av jäv eller sjukdom eller av någon annan orsak är förhindrad att företräda barnet, och

2) förordnande av intressebevakare behövs för att saken ska kunna utredas eller för att barnets bästa i övrigt ska kunna tillgodoses.

På en intressebevakare som förordnas som ställföreträdare för vårdnadshavaren tillämpas i övrigt vad som i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) föreskrivs om ställföreträdare för intressebevakare.

6 §

Vårdnadshavare på grund av födsel

Är barnets föräldrar gifta med varandra när barnet föds, är de båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den moder som har fött barnet vårdnadshavare.

Är den ena föräldern ensam sitt barns vårdnadshavare och ingår föräldrarna äktenskap med varandra, blir också den andra föräldern vårdnadshavare för barnet.

6 a §

Hur vissa avgöranden om föräldraskap inverkar på vårdnaden om barnet

Om föräldraskapet har erkänts före barnets födelse på det sätt som avses i 16 § i faderskapslagen (11/2015) eller 14 § i moderskapslagen (253/2018), blir också den som erkänt föräldraskapet vårdnadshavare för barnet när föräldraskapet har fastställts.

Om den mor som har fött barnet ensam är vårdnadshavare för sitt barn och hon ingår äktenskap med en person som efter detta fastställs vara förälder till barnet, blir även denna förälder vårdnadshavare för barnet när föräldraskapet har fastställts.

Om en förälders ställning som vårdnadshavare grundar sig på 1 eller 2 mom. eller på 6 §, upphör ställningen som vårdnadshavare, om föräldraskapet upphävs.

7 §

Avtal om vårdnad om barn

Föräldrarna kan avtala om att

1) vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt eller den ena föräldern ensam,

2) den förälder som inte är barnets vårdnadshavare har samma rätt som vårdnadshavaren att få sekretessbelagda uppgifter om barnet av myndigheter och privata tjänsteproducenter antingen i alla frågor eller i de frågor som anges i avtalet,

3) barnet bor hos den ena föräldern, om föräldrarna inte bor tillsammans,

4) barnet bor växelvis hos vardera föräldern (*växelvist boende*),

Föräldrarna kan med någon annan person avtala om att

1) vårdnaden om barnet vid sidan av föräldrarna eller den ena föräldern anförtros personen i fråga, eller

2) personen i fråga har samma rätt som en vårdnadshavare att få sekretessbelagda uppgifter om barnet av myndigheter och privata tjänsteproducenter antingen i alla frågor eller i de frågor som anges i avtalet.

Föräldrarna kan med en vårdnadshavare som avses i 2 mom. 1 punkten avtala om att

1) barnet bor hos vårdnadshavaren i fråga, eller

2) barnet bor växelvis hos föräldrarna eller den ena föräldern och hos vårdnadshavaren i fråga.

Om barnet har endast en förälder, kan också denne ingå ett avtal som avses i 2 mom. med en annan person eller ett avtal som avses i 3 mom. med en annan vårdnadshavare.

Om barnet har två eller flera vårdnadshavare, kan de besluta om den inbördes fördelningen av uppgifterna.

7 a §

Avtal om umgängesrätt

Föräldrarna kan avtala om att barnet har rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

Om barnet har endast en förälder, kan denne ingå ett avtal som avses i 1 mom. med en person som vid sidan av föräldern är barnets vårdnadshavare.

Bestämmelser om avtal som gäller ordnande av umgänge som stöttat eller övervakat umgänge eller med övervakade byten finns i 9 b §.

7 b §

Avtal om villkor för växelvist boende och umgängesrätt

När ett avtal om växelvist boende eller om umgängesrätt ingås, ska de närmare villkor som gäller för det växelvisa boendet eller umgängesrätten och rätten att hålla barnet hos sig framgå av avtalet.

I ett avtal om växelvist boende ska det antecknas vilketdera hemmet som ska anmälas som barnets officiella bostad.

Vid behov kan det avtalas om hur ansvaret för de transporter och resekostnader som föranleds av det växelvisa boendet eller umgängesrätten ska fördelas mellan parterna.

8 §

Fastställelse av avtal

Ett avtal som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt ska ingås skriftligen och för fastställelse föreläggas socialnämnden eller något annat organ som ansvarar för socialvården, nedan *socialnämnden*, i den kommun där barnet är bosatt. Institutet för hälsa och välfärd fastställer formuläret för de blanketter som används i avtalet.

Om barnet inte är bosatt i Finland, ska avtalet för fastställelse föreläggas socialnämnden i den kommun där barnet senast var bosatt i Finland eller, om barnet inte har varit bosatt i Finland, socialnämnden i den kommun där barnets föräldrar eller någondera av dem är bosatt. Om ingen kommuns socialnämnd är behörig med stöd av vad som föreskrivs ovan, ska avtalet föreläggas Helsingfors stads socialnämnd för fastställelse.

När socialnämnden prövar om avtalet kan fastställas ska den beakta barnets bästa samt barnets önskemål och åsikt på det sätt som föreskrivs i 10 och 11 §. Barnatillsyningsmannen eller den som har förordnats att bereda fastställelsen av avtalen ska personligen samtala med barnet, om barnet samtycker till detta och ett samtal behövs för att utreda barnets önskemål och åsikt. Avtalet får inte fastställas om ingendera av barnets föräldrar är dess vårdnadshavare.

För att avtalet ska kunna fastställas krävs samtycke av

- 1) den som vid sidan av en förälder eller föräldrarna är barnets vårdnadshavare,
- 2) den för vilken det fastställts rätt att få sekretessbelagda uppgifter om barnet, om det genom avtalet görs ingrepp i denna rätt,
- 3) en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära, om avtalet kan inverka på hur den fastställda umgängesrätten tillgodoses.

Ett avtal som socialnämnden har fastställt är gällande och kan verkställas såsom ett lagakraftvunnet domstolsbeslut.

9 §

Domstolsbeslut om vårdnad om barn och umgängesrätt

En domstol kan besluta att

1) vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt eller den ena föräldern ensam,

2) vårdnaden om barnet vid sidan av eller i stället för en förälder eller föräldrarna anförtros en eller flera personer som gett sitt samtycke till detta,

3) en förälder som inte är barnets vårdnadshavare, eller någon annan person som har gett sitt samtycke till detta, har samma rätt som vårdnadshavaren att få sekretessbelagda uppgifter om barnet av myndigheter och privata tjänsteproducenter antingen i alla frågor eller i de frågor som anges i beslutet.

Dessutom kan domstolen besluta att

1) barnet ska bo hos den ena av sina föräldrar, om föräldrarna inte bor tillsammans,

2) barnet ska bo hos den vårdnadshavare som avses i 1 mom. 2 punkten,

3) barnet ska bo växelvis hos vardera föräldern,

4) barnet ska bo växelvis hos föräldrarna eller den ena föräldern och hos den vårdnadshavare som avses i 1 mom. 2 punkten,

5) barnet har rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

Om föräldrarna eller den ena av dem är vårdnadshavare för sitt barn, kan domstolen enligt 1 mom. 2 punkten anförtro vårdnaden åt en eller flera personer i stället för en förälder eller föräldrarna endast om det med tanke på barnets bästa finns synnerligen vägande skäl till detta.

Om barnet har två eller flera vårdnadshavare, kan domstolen vid behov besluta om uppgiftsfördelningen mellan vårdnadshavarna.

9 a §

Närmare förordnanden om växelvist boende och umgängesrätt

När domstolen fattar beslut om växelvist boende eller umgängesrätt ska den bestämma närmare om de villkor som ska gälla för det växelvisa boendet eller umgängesrätten och rätten att hålla barnet hos sig.

Innan domstolen fattar beslut om växelvist boende ska den på eget initiativ till behandling ta upp hur beslutet inverkar på barnets bostad enligt lagen om hemkommun (201/1994). Vid behov ska domstolen bestämma vilkettera hemmet som ska anmälas som barnets officiella bostad.

Domstolen kan vid behov bestämma hur ansvaret för de transporter och resekostnader som föranleds av det växelvisa boendet eller umgängesrätten ska fördela sig mellan de delaktiga. När domstolen prövar ansvarsfördelningen ska den beakta de delaktigas förmåga att svara för transporter och kostnaderna samt övriga omständigheter.

9 b §

Stöttat och övervakat umgänge samt övervakade byten

Föräldrarna kan avtala om att umgänget mellan barnet och en förälder ska ske som stöttat umgänge eller övervakat umgänge, eller att umgängestillfället ska inledas och avslutas under övervakning (*övervakade byten*). Socialnämnden kan fastställa avtalet på det sätt som föreskrivs i 8 §, om stöd eller övervakning behövs av grundad anledning med tanke på barnets

bästa. Övervakat umgänge kan fastställas endast om stöttat umgänge eller övervakade byten inte räcker för att trygga barnets bästa.

Under samma förutsättningar som socialnämnden kan fastställa ett avtal kan en domstol besluta att umgänget ska ske som stöttat eller övervakat umgänge eller med övervakade byten.

Om det finns grundad anledning att befara att barnet olovligt kommer att föras bort från landet, kan domstolen som förutsättning för övervakat umgänge bestämma att den förälder som barnet har rätt att träffa ska överlåta sitt giltiga pass och ett sådant giltigt pass för barnet som föräldern innehar samt övriga resedokument till övervakaren för den tid umgänget varar.

Bestämmelser om ordnande av stöttat och övervakat umgänge samt övervakade byten finns i socialvårdslagen (1301/2014).

9 c §

Barnets rätt att träffa en annan person än sin förälder

För barnet kan fastställas rätt att träffa en person som står barnet särskilt nära och med vilken barnet har ett etablerat förhållande som kan jämföras med förhållandet mellan ett barn och en förälder. Umgängesrätten fastställs genom ett domstolsbeslut.

När en i denna paragraf avsedd umgängesrätt fastställs och tillgodoses, tillämpas i övrigt vad som föreskrivs om umgängesrätten mellan ett barn och barnets förälder.

9 d §

Tryggande av umgängesrätt

När en domstol fattar beslut om umgängesrätt kan domstolen vid vite förplikta den förälder eller den vårdnadshavare hos vilken barnet bor att tillåta umgänge och att vidta andra åtgärder som behövs för att ordna umgänget på det sätt som bestäms i beslutet, om det på basis av denna förälders eller vårdnadshavares tidigare agerande finns anledning att befara att han eller hon inte frivilligt kommer att iaktta beslutet om umgängesrätt. På föreläggande av vite tillämpas i övrigt vad som föreskrivs i 18, 20 och 28 § i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996).

Vite som förelagts i enlighet med denna paragraf kan dömas ut med iakttagande av bestämmelserna i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt.

10 §

Avgörande av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt

Ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt ska avgöras framför allt enligt vad som är bäst för barnet. I detta syfte ska särskilt avseende fästas vid hur de i 1 och 2 § angivna målen för vårdnaden och umgängesrätten bäst kan uppnås i framtiden.

När avgörande träffas om huruvida vårdnaden om barnet ska anföras av båda föräldrarna gemensamt eller den ena av dem, ska utöver vad som föreskrivs i 1 mom. särskilt avseende fästas vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov framför sina inbördes konflikter.

När avgörande träffas om barnets boende och umgängesrätten ska utöver vad som föreskrivs i 1 mom. särskilt avseende fästas vid barnets ålder och utvecklingsnivå, barnets karaktär och anlag, eventuella särskilda behov hos barnet, avståndet mellan föräldrarnas bostäder samt föräldrarnas förmåga att tillsammans ta ansvar i frågor som gäller barnet.

Ett ärende som gäller anförande av vårdnaden åt båda föräldrarna gemensamt eller åt den ena av dem eller som gäller barnets boende eller umgängesrätten ska avgöras i överensstämmelse med vad föräldrarna avtalar, om föräldrarna eller den ena av dem är barnets vårdnadshavare och det inte finns skäl att anta att avgörandet skulle strida mot barnets bästa.

11 §

Utredande av barnets åsikt

I ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt ska barnets önskemål och åsikt utredas och beaktas i den utsträckning som det med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt.

Barnets åsikt ska utredas på ett finkänsligt sätt och med beaktande av barnets utvecklingsnivå samt så att förhållandet mellan barnet och föräldrarna inte blir lidande av detta. Det ska förklaras för barnet i vilket syfte åsikten utreds och hur utredandet sker.

11 a §

Beslut om vårdnaden om barn och umgängesrätt medan barnet är omhändertaget

Bestämmelser om avgörande av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt medan barnet är omhändertaget finns i 46 § i barnskyddslagen (417/2007). Om ett avgörande i ärendet på grund av omhändertagandet är onödigt med tanke på barnets bästa, kan socialnämnden lämna avtalet utan fastställelse eller domstolen avslå ansökan.

Ett av socialnämnden fastställt avtal eller en domstols beslut om vårdnad om barn och umgängesrätt inverkar inte på omhändertagandet eller dess innehåll.

Bestämmelser om domstolens rätt att få uppgifter om barnet av socialmyndigheterna finns i 18 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000).

14 §

Anhängiggörande och rätt att föra talan

Ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt inleds genom en ansökan som får göras av barnets föräldrar gemensamt, den ena föräldern, barnets vårdnadshavare eller socialnämnden.

Om ett barn till följd av vårdnadshavarens död saknar vårdnadshavare, får ansökan göras även av barnets släkting eller av någon annan som står barnet nära.

Utöver de aktörer som avses i 1 och 2 mom. får en person för vilken det har fastställts rätt att få sekretessbelagda uppgifter om barnet göra en ansökan som gäller ändring av denna rätt. Även en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära får, utöver de aktörer som nämns i 1 och 2 mom., göra en ansökan som gäller barnets rätt att träffa honom eller henne.

I samband med ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt får det också yrkas att underhållsbidrag till barnet ska fastställas eller att ett fastställt underhållsbidrag ska ändras.

14 a §

Avslag på ansökan i skriftligt förfarande

Om det på basis av ansökan, ett skriftligt yttrande som eventuellt getts med anledning av den och tidigare avgöranden är uppenbart att det inte finns förutsättningar för att ändra avtalet eller beslutet, ska ansökan avslås i ett skriftligt förfarande.

14 b §

Skyndsamt behandling

Ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt ska behandlas skyndsamt. Om ärendet ska behandlas vid tingsrättens sammanträde, ska det första sammanträdet ordnas utan obefogat dröjsmål.

15 §

Hörande av delaktiga

När ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt behandlas, ska domstolen ge barnets föräldrar och vårdnadshavare tillfälle att bli hörda.

Tillfälle att bli hörd ska också ges

1) den för vilken det fastställts rätt att få sekretessbelagda uppgifter om barnet, om ansökan gäller ändring av denna rätt,

2) en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära, om ansökan gäller fastställelse av umgängesrätt enligt den paragrafen eller om avgörandet i ärendet kan inverka på hur den fastställda umgängesrätten tillgodoses.

Tillfälle att bli hörd behöver dock inte ges, om delgivningen av kallelsen till hörandet skulle behöva ske genom kungörelse av domstol i enlighet med 11 kap. 9 § i rättegångsbalken.

15 a §

Hörande av barn i domstol

I syfte att utreda barnets önskemål och åsikt kan barnet höras personligen i domstol, om det behövs för att ärendet ska kunna avgöras och barnet ber om det eller ger sitt samtycke till det. Ett barn under 12 år kan höras personligen endast om det är nödvändigt för att ärendet ska kunna avgöras och det bedöms att hörandet inte medför betydande skada för barnet.

Hörandet av barnet personligen i domstol kan ske vid huvudförhandlingen eller på något annat sätt som domstolen prövar lämpligt. Domstolen kan vid hörandet anlita ett sakkunnigbiträde som avses i 17 b §. Ett barn kan höras personligen så att endast en eller flera domstolsledamöter utöver barnet är närvarande vid hörandet, om detta behövs för att skydda barnet eller för att barnets självständiga åsikt ska kunna klarläggas. Hörandet av barnet får dokumenteras genom en ljudupptagning.

Om barnet hörs utan att de delaktiga är närvarande, ska de delaktiga ges tillfälle att höra den ljudupptagning som gjorts över hörandet av barnet eller få en redogörelse för de omständigheter som kommit fram vid hörandet till den del dessa kan inverka på avgörandet av ärendet. De ska också ges tillfälle att framföra sin åsikt om de omständigheter som kommit fram vid hörandet.

16 §

Inhämtande av utredning av socialnämnden

I ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt ska domstolen vid behov inhämta utredning hos socialnämnden i den kommun där barnet eller barnets föräldrar eller någon annan delaktig är bosatta. Om någon av dessa inte är bosatt i Finland, ska utredning inhämtas hos socialnämnden i den kommun där personen vistas. När domstolen begär utredning ska den närmare ange i vilka frågor utredning särskilt behövs.

Syftet med utredningen är att ge domstolen uppgifter om familjens situation, barnets levnadsförhållanden och andra omständigheter som inverkar på avgörandet av ärendet. Om det under pågående utredning framgår att ärendet kan avgöras genom ett avtal som socialnämnden fastställer, ska socialnämnden ge de berörda personerna behövlig hjälp att ingå avtalet.

När utredningen görs ska ett samtal föras med barnet personligen, om detta med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt och barnet ger sitt samtycke till det, om detta inte är uppenbart onödigt. Vid samtalet ska barnets önskemål och åsikt i möjligaste mån utredas på det sätt som föreskrivs i 11 §.

Domstolen ska ange en tidsfrist för när utredning ska lämnas. Om domstolen anser att socialnämndens utredning är bristfällig eller om nya omständigheter som kommit fram vid behandlingen av ärendet fordrar ytterligare utredning, kan domstolen begära att den tidigare utredningen kompletteras eller begära andra upplysningar.

I utredningen och vid den rättegång som gäller ärendet får även sekretessbelagda uppgifter röjas på det sätt som föreskrivs i 18 § 1 mom., 19 § och 27 § 2—4 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

16 a §

Hörande av den som gjort utredningen

Domstolen ska kalla den person som gjort den i 16 § avsedda utredningen för att höras muntligen i domstolen, om

1) domstolen anser det behövligt för att utreda barnets bästa eller barnets åsikt eller av någon annan orsak, eller

2) en delaktig begär det och hörande inte är uppenbart onödigt.

I fråga om kallelse av den som gjort utredningen tillämpas vad som i 17 kap. 41 och 42 § i rättegångsbalken föreskrivs om kallelse av sakkunnig.

17 §

Interimistiska förordnanden

När ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt är anhängigt vid domstol, kan domstolen interimistiskt bestämma om barnets boende och om umgängesrätten. Ett interimistiskt förordnande som gäller umgängesrätt får inte förenas med vite. Domstolen kan av särskilda skäl ge ett interimistiskt förordnande om vem som ska anförtröas vårdnaden om barnet samt om rätten att få sekretessbelagda uppgifter om barnet. Om ärendet inte tål dröjsmål, kan ett interimistiskt förordnande ges utan att de personer som avses i 15 § blir hörda.

Domstolen kan i samband med behandlingen av ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt ge ett interimistiskt förordnande också om underhållsbidrag som ska betalas till barnet, om detta behövs för att trygga barnets underhåll.

Ändring får inte sökas i domstolens interimistiska förordnande.

Ett interimistiskt förordnande är i kraft tills domstolen fattar ett slutligt beslut i ärendet, om inte förordnandet återtas eller ändras före det.

17 b §

Ordnande av sakkunnigtjänster

Den kommun inom vars område tingsrätten har sitt administrativa kansli ska se till att tingsrätten har tillgång till ett tillräckligt antal sådana sakkunnigbiträden som avses i 5 § i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar för medling i tvister som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt och för sådant biträdande vid hörande av barnet

som avses i 15 a § i denna lag. I en tvåspråkig domkrets ska kommunen se till att tingsrätten har tillgång till sakkunnigtjänster på både finska och svenska. Det organ enligt 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982) som ska sköta socialvården svarar för att sakkunnigtjänsterna ordnas i kommunen.

Hovrätten kan vid hörandet av barnet anlita ett sakkunnigbiträde som någon av tingsrätterna inom hovrättens domkrets har tillgång till. Högsta domstolen kan vid hörandet av barnet anlita ett sakkunnigbiträde som någon av tingsrätterna har tillgång till.

17 d §

Ersättning för sakkunnigtjänster

För anlåtande av sakkunnigbiträden vid medling i vårdnadstvister i domstol och vid hörande av barnet betalar staten ersättning till den kommun som ansvarar för ordnandet av sakkunnigtjänsterna. Ersättning betalas som kalkylerad ersättning per dag för biträdande vid sammanträde och som ersättning per timme för åtgärder som utförs utanför sammanträdet. Om medlingen genomförs eller barnet hörs utanför den kommun där tingsrätten har sitt administrativa kansli eller utanför den särskilt överenskomna huvudsakliga tjänstgöringsorten för sakkunnigbiträdet, ersätts kommunen för de rese- och inkvarteringskostnader som föranletts av medlingen eller hörandet av barnet och för det dagtraktamente som betalas till sakkunnigbiträdet. Närmare bestämmelser om storleken på den ersättning som betalas per dag eller per timme, de åtgärder för vilka ersättning betalas per timme samt de kostnader som ersätts utfärdas genom förordning av statsrådet.

39 §

Hörande av barnet

Innan domstolen avgör en ansökan om verkställighet av ett i en främmande stat givet beslut som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt eller om återlämnande av barn, ska den ta reda på barnets åsikt, om barnet med hänsyn till sin ålder eller andra omständigheter som kommit till domstolens kännedom kan anses ha uppnått en sådan mognad att det finns skäl att fästa avseende vid dess åsikt.

På utredandet av barnets åsikt tillämpas vad som föreskrivs i 15 a, 16 och 16 a §. En begäran som gäller utredande av barnets åsikt ska riktas till socialnämnden i den kommun där barnet vistas.

41 §

Rättshjälp och kostnaderna för återlämnande

I ärenden som gäller återlämnande av barn och i ärenden som gäller erkännande eller verkställighet av beslut om vårdnad om barn eller umgängesrätt som meddelats i en stat som har tillträtt Europarådskonventionen ska sökanden på begäran beviljas rättshjälp kostnadsfritt också i sådana fall då rättshjälp inte annars skulle kunna beviljas.

När domstolen förordnar att ett barn ska återlämnas eller fastställer att ett beslut om vårdnad om barn kan verkställas, kan den samtidigt på yrkande av sökanden ålägga motparten att ersätta sökandens kostnader för återlämnandet av barnet.

Om sökandens motpart förlorar det ärende som avses i 1 mom., ska han eller hon åläggas att ersätta justitieministeriet för de kostnader som ministeriet haft i ärendet enligt samma grunder som föreskrivs när det gäller ersättande av de delaktigas rättegångskostnader. Domstolen kan låta bli att ålägga motparten ersättningsskyldighet eller kan nedsätta ersättningens belopp, om

ersättningsskyldigheten skulle bli oskäligen i förhållande till motpartens ekonomiska omständigheter.

49 §

Bemyndigande att utfärda förordning

Genom förordning av statsrådet utfärdas det vid behov närmare bestämmelser om

- 1) de uppgifter som socialnämnden har enligt denna lag,
- 2) justitieministeriets uppgifter som centralmyndighet enligt Haagkonventionen och Europarådskonventionen, och
- 3) handlingar som ska bifogas en ansökan om återlämnande samt om erkännande eller verkställighet av ett beslut som meddelats i en främmande stat.

Denna lag träder i kraft den _____ 20 .

Om en man före ikraftträdandet av denna lag har erkänt sitt faderskap på det sätt som avses i 16 § i faderskapslagen, tillämpas på hans ställning som vårdnadshavare i stället för 6 a § 1 mom. de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag.

På ett sådant ärende om ändring av ett avtal eller ett beslut som har blivit anhängigt i tingsrätten före ikraftträdandet av denna lag tillämpas i stället för 14 a § de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag.

2.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996) 1 § 1 mom., 11 § och den finska språkdräkten i 18 § 1 mom., samt
fogas till 2 § ett nytt 2 mom. som följer:

1 §

Tillämpningsområde

Domstolens beslut och interimistiska förordnanden (*beslut*) beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt verkställs så som föreskrivs i denna lag. Vad som i denna lag föreskrivs om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn ska iakttas också vid verkställighet av domstolens beslut om hos vem barnet ska bo samt beslut om överlämnande av barnet till dess vårdnadshavare. Vad som föreskrivs om verkställighet av beslut som gäller umgängesrätt ska iakttas också vid verkställighet av domstolens beslut om växelvist boende.

2 §

Beaktande av barnets vilja

Om barnet motsätter sig ska, när betydelsen av detta bedöms, särskilt avseende fästas vid de motiveringar barnet ger för att det motsätter sig samt vid huruvida barnets motstånd med beaktande av de omständigheter som kommit fram i ärendet kan anses basera sig på barnets självständiga vilja.

11 §

Hörande av barn i domstol

Domstolen kan höra barnet med iakttagande av 11 och 15 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av lagen om underhåll för barn

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om underhåll för barn (704/1975) 4, 5 och 14 §, sådana de lyder, 4 § delvis ändrad i lag 364/1983, 5 § delvis ändrad i lag 1307/2014 och 14 § delvis ändrad i lagarna 159/2009 och 256/2018, samt
fogas till lagen en ny 14 a § som följer:

4 §

En förälder kan åläggas att betala underhållsbidrag till barnet, om

- 1) föräldern inte på annat sätt sörjer för barnets underhåll,
- 2) barnet inte bor varaktigt tillsammans med föräldern, eller
- 3) barnet bor växelvis med föräldern och växelvis med den andra föräldern eller någon annan vårdnadshavare.

Underhållsbidragets belopp och sättet för betalning av det fastställs genom avtal eller dom.

5 §

I angelägenheter som rör underhållsbidrag företräds ett minderårigt barn av sin vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. Företrädaren för ett minderårigt barn har rätt att företräda barnet också i ett ärende som gäller barnets rätt till underhåll sedan barnet fyllt 18 år. Barnets vårdnadshavare får företräda barnet också när motparten är barnets andra vårdnadshavare, om barnet bor hos någondera föräldern.

Särskilda bestämmelser gäller för barnatillsyningsmannens skyldighet att bistå barnet i ärenden som gäller underhållsbidrag.

14 §

Bestämmelser om behörig domstol i ärenden som gäller underhållsbidrag finns i 10 kap. i rättegångsbalken.

Om ett yrkande på underhållsbidrag framställs i samband med ett ärende som gäller vårdnad om barnet eller umgängesrätt eller fastställande av föräldraskap, kan yrkandet på underhållsbidrag även handläggas vid den domstol där det förstnämnda ärendet ska anhängiggöras.

14 a §

När ett ärende som gäller underhåll för barn är anhängigt vid domstol, kan domstolen ge ett interimistiskt förordnande om underhållsbidrag, om detta behövs för att trygga barnets underhåll.

Ändring får inte sökas i domstolens interimistiska förordnande.

Ett interimistiskt förordnande är i kraft tills domstolen fattar ett slutligt beslut i ärendet, om inte förordnandet återtas eller ändras före det.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 10 § i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar (394/2011) 10 § 1 mom. som följer:

10 §

Ärenden som gäller barns ställning och rättigheter

Ärenden som gäller barns ställning och rättigheter kan bli föremål för medling i domstol när de gäller underhåll för barn eller vårdnad om barn och umgängesrätt. Medlingen i domstol ska genomföras på ett sätt som tar hänsyn till barnets bästa samt barnets önskemål och åsikt i den utsträckning som det med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt. Vid bedömningen av om en förlikning kan stadfästas ska domstolen beakta bestämmelserna i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) och i lagen om underhåll för barn (704/1975).

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 10 kap. 13 §, 12 kap. 4 a § och 17 kap 12 § 1 mom., sådana de lyder, 10 kap. 13 § i lag 135/2009, 12 kap. 4 a § i lag 650/2007 och 17 kap. 12 § 1 mom. i lag 732/2015, som följer:

10 kap.

Om forum i tvistemål

13 §

Ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt prövas av den tingsrätt inom vars domkrets barnet har sin hemvist eller sin vanliga vistelseort. Ett ärende som gäller syskon kan även prövas av den tingsrätt inom vars domkrets någon av dem har sin hemvist eller sin vanliga vistelseort.

12 kap.

Om parterna

4 a §

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försvagat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak saknar förmåga att bevaka sina intressen i en rättegång eller om partens intressebevakare, vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare på grund av jäv eller av någon annan orsak är förhindrad att utöva talerätt vid rättegången, kan den domstol där rättegången är anhängig på tjänstens vägnar för rättegången förordna en intressebevakare för parten. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

Om inte domstolen beslutar något annat gäller ett intressebevakarförordnande också i en högre rättsinstans där ärendet anhängiggörs genom ändringssökande.

17 kap.

Om bevisning

12 §

Tjänstemän och offentligt anställda arbetstagare samt de som utövar offentlig makt eller sköter ett offentligt förtroendeuppdrag och andra personer som har tystnadsplikt enligt 23 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) får inte vittna om innehållet i en handling eller rättegångshandling som ska hemlighållas för en part med stöd av 11 § 2 mom. i den lagen eller 12 § 2 mom. i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007). De får inte heller vittna om något som med stöd av någondera av dessa bestämmelser vore sekretessbelagt om det ingick i en handling, om inte den till vars förmån tystnadsplikten har föreskrivits ger sitt samtycke till det. Bestämmelserna i 16 § 5 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) 18 § 1 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) eller någon annan motsvarande para-

graf enligt vilken det är tillåtet att röja sekretessbelagda uppgifter vid en rättegång ska dock tillämpas i stället för det som föreskrivs ovan i detta moment.

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av 19 a § i förvaltningsprocesslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i förvaltningsprocesslagen (586/1996) 19 a §, sådan paragrafen lyder i lag 651/2007,
som följer:

19 a §

Förordnande av intressebevakare för rättegång

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försvagat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak saknar förmåga att bevaka sina intressen i en rättegång eller om partens intressebevakare, vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare på grund av jäv eller av någon annan orsak är förhindrad att utöva talerätt vid rättegången, kan den domstol där rättegången är anhängig på tjänstens vägnar för rättegången förordna en intressebevakare för parten. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

Om inte domstolen beslutar något annat gäller ett intressebevakarförordnande också i en högre rättsinstans där ärendet anhängiggörs genom ändringssökande.

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av 23 a § i äktenskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i äktenskapslagen (234/1929) 23 a §, sådan paragrafen lyder i lag 411/1987, som följer:

23 a §

På en medlares tystnadsplikt tillämpas 15 § och 29 § 1 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). På medlaren tillämpas inte vad som i 20 § i den lagen föreskrivs om skyldighet att lämna uppgifter. Medlaren har inte rätt att på eget initiativ inhämta uppgifter om familjen av andra myndigheter.

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av 63 och 95 § i adoptionslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i adoptionslagen (22/2012) 63 och 95 § som följer:

63 §

Inhämtande av utredning, hörande av barnet och interimistiska förordnanden

I syfte att utreda barnets önskemål och åsikter samt de övriga förhållanden som inverkar på avgörandet av ett ärende som gäller kontakt, ska domstolen vid behov inhämta utredning hos socialvårdsorganet i barnets, den tidigare föräldrarnas och adoptivföräldrarnas hemkommuner. Om någon av dessa saknar hemkommun i Finland, ska utredning inhämtas hos socialvårdsorganet i den kommun där personen vistas.

På personligt hörande av barn i domstol eller vid utredning enligt 1 mom., på tidsfristen för och komplettering av utredning, på röjande av sekretessbelagda uppgifter, på hörande av den som gjort utredningen och på meddelande av interimistiska förordnanden tillämpas vad som föreskrivs i 15 a §, 16 § 3—5 mom., 16 a och 17 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) beträffande handläggningen av ärenden som gäller umgängesrätt.

95 §

Företrädande av barn som ska adopteras

När en tillhandahållare av adoptionsrådgivning eller ett utländskt adoptionstjänstorgan har placerat ett barn hos en adoptionssökande i adoptionssyfte, har adoptionssökanden under placeringen rätt att i vårdnadshavarens ställe besluta om barnets vistelseort, vård, uppfostran, övervakning och omsorg i övrigt samt om den undervisning och hälsovård som barnet behöver. Adoptionssökanden har dessutom rätt att företräda barnet även i andra brådsökande ärenden som gäller barnets person.

På en adoptionssökande som utövar den rätt som avses i 1 mom. tillämpas vad som i 4 § 2 och 3 mom. samt i 5, 5 b och 5 c § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt föreskrivs om vårdnadshavare.

Denna lag träder i kraft den 20 .

9.

Lag

om ändring av 11 § i lagen om förmyndarverksamhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) 11 § som följer:

11 §

Om en intressebevakare på grund av sjukdom eller av en orsak som avses i 32 § 2—5 mom. eller av någon annan orsak är tillfälligt förhindrad att sköta sitt uppdrag, kan domstolen förordna en ställföreträdare för denne.

På ställföreträdaren tillämpas vad som i denna lag föreskrivs om intressebevakare.

Denna lag träder i kraft den 20 .

10.

Lag

om ändring av 3 § i religionsfrihetslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i religionsfrihetslagen (453/2003) 3 § 2 mom., sådant det lyder i lag 253/2016, som följer:

3 §

Medlemskap i ett religionssamfund

Ett barns vårdnadshavare beslutar gemensamt om barnets religiösa ställning. Om det med stöd av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) genom ett av socialnämnden fastställt avtal avtalats eller genom ett beslut av domstol beslutats något annat om uppgiftsfördelningen mellan vårdnadshavarna, ska dock det av socialnämnden fastställda avtalet eller domstolens beslut följas.

Denna lag träder i kraft den

20 .

11.

Lag

om ändring av 46 § i barnskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i barnskyddslagen (417/2007) 46 § 1 mom., sådant det lyder i lag 88/2010, som följer:

46 §

Beslut om vårdnaden om barn och umgängesrätt under den tid omhändertagandet varar

Under den tid omhändertagandet varar kan föräldrarna avtala om vårdnaden om barnet och umgängesrätt. Bestämmelser om fastställelse av avtalet finns i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. En allmän domstol kan under den tid omhändertagandet varar fatta be-

slut om vårdnaden om barnet, umgängesrätt eller intressebevakning med iakttagande av vad som föreskrivs i den lagen eller i lagen om förmyndarverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.

Lag

om ändring av 10 § i lagen om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn samt om tillämpning av konventionen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn samt om tillämpning av konventionen (435/2009) 10 § som följer:

10 §

Utlåtande i ärende om umgängesrätt

Om ett ärende om umgängesrätt med barn ska avgöras i en främmande fördragsslutande stat och saken gäller kontakten mellan barnet och barnets i Finland bosatta förälder, får denna förälder begära ett utlåtande av socialnämnden om omständigheter som är viktiga för beviljandet eller utövandet av umgängesrätten. I utlåtandet får även sekretessbelagda uppgifter lämnas ut med tillämpning av vad som föreskrivs i 16 § 5 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Utlåtandet lämnas av socialnämnden i den kommun där den person som framställer begäran har hemkommun enligt lagen om hemkommun (201/1994). Utlåtandet skickas till den finska centralmyndigheten eller direkt till den behöriga myndigheten i den stat där ärendet ska avgöras.

På verksamhet som kommunerna ordnar med stöd av denna paragraf tillämpas lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992), om inte något annat föreskrivs genom lag.

Denna lag träder i kraft den

20 .

Helsingfors den 20 juni 2018

Statsminister

Juha Sipilä

Justitieminister Antti Häkkänen

1.

Lag

om ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) 8 a §, sådan paragrafen lyder i lag 257/2018,
ändras 1, 2, 4, 6—11, 14—17, 17 b, 17 d, 39, 41 och 49 §, av dem 6 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 257/2018, 8 § sådan den lyder i lag 1155/2004, 16 § sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 186/1994 och 818/2000, 17 b och 17 d § sådana de lyder i lag 315/2014, 39 § sådan den lyder i lag 662/2015 samt 41 och 49 § sådana de lyder i lag 186/1994, och
fogas till lagen nya 5 a—5 c, 6 a, 7 a, 7 b, 9 a—9 d, 11 a, 14 a, 14 b, 15 a och 16 a § som följer:

Gällande lydelse

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Vårdnad om barn

Syftet med vårdnaden om barn är att trygga en balanserad utveckling och välfärd för barnet enligt dess individuella behov och önskemål. Vårdnaden bör trygga positiva och nära människokontakter i synnerhet mellan barnet och föräldrarna.

Barn skall ges en god vård och uppfostran samt ägnas en med hänsyn till barnets ålder och utveckling behövlig tillsyn och omsorg. Barnet bör såvitt möjligt ges en trygg och stimulerande uppväxtmiljö samt en utbildning som motsvarar dess anlag och önskemål.

Barn bör uppfostras så att det får förståelse, trygghet och ömhet. Barnet får inte under-

Föreslagen lydelse

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Vårdnad om barn

Syftet med vårdnaden om barn är att trygga en balanserad utveckling och välfärd för barnet enligt dess individuella behov och önskemål. Vårdnaden bör trygga positiva och nära människokontakter i synnerhet mellan barnet och föräldrarna. *Också andra relationer som är viktiga för barnet ska vårdas.*

Barn ska ges en god vård och uppfostran samt ägnas en med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövlig tillsyn och omsorg. Barnet bör *om* möjligt ges en trygg och stimulerande uppväxtmiljö samt en utbildning som motsvarar dess anlag och önskemål. *Barnet ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, försumlig behandling eller utnyttjande.*

Barnet bör uppfostras så att det får förståelse, trygghet och ömhet. Barnet får inte un-

Gällande lydelse

tryckas, agas eller utsätts för annan kränkande behandling. Barnet bör stödas och uppmuntras i sin utveckling till självständighet, ansvarsfullhet och vuxenhet.

2 §

Umgängesrätt

Syftet med umgängesrätten är att trygga barnets rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

Barnets föräldrar skall i ömsesidigt samförstånd och genom att beakta framför allt barnets bästa verka för att syftet med umgängesrätten vinnas enligt principerna i 1 §.

4 §

Vårdnadshavarens uppgifter

Vårdnadshavaren skall trygga barnets utveckling och välfärd på det sätt som stadgas i 1 §. Vårdnadshavaren har i detta syfte rätt att bestämma om barnets vård, uppfostran och boningsort samt i övriga personliga angelägenheter.

Vårdnadshavaren skall, innan han fattar beslut i barnets personliga angelägenheter, samtala om saken med barnet, om det med beaktande av barnets ålder och utveckling samt frågans natur är möjligt. När han fattar beslutet skall han taga hänsyn till barnets åsikt och önskemål.

Vårdnadshavaren företräder barnet i dess personliga angelägenheter, om inte i lag är annorlunda stadgat.

Föreslagen lydelse

dertryckas, agas eller utsätts för annan kränkande behandling. Barnet bör stödjas och uppmuntras i sin utveckling till självständighet, ansvarsfullhet och vuxenhet.

2 §

Umgängesrätt

Syftet med umgängesrätten är att trygga barnets rätt att *etablera och upprätthålla ett positivt och nära förhållande* med den förälder hos vilken barnet inte bor. *Till umgängesrätten hör att barnet tidvis får vistas hos denna förälder eller träffa föräldern på något annat ställe eller hålla kontakt med föräldern på något annat sätt.*

Vardera föräldern ska medverka till att umgängesrätten tillgodoses. En förälder ska i sin uppgift som fostrare undvika allt som kan inverka skadligt på förhållandet mellan barnet och den andra föräldern.

Bestämmelser om barnets rätt att träffa någon annan person än sin förälder finns i 9 c §.

4 §

Vårdnadshavarens uppgifter

Vårdnadshavaren ska trygga barnets utveckling och välfärd på det sätt som föreskrivs i 1 §. Vårdnadshavaren har i detta syfte rätt att bestämma om barnets vård, uppfostran, *utbildning*, boningsort, *fritidsintressen* samt i övriga personliga angelägenheter.

Vårdnadshavaren ska, innan han *eller hon* fattar beslut i barnets personliga angelägenheter, samtala om saken med barnet, om det med beaktande av barnets ålder och *utvecklingsnivå* samt frågans natur är möjligt. *Vårdnadshavaren ska i sitt beslut beakta barnets åsikt och önskemål.*

Vårdnadshavaren ska på ett sätt som är lämpligt med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå berätta för barnet om beslut som rör barnet och om andra omständigheter som inverkar på barnets liv.

Vårdnadshavaren företräder barnet *i frågor som gäller barnets person*, om inte något annat föreskrivs i lag.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 a §

Skyldighet att informera om planerad flyttning

En förälder ska informera den andra föräldern om sin avsikt att byta boningsort, om flyttningen skulle få verkningar med avseende på vårdnaden om barnet eller umgängesrätten. Om vårdnaden om barnet har anförtrotts någon annan än en förälder, ska denna person under samma förutsättningar informera föräldrarna och föräldrarna informera den personen om en flyttning.

Informationen ska lämnas i god tid och, om möjligt, minst tre månader före den planerade flyttningen.

Informationen behöver inte lämnas, om detta är nödvändigt för att avvärja ett omedelbart och allvarligt hot som riktar sig mot barnets eller den flyttande personens liv, hälsa eller frihet.

Bestämmelser om förfarandet när ett barn med två eller flera vårdnadshavare ska flytta finns i 5 §.

5 b §

Jäv för vårdnadshavare

En vårdnadshavare får inte företräda barnet i ett ärende där motparten är vårdnadshavaren själv, någon som vårdnadshavaren företräder eller någon annan som är vårdnadshavare för barnet. En vårdnadshavare får inte heller företräda barnet, om vårdnadshavarens och barnets intressen av någon annan orsak kan bli motstridiga.

5 c §

Förordnande av intressebevakare som ställföreträdare för vårdnadshavaren

För barnet kan det förordnas en intressebevakare som i stället för vårdnadshavaren företräder barnet i ett ärende som gäller barnets person, om

1) vårdnadshavaren på grund av jäv eller

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

sjukdom eller av någon annan orsak är förhindrad att företräda barnet, och

2) förordnande av intressebevakare behövs för att saken ska kunna utredas eller för att barnets bästa i övrigt ska kunna tillgodoses.

På en intressebevakare som förordnas som ställföreträdare för vårdnadshavaren tillämpas i övrigt vad som i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) föreskrivs om ställföreträdare för intressebevakare.

6 §

Vårdnadshavare på grund av födsel

Är barnets föräldrar gifta med varandra när barnet föds, är de båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den moder som har fött barnet vårdnadshavare.

Är den ena föräldern ensam sitt barns vårdnadshavare och ingår föräldrarna äktenskap med varandra, blir de båda vårdnadshavare för sitt barn.

6 §

Vårdnadshavare på grund av födsel

Är barnets föräldrar gifta med varandra när barnet föds, är de båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den moder som har fött barnet vårdnadshavare.

Är den ena föräldern ensam sitt barns vårdnadshavare och ingår föräldrarna äktenskap med varandra, *blir också den andra föräldern vårdnadshavare för barnet.*

6 a §

Hur vissa avgöranden om föräldraskap inverkar på vårdnaden om barnet

Om föräldraskapet har erkänts före barnets födelse på det sätt som avses i 16 § i faderskapslagen (11/2015) eller 14 § i moderskapslagen (253/2018), blir också den som erkänt föräldraskapet vårdnadshavare för barnet när föräldraskapet har fastställts.

Om den mor som har fött barnet ensam är vårdnadshavare för sitt barn och hon ingår äktenskap med en person som efter detta fastställs vara förälder till barnet, blir även denna förälder vårdnadshavare för barnet när föräldraskapet har fastställts.

Om en förälders ställning som vårdnadshavare grundar sig på 1 eller 2 mom. eller på 6 §, upphör ställningen som vårdnadshavare, om föräldraskapet upphävs.

Gällande lydelse

7 §

Avtal mellan föräldrarna angående vårdnad om barn och umgängesrätt

Föräldrar kan avtala om

1) att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt;

2) att barnet skall bo hos den ena föräldern, om föräldrarna inte bor tillsammans;

3) att vårdnaden om barnet anförtros den ena föräldern ensam;

4) att barnet på det sätt som föräldrarna avtalar har rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

Föreslagen lydelse

7 §

Avtal om vårdnad om barn

Föräldrarna kan avtala om att

1) vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt *eller den ena föräldern ensam,*

2) *den förälder som inte är barnets vårdnadshavare har samma rätt som vårdnadshavaren att få sekretessbelagda uppgifter om barnet av myndigheter och privata tjänsteproducenter antingen i alla frågor eller i de frågor som anges i avtalet,*

3) *barnet bor hos den ena föräldern, om föräldrarna inte bor tillsammans,*

4) *barnet bor växelvis hos vardera föräldern (växelvist boende),*

Föräldrarna kan med någon annan person avtala om att

1) vårdnaden om barnet vid sidan av föräldrarna eller den ena föräldern anförtros personen i fråga, eller

2) personen i fråga har samma rätt som en vårdnadshavare att få sekretessbelagda uppgifter om barnet av myndigheter och privata tjänsteproducenter antingen i alla frågor eller i de frågor som anges i avtalet.

Föräldrarna kan med en vårdnadshavare som avses i 2 mom. 1 punkten avtala om att

1) barnet bor hos vårdnadshavaren i fråga, eller

2) barnet bor växelvis hos föräldrarna eller den ena föräldern och hos vårdnadshavaren i fråga.

Om barnet har endast en förälder, kan också denne ingå ett avtal som avses i 2 mom. med en annan person eller ett avtal som avses i 3 mom. med en annan vårdnadshavare.

Om barnet har två eller flera vårdnadshavare, kan de besluta om den inbördes fördelningen av uppgifterna.

7 a §

Avtal om umgängesrätt

Föräldrarna kan avtala om att barnet har

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

Om barnet har endast en förälder, kan denne ingå ett avtal som avses i 1 mom. med en person som vid sidan av föräldern är barnets vårdnadshavare.

Bestämmelser om avtal som gäller ordnande av umgänge som stöttat eller övervakat umgänge eller med övervakade byten finns i 9 b §.

7 b §

Avtal om villkor för växelvist boende och umgängesrätt

När ett avtal om växelvist boende eller om umgängesrätt ingås, ska de närmare villkor som gäller för det växelvisa boendet eller umgängesrätten och rätten att hålla barnet hos sig framgå av avtalet.

I ett avtal om växelvist boende ska det antecknas vilketdera hemmet som ska anmälas som barnets officiella bostad.

Vid behov kan det avtalas om hur ansvaret för de transporter och resekostnader som föranleds av det växelvisa boendet eller umgängesrätten ska fördelas mellan parterna.

8 §

Fastställelse av avtal

Avtal som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt skall ingås skriftligen och för fastställelse föreläggas socialnämnden i den kommun där barnet är bosatt.

Om barnet inte är bosatt i Finland, skall avtalet för fastställelse föreläggas socialnämnden i den kommun där barnet senast var bosatt i Finland eller, om barnet inte har varit bosatt i Finland, socialnämnden i den kommun där barnets föräldrar eller någondera av dem är bosatt. Om ingen kommuns socialnämnd enligt det ovan sagda är behörig, skall avtalet föreläggas Helsingfors stads socialnämnd för fastställelse.

8 §

Fastställelse av avtal

Ett avtal som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt ska ingås skriftligen och för fastställelse föreläggas socialnämnden eller något annat organ som ansvarar för socialvården, nedan socialnämnden, i den kommun där barnet är bosatt. Institutet för hälsa och välfärd fastställer formuläret för de blanketter som används i avtalet.

Om barnet inte är bosatt i Finland, ska avtalet för fastställelse föreläggas socialnämnden i den kommun där barnet senast var bosatt i Finland eller, om barnet inte har varit bosatt i Finland, socialnämnden i den kommun där barnets föräldrar eller någondera av dem är bosatt. Om ingen kommuns socialnämnd är behörig med stöd av vad som föreskrivs ovan, ska avtalet föreläggas Helsingfors stads socialnämnd för fastställelse.

Gällande lydelse

När socialnämnden prövar om avtalet kan fastställas skall den beakta barnets bästa och barnets egna önskemål så som föreskrivs i 10 och 11 §. Avtalet får inte fastställas om ingendera av barnets föräldrar är dess vårdnadshavare.

Avtal som socialnämnden har fastställt är gällande och kan verkställas såsom lagakraftvunnet domstolsbeslut.

Föreslagen lydelse

När socialnämnden prövar om avtalet kan fastställas ska den beakta barnets bästa samt barnets önskemål *och åsikt på det sätt* som föreskrivs i 10 och 11 §. *Barnatillsyningsmannen eller den som har förordnats att bereda fastställelsen av avtalen ska personligen samtala med barnet, om barnet samtycker till detta och ett samtal behövs för att utreda barnets önskemål och åsikt.* Avtalet får inte fastställas om ingendera av barnets föräldrar är dess vårdnadshavare.

För att avtalet ska kunna fastställas krävs samtycke av

1) den som vid sidan av en förälder eller föräldrarna är barnets vårdnadshavare,

2) den för vilken det fastställts rätt att få sekretessbelagda uppgifter om barnet, om det genom avtalet görs ingrepp i denna rätt,

3) en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära, om avtalet kan inverka på hur den fastställda umgängesrätten tillgodoses.

Ett avtal som socialnämnden har fastställt är gällande och kan verkställas såsom ett lagakraftvunnet domstolsbeslut.

8 a §

Avtal om vårdnad om barn före barnets födelse

Om föräldraskapet erkänns före barnets födelse på det sätt som föreskrivs i 16 § i faderskapslagen (11/2015) eller 14 § i moderskapslagen (253/2018), kan den som erkänner föräldraskapet och den mor som kommer att föda barnet i det sammanhanget ingå ett avtal om att vårdnaden om barnet anförtröas båda föräldrarna gemensamt.

Den hälsovårdare eller barnmorska som har tagit emot erkännandet ska genom sin underskrift styrka föräldrarnas underskrifter och efter det sända handlingen till den barnatillsyningsman som avses i 16 § 5 mom. i faderskapslagen eller 14 § 5 mom. i moderskapslagen för fastställelse av avtalet. Socialnämnden får inte fastställa avtalet förrän föräldraskapet har fastställts.

(upphävs)

Gällande lydelse

9 §

Domstols beslut angående vårdnad om barn och umgängesrätt

Domstolen kan besluta

1) att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt;

2) att barnet skall bo hos den ena av sina föräldrar, om föräldrarna inte bor tillsammans;

3) att vårdnaden om barnet anförtros den ena föräldern ensam;

4) att vårdnaden om barnet vid sidan av eller i stället för föräldrarna anförtros en eller flera personer som gett sitt samtycke till detta;

5) att barnet har rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

Om föräldrarna eller den ena av dem är vårdnadshavare för sitt barn, kan domstolen enligt 1 mom. 4 punkten anförtro vårdnaden åt en eller flera personer i stället för föräldrarna endast om med hänsyn till barnet synnerligen vägande skäl talar för detta.

Domstolen kan vid behov ge föreskrifter om vårdnadshavarens uppgifter, rättigheter och skyldigheter samt, om barnet har två eller flera vårdnadshavare, besluta om uppgiftsfördelningen mellan vårdnadshavarna. Då domstolen fattar beslut om umgängesrätten skall den ge närmare föreskrifter om de villkor som skall gälla för umgängesrätten och rätten att hålla barnet hos sig.

Domstolen skall, då den avgör ärende som gäller vårdnaden, beakta barnets bästa och

Föreslagen lydelse

9 §

Domstolsbeslut om vårdnad om barn och umgängesrätt

En domstol kan besluta att

1) vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt *eller den ena föräldern ensam,*

2) vårdnaden om barnet vid sidan av eller i stället för en förälder eller föräldrarna anförtros en eller flera personer som gett sitt samtycke till detta,

3) en förälder som inte är barnets vårdnadshavare, eller någon annan person som har gett sitt samtycke till detta, har samma rätt som vårdnadshavaren att få sekretessbelagda uppgifter om barnet av myndigheter och privata tjänsteproducenter antingen i alla frågor eller i de frågor som anges i beslutet.

Dessutom kan domstolen besluta att

1) barnet ska bo hos den ena av sina föräldrar, om föräldrarna inte bor tillsammans,

2) barnet ska bo hos den vårdnadshavare som avses i 1 mom. 2 punkten,

3) barnet ska bo växelvis hos vardera föräldern,

4) barnet ska bo växelvis hos föräldrarna eller den ena föräldern och hos den vårdnadshavare som avses i 1 mom. 2 punkten,

5) barnet har rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

Om föräldrarna eller den ena av dem är vårdnadshavare för sitt barn, kan domstolen enligt 1 mom. 2 punkten anförtro vårdnaden åt en eller flera personer i stället för en förälder eller föräldrarna endast om det med tanke på barnets bästa finns synnerligen vägande skäl till detta.

Om barnet har två eller flera vårdnadshavare, kan domstolen vid behov besluta om uppgiftsfördelningen mellan vårdnadshavarna.

Gällande lydelse

barnets egna önskemål enligt vad som stadgas i 10 och 11 §.

Föreslagen lydelse

9 a §

Närmare förordnanden om växelvist boende och umgängesrätt

När domstolen fattar beslut om växelvist boende eller umgängesrätt ska den bestämma närmare om de villkor som ska gälla för det växelvisa boendet eller umgängesrätten och rätten att hålla barnet hos sig.

Innan domstolen fattar beslut om växelvist boende ska den på eget initiativ till behandling ta upp hur beslutet inverkar på barnets bostad enligt lagen om hemkommun (201/1994). Vid behov ska domstolen bestämma vilketdera hemmet som ska anmälas som barnets officiella bostad.

Domstolen kan vid behov bestämma hur ansvaret för de transporter och resekostnader som föranleds av det växelvisa boendet eller umgängesrätten ska fördela sig mellan de delaktiga. När domstolen prövar ansvarsfördelningen ska den beakta de delaktigas förmåga att svara för transporterna eller kostnaderna samt övriga omständigheter.

9 b §

Stöttat och övervakat umgänge samt övervakade byten

Föräldrarna kan avtala om att umgänget mellan barnet och en förälder ska ske som stöttat umgänge eller övervakat umgänge, eller att umgängestillfället ska inledas och avslutas under övervakning (övervakade byten). Socialnämnden kan fastställa avtalet på det sätt som föreskrivs i 8 §, om stöd eller övervakning behövs av grundad anledning med tanke på barnets bästa. Övervakat umgänge kan fastställas endast om stöttat umgänge eller övervakade byten inte räcker för att trygga barnets bästa.

Under samma förutsättningar som socialnämnden kan fastställa ett avtal kan en domstol besluta att umgänget ska ske som stöttat eller övervakat umgänge eller med övervakade byten.

Om det finns grundad anledning att befara

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

att barnet olovligen kommer att föras bort från landet, kan domstolen som förutsättning för övervakat umgänge bestämma att den förälder som barnet har rätt att träffa ska överlåta sitt giltiga pass och ett sådant giltigt pass för barnet som föräldern innehar samt övriga resedokument till övervakaren för den tid umgänget varar.

Bestämmelser om ordnande av stöttat och övervakat umgänge samt övervakade byten finns i socialvårdslagen (1301/2014).

9 c §

Barnets rätt att träffa en annan person än sin förälder

För barnet kan fastställas rätt att träffa en person som står barnet särskilt nära och med vilken barnet har ett etablerat förhållande som kan jämföras med förhållandet mellan ett barn och en förälder. Umgängesrätten fastställs genom ett domstolsbeslut.

När en i denna paragraf avsedd umgängesrätt fastställs och tillgodoses, tillämpas i övrigt vad som föreskrivs om umgängesrätten mellan ett barn och barnets förälder.

9 d §

Tryggande av umgängesrätt

När en domstol fattar beslut om umgängesrätt kan domstolen vid vite förplikta den förälder eller den vårdnadshavare hos vilken barnet bor att tillåta umgänge och att vidta andra åtgärder som behövs för att ordna umgänget på det sätt som bestäms i beslutet, om det på basis av denna förälders eller vårdnadshavares tidigare agerande finns anledning att befara att han eller hon inte frivilligt kommer att iaktta beslutet om umgängesrätt. På föreläggande av vite tillämpas i övrigt vad som föreskrivs i 18, 20 och 28 § i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996).

Vite som förelagts i enlighet med denna paragraf kan dömas ut med iakttagande av bestämmelserna i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och um-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

güangesrätt.

10 §

10 §

Avgörande av ärende som gäller vårdnad om barn och umgüangesrätt

Avgörande av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgüangesrätt

Ärende som angär vårdnad om barn och umgüangesrätt skall avgöras framför allt enligt vad som är bäst för barnet. I detta syfte skall särskild uppmärksamhet fästas vid hur vårdnaden och umgüangesrätten bäst kan ordnas i framtiden.

Ärende, som gäller anförtröende av vårdnaden åt båda föräldrarna eller åt den ena föräldern eller som gäller umgüangesrätten, skall avgöras i överensstämmelse med vad föräldrarna avtalar, såvida föräldrarna eller den ena av dem är barnets vårdnadshavare och det inte finns skäl att antaga, att avgörandet skulle strida mot barnets bästa.

Ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgüangesrätt ska avgöras framför allt enligt vad som är bäst för barnet. I detta syfte ska särskilt *avseende fästas vid hur de i 1 och 2 § angivna målen för vårdnaden och umgüangesrätten bäst kan uppnås i framtiden.*

När avgörande träffas om huruvida vårdnaden om barnet ska anföras båda föräldrarna gemensamt eller den ena av dem, ska utöver vad som föreskrivs i 1 mom. särskilt avseende fästas vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov framför sina inbördes konflikter.

När avgörande träffas om barnets boende och umgüangesrätten ska utöver vad som föreskrivs i 1 mom. särskilt avseende fästas vid barnets ålder och utvecklingsnivå, barnets karaktär och anlag, eventuella särskilda behov hos barnet, avståndet mellan föräldrarnas bostäder samt föräldrarnas förmåga att tillsammans ta ansvar i frågor som gäller barnet.

Ett ärende som gäller anförtröende av vårdnaden åt båda föräldrarna *gemensamt* eller åt *den ena av dem* eller som gäller barnets boende eller umgüangesrätten ska avgöras i överensstämmelse med vad föräldrarna avtalar, om föräldrarna eller den ena av dem är barnets vårdnadshavare och det inte finns skäl att *anta* att avgörandet skulle strida mot barnets bästa.

11 §

11 §

Utredande av barnets önskemål och åsikt

Utredande av barnets åsikt

I ärende som gäller vårdnad om barn och umgüangesrätt skall barnets *egna* önskemål och *egen* åsikt utredas i den utsträckning som det med beaktande av barnets ålder och utveckling är möjligt, om *föräldrarna inte är eniga om saken, såvida barnet vårdas av någon annan än sin vårdnadshavare eller om*

I ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgüangesrätt ska barnets önskemål och åsikt utredas och beaktas i den utsträckning som det med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt.

Gällande lydelse

detta annars med tanke på barnets bästa bör anses viktigt.

Barnets åsikt skall utredas på ett hänsynsfullt sätt och med beaktande av barnets utvecklingsstadium samt så att förhållandet mellan barnet och föräldrarna inte blir lidande därav.

Föreslagen lydelse

Barnets åsikt ska utredas på ett *finkänsligt* sätt och med beaktande av barnets *utvecklingsnivå* samt så att förhållandet mellan barnet och föräldrarna inte blir lidande *av detta*. *Det ska förklaras för barnet i vilket syfte åsikten utreds och hur utredandet sker.*

11 a §

Beslut om vårdnaden om barn och umgängesrätt medan barnet är omhändertaget

Bestämmelser om avgörande av ärenden som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt medan barnet är omhändertaget finns i 46 § i barnskyddslagen (417/2007). Om ett avgörande i ärendet på grund av omhändertagandet är onödigt med tanke på barnets bästa, kan socialnämnden lämna avtalet utan fastställelse eller domstolen avslå ansökan.

Ett av socialnämnden fastställt avtal eller en domstols beslut om vårdnad om barn och umgängesrätt inverkar inte på omhändertagandet eller dess innehåll.

Bestämmelser om domstolens rätt att få uppgifter om barnet av socialmyndigheterna finns i 18 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000).

14 §

Anhängiggörande och rätt att föra talan

Ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt görs anhängigt genom ansökan som kan göras av barnets föräldrar gemensamt, den ena föräldern, barnets vårdnadshavare eller socialnämnden.

Om barn till följd av vårdnadshavarens död saknar vårdnadshavare, kan ansökan göras även av barnets släkting eller annan som står barnet nära.

14 §

Anhängiggörande och rätt att föra talan

Ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt inleds genom en ansökan som får göras av barnets föräldrar gemensamt, den ena föräldern, barnets vårdnadshavare eller socialnämnden.

Om ett barn till följd av vårdnadshavarens död saknar vårdnadshavare, får ansökan göras även av barnets släkting eller av någon annan som står barnet nära.

Utöver de aktörer som avses i 1 och 2 mom. får en person för vilken det har fastställts rätt att få sekretessbelagda uppgifter om barnet göra en ansökan som gäller ändring av denna rätt. Även en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära får, utöver de aktörer som nämns i 1 och 2 mom.,

Gällande lydelse

I samband med ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt kan också yrkas att underhållsbidrag till barnet skall fastställas eller att fastställt underhållsbidrag skall ändras.

Föreslagen lydelse

göra en ansökan som gäller barnets rätt att träffa honom eller henne.

I samband med ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt får det också yrkas att underhållsbidrag till barnet ska fastställas eller att ett fastställt underhållsbidrag ska ändras.

14 a §

Avslag på ansökan i skriftligt förfarande

Om det på basis av ansökan, ett skriftligt yttrande som eventuellt getts med anledning av den och tidigare avgöranden är uppenbart att det inte finns förutsättningar för att ändra avtalet eller beslutet, ska ansökan avslås i ett skriftligt förfarande.

14 b §

Skyndsam behandling

Ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt ska behandlas skyndsamt. Om ärendet ska behandlas vid tingsrättens sammanträde, ska det första sammanträdet ordnas utan obefogat dröjsmål.

15 §

Hörande av förälder och vårdnadshavare samt barn

När ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt handläggs, skall domstolen bereda barnets föräldrar och vårdnadshavare tillfälle att bli hörda, såvida kallelse kan delges dem.

Barn kan höras personligen i domstolen, om det av vägande skäl är nödvändigt för att ärendet skall kunna avgöras. Hörande kan ske endast om barnet ger sitt samtycke därtill och det är uppenbart att det inte kan skada barnet.

15 §

Hörande av delaktiga

När ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt behandlas, ska domstolen ge barnets föräldrar och vårdnadshavare tillfälle att bli hörda.

Tillfälle att bli hörd ska också ges

1) den för vilken det fastställts rätt att få sekretessbelagda uppgifter om barnet, om ansökan gäller ändring av denna rätt,

2) en i 9 c § avsedd person som står barnet särskilt nära, om ansökan gäller fastställelse av umgängesrätt enligt den paragrafen eller om avgörandet i ärendet kan inverka på hur den fastställda umgängesrätten tillgodoses.

Tillfälle att bli hörd behöver dock inte ges, om delgivningen av kallelsen till hörandet

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

skulle behöva ske genom kungörelse av domstol i enlighet med 11 kap. 9 § i rättegångsbalken.

15 a §

Hörande av barn i domstol

I syfte att utreda barnets önskemål och åsikt kan barnet höras personligen i domstol, om det behövs för att ärendet ska kunna avgöras och barnet ber om det eller ger sitt samtycke till det. Ett barn under 12 år kan höras personligen endast om det är nödvändigt för att ärendet ska kunna avgöras och det bedöms att hörandet inte medför betydande skada för barnet.

Hörandet av barnet personligen i domstol kan ske vid huvudförhandlingen eller på något annat sätt som domstolen prövar lämpligt. Domstolen kan vid hörandet anlita ett sakkunnigbiträde som avses i 17 b §. Ett barn kan höras personligen så att endast en eller flera domstolsledamöter utöver barnet är närvarande vid hörandet, om detta behövs för att skydda barnet eller för att barnets självständiga åsikt ska kunna klarläggas. Hörandet av barnet får dokumenteras genom en ljudupptagning.

Om barnet hörs utan att de delaktiga är närvarande, ska de delaktiga ges tillfälle att höra den ljudupptagning som gjorts över hörandet av barnet eller få en redogörelse för de omständigheter som kommit fram vid hörandet till den del dessa kan inverka på avgörandet av ärendet. De ska också ges tillfälle att framföra sin åsikt om de omständigheter som kommit fram vid hörandet.

16 §

Inhämtande av utredning av socialnämnden

I ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt skall domstolen inhämta utredning hos socialnämnden i den kommun där barnet, barnets föräldrar, barnets vårdnadshavare och den som föreslagits bli vårdnadshavare är bosatta. Om någon av dessa inte är bosatt i Finland, skall utredning inhämtas hos socialnämnden i den kommun där

16 §

Inhämtande av utredning av socialnämnden

I ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt ska domstolen *vid behov* inhämta utredning hos socialnämnden i den kommun där barnet *eller barnets föräldrar eller någon annan delaktig* är bosatta. Om någon av dessa inte är bosatt i Finland, ska utredning inhämtas hos socialnämnden i den kommun där personen vistas. *När domstolen*

Gällande lydelse

personen vistas. Utredning skall dock inte inhämtas, om det är uppenbart att ärendet kan avgöras utan sådan.

Om det under pågående utredning framgår att ärendet *enligt vad som är stadgat i 7 §* kan avgöras genom ett avtal *mellan föräldrarna*, skall socialnämnden ge föräldrarna behövlig hjälp att ingå avtalet.

I utredningen och vid den rättegång som gäller ärendet får röjas även sekretessbelagda uppgifter på det sätt som bestäms i 18 § 1 mom., 19 § samt 27 § 2—4 mom. lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000).

Föreslagen lydelse

begär utredning ska den närmare ange i vilka frågor utredning särskilt behövs.

Syftet med utredningen är att ge domstolen uppgifter om familjens situation, barnets levnadsförhållanden och andra omständigheter som inverkar på avgörandet av ärendet. Om det under pågående utredning framgår att ärendet kan avgöras genom ett avtal som socialnämnden fastställer, ska socialnämnden ge de berörda personerna behövlig hjälp att ingå avtalet.

När utredningen görs ska ett samtal föras med barnet personligen, om detta med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt och barnet ger sitt samtycke till det, om detta inte är uppenbart onödigt. Vid samtalet ska barnets önskemål och åsikt i möjligaste mån utredas på det sätt som föreskrivs i 11 §.

Domstolen ska ange en tidsfrist för när utredning ska lämnas. Om domstolen anser att socialnämndens utredning är bristfällig eller om nya omständigheter som kommit fram vid behandlingen av ärendet fordrar ytterligare utredning, kan domstolen begära att den tidigare utredningen kompletteras eller begära andra upplysningar.

I utredningen och vid den rättegång som gäller ärendet får även sekretessbelagda uppgifter röjas på det sätt som föreskrivs i 18 § 1 mom., 19 § och 27 § 2—4 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

16 a §

Hörande av den som gjort utredningen

Domstolen ska kalla den person som gjort den i 16 § avsedda utredningen för att höras muntligen i domstolen, om

1) domstolen anser det behövt för att utreda barnets bästa eller barnets åsikt eller av någon annan orsak, eller

2) en delaktig begär det och hörande inte är uppenbart onödigt.

I fråga om kallelse av den som gjort utredningen tillämpas vad som i 17 kap. 41 och 42 § i rättegångsbalken föreskrivs om kallelse av sakkunnig.

Gällande lydelse

17 §

Interimistiska förordnanden

Då ärende som gäller vårdnaden om barn eller umgängesrätt är anhängigt vid domstol, kan domstolen interimistiskt bestämma hos vem barnet skall bo och om umgängesrätten samt om villkoren härvid. Om särskilda skäl föreligger, kan domstolen bestämma vem som skall anförtros vårdnaden om barnet tills ärendet avgörs slutligt.

Ändring får inte sökas i domstolens interimistiska förordnande.

Interimistiskt förordnande är i kraft tills domstolen fattar slutligt beslut i ärendet, om inte förordnandet därförinnan återtages eller ändras.

17 b §

Ordande av sakkunnigtjänster

Den kommun inom vars område tingsrätten har sitt administrativa kansli ska se till att tingsrätten har tillgång till ett tillräckligt antal sådana sakkunnigbiträden som avses i 5 § i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar för medling i tvister som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt. I en tvåspråkig domkrets ska kommunen se till att tingsrätten har tillgång till sakkunnigtjänster på både finska och svenska. Det organ enligt 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982) som ska sköta socialvården svarar för att sakkunnigtjänsterna ordnas i kommunen.

Föreslagen lydelse

17 §

Interimistiska förordnanden

När ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt är anhängigt vid domstol, kan domstolen interimistiskt bestämma om *barnets boende* och om umgängesrätten. *Ett interimistiskt förordnande som gäller umgängesrätt får inte förenas med vite. Domstolen kan av särskilda skäl ge ett interimistiskt förordnande om vem som ska anförtros vårdnaden om barnet samt om rätten att få sekretessbelagda uppgifter om barnet. Om ärendet inte tål dröjsmål, kan ett interimistiskt förordnande ges utan att de personer som avses i 15 § blir hörda.*

Domstolen kan i samband med behandlingen av ett ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt ge ett interimistiskt förordnande också om underhållsbidrag som ska betalas till barnet, om detta behövs för att trygga barnets underhåll.

Ändring får inte sökas i domstolens interimistiska förordnande.

Ett interimistiskt förordnande är i kraft tills domstolen fattar ett slutligt beslut i ärendet, om inte förordnandet *återtogs* eller ändras *före det*.

17 b §

Ordande av sakkunnigtjänster

Den kommun inom vars område tingsrätten har sitt administrativa kansli ska se till att tingsrätten har tillgång till ett tillräckligt antal sådana sakkunnigbiträden som avses i 5 § i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar för medling i tvister som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt *och för sådant biträdande vid hörande av barnet som avses i 15 a § i denna lag*. I en tvåspråkig domkrets ska kommunen se till att tingsrätten har tillgång till sakkunnigtjänster på både finska och svenska. Det organ enligt 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982) som ska sköta socialvården svarar för att sakkunnigtjänsterna ordnas i kommunen.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Hovrätten kan vid hörandet av barnet anlita ett sakkunnigbiträde som någon av tingsrätterna inom hovrättens domkrets har tillgång till. Högsta domstolen kan vid hörandet av barnet anlita ett sakkunnigbiträde som någon av tingsrätterna har tillgång till.

17 d §

17 d §

Ersättning för sakkunnigtjänster

Ersättning för sakkunnigtjänster

För anlitan av sakkunnigbiträden vid medling i vårdnadstvister i domstol betalar staten ersättning till den kommun som ansvarar för ordnandet av sakkunnigtjänsterna. Ersättning betalas som kalkylerad ersättning per dag för biträdande vid medlingssammanträde och som ersättning per timme för åtgärder som utförs utanför sammanträdet. Om medlingen genomförs utanför den kommun där tingsrätten har sitt administrativa kansli eller utanför den särskilt överenskomna huvudsakliga tjänstgöringsorten för sakkunnigbiträdet, ersätts kommunen för de rese- och inkvarteringskostnader som föranleds av medlingen och för det dagtraktamente som betalas till sakkunnigbiträdet. Närmare bestämmelser om storleken på den ersättning som betalas per dag eller per timme, de åtgärder för vilka ersättning betalas per timme samt de kostnader som ersätts utfärdas genom förordning av statsrådet.

För anlitan av sakkunnigbiträden vid medling i vårdnadstvister i domstol och vid hörande av barnet betalar staten ersättning till den kommun som ansvarar för ordnandet av sakkunnigtjänsterna. Ersättning betalas som kalkylerad ersättning per dag för biträdande vid sammanträde och som ersättning per timme för åtgärder som utförs utanför sammanträdet. Om medlingen genomförs *eller barnet hörs* utanför den kommun där tingsrätten har sitt administrativa kansli eller utanför den särskilt överenskomna huvudsakliga tjänstgöringsorten för sakkunnigbiträdet, ersätts kommunen för de rese- och inkvarteringskostnader som föranletts av medlingen *eller hörandet av barnet* och för det dagtraktamente som betalas till sakkunnigbiträdet. Närmare bestämmelser om storleken på den ersättning som betalas per dag eller per timme, de åtgärder för vilka ersättning betalas per timme samt de kostnader som ersätts utfärdas genom förordning av statsrådet.

39 §

39 §

Hörande av barnet

Hörande av barnet

Innan domstolen avgör en ansökan om verkställighet av ett i en främmande stat givet beslut som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt eller om återlämnande av barn, ska den ta reda på barnets åsikt, om barnet med hänsyn till sin ålder eller andra omständigheter som kommit till domstolens kännedom kan anses ha uppnått en sådan mognad att det finns skäl att fästa uppmärksamhet vid dess åsikt.

När barnets åsikt utreds ska 15 och 16 § iakttas i tillämpliga delar.

Innan domstolen avgör en ansökan om verkställighet av ett i en främmande stat givet beslut som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt eller om återlämnande av barn, ska den ta reda på barnets åsikt, om barnet med hänsyn till sin ålder eller andra omständigheter som kommit till domstolens kännedom kan anses ha uppnått en sådan mognad att det finns skäl att fästa avseende vid dess åsikt.

På utredandet av barnets åsikt tillämpas vad som föreskrivs i 15 a, 16 och 16 a §. En begäran som gäller utredande av barnets

Gällande lydelse

När domstolen ber socialnämnden om utredning ska den uppmana nämnden att lämna utredningen skyndsamt.

41 §

Fri rättshjälp och kostnaderna för återlämnande

I ärenden som gäller återlämnande av barn och i ärenden som gäller erkännande eller verkställighet av beslut om vårdnad om barn eller umgängesrätt som meddelats i en stat som har tillträtt Europarådskonventionen skall sökanden på begäran beviljas fri rättegång utan ersättningsskyldighet gentemot staten också i sådana fall då fri rättegång inte annars skulle kunna beviljas.

När domstolen förordnar att ett barn skall återlämnas eller fastställer att ett beslut om vårdnad om barn kan verkställas, kan den samtidigt på yrkande av sökanden förplikta motparten att ersätta sökandens kostnader för återlämnandet.

Om sökandens motpart förlorar det ärende som avses i 1 mom., skall han åläggas att till justitieministeriet ersätta de kostnader som ministeriet haft i ärendet enligt samma grunder som har stadgats för ersättande av parternas rättegångskostnader. Hovrätten kan låta bli att ålägga motparten ersättningsskyldighet eller nedsätta ersättningens belopp, om ersättningsskyldigheten skulle bli oskälig i förhållande till motpartens ekonomiska omständigheter.

49 §

Bemyndigande att utfärda förordning

Närmare stadganden om verkställigheten av denna lag utfärdas genom förordning.

Genom förordning kan bestämmas att stadgandena om återlämnande av barn skall tillämpas, antingen helt eller delvis, också i fråga om barn som inte är bosatta i en sådan främmande stat som har tillträtt Haagkonventionen.

Föreslagen lydelse

åsikt ska riktas till socialnämnden i den kommun där barnet vistas.

41 §

Rättshjälp och kostnaderna för återlämnande

I ärenden som gäller återlämnande av barn och i ärenden som gäller erkännande eller verkställighet av beslut om vårdnad om barn eller umgängesrätt som meddelats i en stat som har tillträtt Europarådskonventionen ska sökanden på begäran beviljas *rättshjälp* kostnadsfritt också i sådana fall då *rättshjälp* inte annars skulle kunna beviljas.

När domstolen förordnar att ett barn ska återlämnas eller fastställer att ett beslut om vårdnad om barn kan verkställas, kan den samtidigt på yrkande av sökanden *ålägga* motparten att ersätta sökandens kostnader för återlämnandet *av barnet*.

Om sökandens motpart förlorar det ärende som avses i 1 mom., ska han eller hon åläggas att ersätta justitieministeriet för de kostnader som ministeriet haft i ärendet enligt samma grunder som *föreskrivs när det gäller ersättande av de delaktigas rättegångskostnader*. Domstolen kan låta bli att ålägga motparten ersättningsskyldighet eller kan nedsätta ersättningens belopp, om ersättningsskyldigheten skulle bli oskälig i förhållande till motpartens ekonomiska omständigheter.

49 §

Bemyndigande att utfärda förordning

Genom förordning av statsrådet utfärdas det vid behov närmare bestämmelser om

1) de uppgifter som socialnämnden har enligt denna lag,

2) justitieministeriets uppgifter som centralmyndighet enligt Haagkonventionen och Europarådskonventionen, och

3) handlingar som ska bifogas en ansökan om återlämnande samt om erkännande eller verkställighet av ett beslut som meddelats i

Gällande lydelse

Genom förordning kan därtill stadgas att sökanden skall beviljas fri rättegång enligt grunderna i 41 § 1 mom. också i ett ärende som gäller umgängesrätt.

Föreslagen lydelse

en främmande stat.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Om en man före ikraftträdandet av denna lag har erkänt sitt faderskap på det sätt som avses i 16 § i faderskapslagen, tillämpas på hans ställning som vårdnadshavare i stället för 6 a § 1 mom. de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag.

På ett sådant ärende om ändring av ett avtal eller ett beslut som har blivit anhängigt i tingsrätten före ikraftträdandet av denna lag tillämpas i stället för 14 a § de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag.

2.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996) 1 § 1 mom., 11 § och den finska språkdräkten i 18 § 1 mom., samt fogas till 2 § ett nytt 2 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

1 §

Tillämpningsområde

Tillämpningsområde

Domstolens beslut och interimistiska förordnanden (*beslut*) beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt verkställs så som stadgas i denna lag. Vad denna lag stadgar om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn skall iakttas också vid verkställighet av domstolens beslut *och interimistiska förordnanden* om hos vem barnet skall bo samt beslut om överlämnande av barnet till dess vårdnadshavare.

Domstolens beslut och interimistiska förordnanden (*beslut*) beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt verkställs så som föreskrivs i denna lag. Vad som i denna lag föreskrivs om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn ska iakttas också vid verkställighet av domstolens beslut om hos vem barnet ska bo samt beslut om överlämnande av barnet till dess vårdnadshavare. *Vad som föreskrivs om verkställighet av beslut som gäller umgängesrätt ska iakttas också vid verkställighet av domstolens beslut om växelvist boende.*

2 §

2 §

Beaktande av barnets vilja

Beaktande av barnets vilja

Om barnet motsätter sig ska, när betydelsen av detta bedöms, särskilt avseende fästas vid de motiveringar barnet ger för att det motsätter sig samt vid huruvida barnets motstånd med beaktande av de omständigheter som kommit fram i ärendet kan anses basera sig på barnets självständiga vilja.

Gällande lydelse

11 §

Hörande av barn i domstol

Domstolen kan höra barnet med iakttagande i tillämpliga delar av 11 § och 15 § 2 mom. lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Föreslagen lydelse

11 §

Hörande av barn i domstol

Domstolen kan höra barnet med iakttagande av 11 och 15 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Denna lag träder i kraft den
20 .

3.

Lag

om ändring av lagen om underhåll för barn

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om underhåll för barn (704/1975) 4, 5 och 14 §, sådana de lyder, 4 § delvis
ändrad i lag 364/1983, 5 § delvis ändrad i lag 1307/2014 och 14 § delvis ändrad i lagarna
159/2009 och 256/2018, samt
fogas till lagen en ny 14 a § som följer:

Gällande lydelse

4 §

Sörjer förälder inte på annat sätt för barnets underhåll eller bor barnet inte varaktigt tillsammans med föräldern, kan det fastställas att underhållsbidrag skall betalas till barnet.

Underhållsbidragets belopp och sättet för dess erläggande fastställs genom avtal eller dom.

5 §

I angelägenheter som rör underhållsbidrag företräds ett minderårigt barn av sin vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. Företrädaren för ett minderårigt barn har rätt att företräda barnet också i ett ärende som gäller barnets rätt till underhåll sedan barnet fyllt 18 år.

Om barnatillsyningsmans skyldighet att bistå barnet i ärenden angående underhållsbidrag är stadgat särskilt.

14 §

Bestämmelser om behörig domstol i ärenden som gäller underhållsbidrag finns i 10 kap. i rättegångsbalken.

Framställs yrkande på underhållsbidrag i samband med talan om vårdnad om barnet eller talan om fastställande av föräldraskap,

Föreslagen lydelse

4 §

En förälder kan åläggas att betala underhållsbidrag till barnet, om

1) föräldern inte på annat sätt sörjer för barnets underhåll,

2) barnet inte bor varaktigt tillsammans med föräldern, eller

3) barnet bor växelvis med föräldern och växelvis med den andra föräldern eller någon annan vårdnadshavare.

Underhållsbidragets belopp och sättet för betalning av det fastställs genom avtal eller dom.

5 §

I angelägenheter som rör underhållsbidrag företräds ett minderårigt barn av sin vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. Företrädaren för ett minderårigt barn har rätt att företräda barnet också i ett ärende som gäller barnets rätt till underhåll sedan barnet fyllt 18 år. *Barnets vårdnadshavare får företräda barnet också när motparten är barnets andra vårdnadshavare, om barnet bor hos någondera föräldern.*

Särskilda bestämmelser gäller för barnatillsyningsmannens skyldighet att bistå barnet i ärenden som gäller underhållsbidrag.

14 §

Bestämmelser om behörig domstol i ärenden som gäller underhållsbidrag finns i 10 kap. i rättegångsbalken.

Om ett yrkande på underhållsbidrag framställs i samband med *ett ärende som* gäller vårdnad om barnet *eller umgängesrätt* eller

Gällande lydelse

kan talan om underhållsbidrag även handläggas vid den domstol där talan i den förstnämnda saken ska anhängiggöras.

Föreslagen lydelse

fastställande av föräldraskap, kan yrkandet på underhållsbidrag även handläggas vid den domstol där det förstnämnda ärendet ska anhängiggöras.

14 a §

När ett ärende som gäller underhåll för barn är anhängigt vid domstol, kan domstolen ge ett interimistiskt förordnande om underhållsbidrag, om detta behövs för att trygga barnets underhåll.

Andring får inte sökas i domstolens interimistiska förordnande.

Ett interimistiskt förordnande är i kraft tills domstolen fattar ett slutligt beslut i ärendet, om inte förordnandet återtas eller ändras före det.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 10 § i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar
(394/2011) 10 § 1 mom. som följer:

Gällande lydelse

10 §

Ärenden som gäller barns ställning och rättigheter

Ärenden som gäller barns ställning och rättigheter kan bli föremål för medling i domstol när de gäller underhåll för barn eller vårdnad om barn och umgängesrätt. Medlingen i domstol ska genomföras så att den tryggar barnets bästa. Vid bedömningen av om en förlikning kan stadfästas ska domstolen beakta bestämmelserna i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) och i lagen om underhåll för barn (704/1975).

Föreslagen lydelse

10 §

Ärenden som gäller barns ställning och rättigheter

Ärenden som gäller barns ställning och rättigheter kan bli föremål för medling i domstol när de gäller underhåll för barn eller vårdnad om barn och umgängesrätt. Medlingen i domstol ska genomföras *på ett sätt som tar hänsyn till barnets bästa samt barnets önskemål och åsikt i den utsträckning som det med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå är möjligt*. Vid bedömningen av om en förlikning kan stadfästas ska domstolen beakta bestämmelserna i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) och i lagen om underhåll för barn (704/1975).

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 10 kap. 13 §, 12 kap. 4 a § och 17 kap 12 § 1 mom., sådana de lyder, 10 kap. 13 § i lag 135/2009, 12 kap. 4 a § i lag 650/2007 och 17 kap. 12 § 1 mom. i lag 732/2015, som följer:

Gällande lydelse

10 kap.

Om forum i tvistemål

13 §

Ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt prövas av den tingsrätt inom vars domkrets barnet har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

12 kap.

Om parterna

4 a §

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försvagat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak saknar förmåga att bevaka sina intressen i en rättegång eller om partens intressebevakare på grund av jäv eller av någon annan orsak är förhindrad att utöva talerätt vid rättegången, kan den domstol där rättegången är anhängig på tjänstens vägnar för rättegången förordna en intressebevakare för parten. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

Om inte domstolen beslutar något annat gäller ett intressebevakarförordnande också i en högre rättsinstans där ärendet anhängiggörs genom ändringssökande.

Föreslagen lydelse

10 kap.

Om forum i tvistemål

13 §

Ett ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt prövas av den tingsrätt inom vars domkrets barnet har sin hemvist eller sin vanliga vistelseort. *Ett ärende som gäller syskon kan även prövas av den tingsrätt inom vars domkrets någon av dem har sin hemvist eller sin vanliga vistelseort.*

12 kap.

Om parterna

4 a §

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försvagat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak saknar förmåga att bevaka sina intressen i en rättegång eller om partens intressebevakare, *vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare* på grund av jäv eller av någon annan orsak är förhindrad att utöva talerätt vid rättegången, kan den domstol där rättegången är anhängig på tjänstens vägnar för rättegången förordna en intressebevakare för parten. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

Om inte domstolen beslutar något annat gäller ett intressebevakarförordnande också i en högre rättsinstans där ärendet anhängiggörs genom ändringssökande.

Gällande lydelse

17 kap.

Om bevisning

12 §

Tjänstemän och offentligt anställda arbetstagare samt de som utövar offentlig makt eller sköter ett offentligt förtroendeuppdrag och andra personer som har tystnadsplikt enligt 23 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) får inte vittna om innehållet i en handling eller rättegångshandling som ska hemlighållas för en part med stöd av 11 § 2 mom. i den lagen eller 12 § 2 mom. i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007). De får inte heller vittna om något som med stöd av någondera av dessa bestämmelser vore sekretessbelagt om det ingick i en handling, om inte den till vars förmån tystnadsplikten har föreskrivits ger sitt samtycke till det. Bestämmelserna i 16 § 3 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983), 18 § 1 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) eller någon annan motsvarande paragraf enligt vilken det är tillåtet att röja sekretessbelagda uppgifter vid en rättegång ska dock tillämpas i stället för det som föreskrivs ovan i detta moment.

Föreslagen lydelse

17 kap.

Om bevisning

12 §

Tjänstemän och offentligt anställda arbetstagare samt de som utövar offentlig makt eller sköter ett offentligt förtroendeuppdrag och andra personer som har tystnadsplikt enligt 23 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) får inte vittna om innehållet i en handling eller rättegångshandling som ska hemlighållas för en part med stöd av 11 § 2 mom. i den lagen eller 12 § 2 mom. i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007). De får inte heller vittna om något som med stöd av någondera av dessa bestämmelser vore sekretessbelagt om det ingick i en handling, om inte den till vars förmån tystnadsplikten har föreskrivits ger sitt samtycke till det. Bestämmelserna i 16 § 5 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) 18 § 1 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) eller någon annan motsvarande paragraf enligt vilken det är tillåtet att röja sekretessbelagda uppgifter vid en rättegång ska dock tillämpas i stället för det som föreskrivs ovan i detta moment.

Denna lag träder i kraft den
20 .

6.

Lag

om ändring av 19 a § i förvaltningsprocesslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i förvaltningsprocesslagen (586/1996) 19 a §, sådan paragrafen lyder i lag 651/2007,
som följer:

Gällande lydelse

19 a §

Förordnande av intressebevakare för rättegång

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försvagat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak saknar förmåga att bevaka sina intressen i en rättegång eller om partens intressebevakare på grund av jäv eller av någon annan orsak är förhindrad att utöva talerätt vid rättegången, kan den domstol där rättegången är anhängig på tjänstens vägnar för rättegången förordna en intressebevakare för parten. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

Om inte domstolen beslutar något annat gäller ett intressebevakarförordnande också i en högre rättsinstans där ärendet anhängiggörs genom ändringssökande.

Föreslagen lydelse

19 a §

Förordnande av intressebevakare för rättegång

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försvagat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak saknar förmåga att bevaka sina intressen i en rättegång eller om partens intressebevakare, *vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare* på grund av jäv eller av någon annan orsak är förhindrad att utöva talerätt vid rättegången, kan den domstol där rättegången är anhängig på tjänstens vägnar för rättegången förordna en intressebevakare för parten. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

Om inte domstolen beslutar något annat gäller ett intressebevakarförordnande också i en högre rättsinstans där ärendet anhängiggörs genom ändringssökande.

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av 23 a § i äktenskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i äktenskapslagen (234/1929) 23 a §, sådan paragrafen lyder i lag 411/1987, som följer:

Gällande lydelse

23 a §

På en medlares tystnadsplikt tillämpas 57 § 1 mom. och 58 § 1 och 3 mom. socialvårdslagen (710/82). På medlaren skall inte tillämpas vad som i 56 § socialvårdslagen stadgas om skyldighet att lämna upplysningar och rätt att erhålla uppgifter.

Föreslagen lydelse

23 a §

På en medlares tystnadsplikt tillämpas 15 § och 29 § 1 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). På medlaren tillämpas inte vad som i 20 § i den lagen föreskrivs om skyldighet att lämna uppgifter. Medlaren har inte rätt att på eget initiativ inhämta uppgifter om familjen av andra myndigheter.

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av 63 och 95 § i adoptionslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i adoptionslagen (22/2012) 63 och 95 § som följer:

Gällande lydelse

63 §

Inhämtande av utredning, hörande av barnet och interimistiska förordnanden

I syfte att utreda barnets önskemål och åsikter samt de övriga förhållanden som inverkar på avgörandet av ett ärende som gäller kontakt, ska domstolen vid behov inhämta utredning hos socialvårdsorganet i barnets, den tidigare förälderns och adoptivförälderns hemkommuner. Om någon av dessa saknar hemkommun i Finland, ska utredning inhämtas hos socialvårdsorganet i den kommun där personen vistas.

På personligt hörande av barn i domstol, röjande av sekretessbelagda uppgifter och meddelande av interimistiska förordnanden tillämpas vad som föreskrivs i 15 § 2 mom., 16 § 3 mom. och 17 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) beträffande handläggningen av ärenden som gäller umgängesrätt.

95 §

Företrädande av barn som ska adopteras

När en tillhandahållare av adoptionsrådgivning eller ett utländskt adoptionstjänstorgan har placerat ett barn hos en adoptionssökande i adoptionssyfte, har adoptionssökanden under placeringen rätt att i vårdnadshavarens ställe besluta om barnets vistelseort, vård, uppfostran, övervakning och omsorg i övrigt samt om den undervisning och hälso-

Föreslagen lydelse

63 §

Inhämtande av utredning, hörande av barnet och interimistiska förordnanden

I syfte att utreda barnets önskemål och åsikter samt de övriga förhållanden som inverkar på avgörandet av ett ärende som gäller kontakt, ska domstolen vid behov inhämta utredning hos socialvårdsorganet i barnets, den tidigare förälderns och adoptivförälderns hemkommuner. Om någon av dessa saknar hemkommun i Finland, ska utredning inhämtas hos socialvårdsorganet i den kommun där personen vistas.

På personligt hörande av barn i domstol *eller vid utredning enligt 1 mom., på tidsfristen för och komplettering av utredning*, på röjande av sekretessbelagda uppgifter, *på hörande av den som gjort utredningen* och på meddelande av interimistiska förordnanden tillämpas vad som föreskrivs i 15 a §, 16 § 3—5 mom., 16 a och 17 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) beträffande handläggningen av ärenden som gäller umgängesrätt.

95 §

Företrädande av barn som ska adopteras

När en tillhandahållare av adoptionsrådgivning eller ett utländskt adoptionstjänstorgan har placerat ett barn hos en adoptionssökande i adoptionssyfte, har adoptionssökanden under placeringen rätt att i vårdnadshavarens ställe besluta om barnets vistelseort, vård, uppfostran, övervakning och omsorg i övrigt samt om den undervisning och hälso-

Gällande lydelse

vård som barnet behöver. Adoptionssökanden har dessutom rätt att företräda barnet även i andra brådslande ärenden som gäller barnets person.

På en adoptionssökande som utövar den rätt som avses i 1 mom. tillämpas vad som i 4 § 2 mom. och 5 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt föreskrivs om vårdnadshavare.

Föreslagen lydelse

vård som barnet behöver. Adoptionssökanden har dessutom rätt att företräda barnet även i andra brådslande ärenden som gäller barnets person.

På en adoptionssökande som utövar den rätt som avses i 1 mom. tillämpas vad som i 4 § 2 och 3 mom. samt i 5, 5 b och 5 c § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt föreskrivs om vårdnadshavare.

Denna lag träder i kraft den
20 .

9.

Lag

om ändring av 11 § i lagen om förmyndarverksamhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) 11 § som följer:

Gällande lydelse

11 §

Om en intressebevakare på grund av sjukdom eller av en orsak som nämns i 32 § 2 eller 3 mom. eller av någon annan orsak är tillfälligt förhindrad att sköta sitt uppdrag, kan domstolen förordna en ställföreträdare för denne.

På ställföreträdaren tillämpas vad som i denna lag bestäms om intressebevakare.

Föreslagen lydelse

11 §

Om en intressebevakare på grund av sjukdom eller av en orsak som avses i 32 § 2—5 mom. eller av någon annan orsak är tillfälligt förhindrad att sköta sitt uppdrag, kan domstolen förordna en ställföreträdare för denne.

På ställföreträdaren tillämpas vad som i denna lag föreskrivs om intressebevakare.

Denna lag träder i kraft den
20 .

10.

Lag

om ändring av 3 § i religionsfrihetslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i religionsfrihetslagen (453/2003) 3 § 2 mom., sådant det lyder i lag 253/2016, som
följer:

Gällande lydelse

3 §

Medlemskap i ett religionssamfund

Ett barns vårdnadshavare beslutar gemen-
samt om barnets religiösa ställning. Om en
domstol har beslutat något annat om upp-
giftsfördelningen mellan vårdnadshavarna
med stöd av 9 § 3 mom. i lagen angående
vårdnad om barn och umgängesrätt
(361/1983) ska dock domstolens beslut föl-
jas.

Föreslagen lydelse

3 §

Medlemskap i ett religionssamfund

Ett barns vårdnadshavare beslutar gemen-
samt om barnets religiösa ställning. *Om det
med stöd av lagen angående vårdnad om
barn och umgängesrätt (361/1983) genom ett
av socialnämnden fastställt avtal avtalats el-
ler genom ett beslut av domstol beslutats nå-
got annat om uppgiftsfördelningen mellan
vårdnadshavarna, ska dock det av social-
nämnden fastställda avtalet eller domstolens
beslut följas.*

Denna lag träder i kraft den
20 .

11.

Lag

om ändring av 46 § i barnskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i barnskyddslagen (417/2007) 46 § 1 mom., sådant det lyder i lag 88/2010, som följer:

Gällande lydelse

46 §

Beslut om vårdnaden om barn under den tid omhändertagandet varar

Under den tid omhändertagandet varar kan föräldrarna avtala om att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt eller den ena föräldern ensam. Avtalet ska fastställas på det sätt som föreskrivs i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. En allmän domstol kan fatta beslut om vem som ska anförtros barnets vårdnad eller intressebevakning enligt vad som föreskrivs i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt eller lagen om förmyndarverksamhet.

Föreslagen lydelse

46 §

Beslut om vårdnaden om barn och umgängesrätt under den tid omhändertagandet varar

Under den tid omhändertagandet varar kan föräldrarna avtala om vårdnaden om barnet och umgängesrätt. Bestämmelser om fastställelse av avtalet finns i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. En allmän domstol kan *under den tid omhändertagandet varar* fatta beslut *om vårdnaden om barnet, umgängesrätt* eller intressebevakning *med iakttagande av* vad som föreskrivs i *den* lagen eller i lagen om förmyndarverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.

Lag

om ändring av 10 § i lagen om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn samt om tillämpning av konventionen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn samt om tillämpning av konventionen (435/2009) 10 § som följer:

Gällande lydelse

10 §

Utlåtande i ärende om umgängesrätt

Om ett ärende om umgängesrätt med barn ska avgöras i en främmande fördragsslutande stat och saken gäller kontakten mellan barnet och barnets i Finland bosatta förälder, får denna förälder begära ett utlåtande av socialnämnden om omständigheter som är viktiga för beviljandet eller utövandet av umgängesrätten. I utlåtandet får även sekretessbelagda uppgifter lämnas ut i enlighet med vad som föreskrivs i 16 § 3 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Utlåtandet lämnas av socialnämnden i den kommun som den förälder som framställer begäran är invånare i enligt 14 § i socialvårdslagen (710/1982). Utlåtandet skickas till den finska centralmyndigheten eller direkt till den behöriga myndigheten i den stat där ärendet ska avgöras.

På verksamhet som kommunerna ordnar med stöd av denna paragraf tillämpas lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992), om inte något annat föreskrivs genom lag.

Föreslagen lydelse

10 §

Utlåtande i ärende om umgängesrätt

Om ett ärende om umgängesrätt med barn ska avgöras i en främmande fördragsslutande stat och saken gäller kontakten mellan barnet och barnets i Finland bosatta förälder, får denna förälder begära ett utlåtande av socialnämnden om omständigheter som är viktiga för beviljandet eller utövandet av umgängesrätten. I utlåtandet får även sekretessbelagda uppgifter lämnas ut med tillämpning av vad som föreskrivs i 16 § 5 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Utlåtandet lämnas av socialnämnden i den kommun där den person som framställer begäran har hemkommun enligt lagen om hemkommun (201/1994). Utlåtandet skickas till den finska centralmyndigheten eller direkt till den behöriga myndigheten i den stat där ärendet ska avgöras.

På verksamhet som kommunerna ordnar med stöd av denna paragraf tillämpas lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992), om inte något annat föreskrivs genom lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .